

ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของ
นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและ
ความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2568

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

EFFECTS OF LEARNING MANAGEMENT BASED ON THE THREEFOLD TRAINING
ON REASONING THINKING IN BUDDHISM AND CURIOSITY OF GRADE NINE
STUDENTS

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Education TEACHING SOCIAL STUDIES
Department of Curriculum and Instruction
Academic Year 2025
Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทาง พระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3
โดย	พระนิพัฑฒ์ ตุ่นคำน้อย
สาขาวิชา	การสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	อาจารย์ ดร. ชัยรัตน์ โตศิลา
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	อาจารย์ ดร. ศศิพัชร จำปา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนัสนันท์ น้ำสมบุญ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. คณิต เขียววิชัย)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรพิน ศิริสัมพันธ์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(อาจารย์ ดร. ชัยรัตน์ โตศิลา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร. ศศิพัชร จำปา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนัสนันท์ น้ำสมบุญ)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นันทน์ภัส นียมทรัพย์)

640620048 : การสอนสังคมศึกษา แผน ก แบบ ก 2

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา, การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา, ความใฝ่รู้

พระ นิพัฑฒ์ ตุ่นคำน้อย: ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อาจารย์ ดร. ชัยรัตน์ โดศिला

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและ 2) เปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินความสามารถการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและ แบบประเมินความใฝ่รู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. ความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

640620048 : Major TEACHING SOCIAL STUDIES

Keyword : Learning Management Based on the Threefold Training, Buddhist Reasoning Thinking, Curiosity

Phra Nipitpon TOONKAMNOI : EFFECTS OF LEARNING MANAGEMENT BASED ON THE THREEFOLD TRAINING ON REASONING THINKING IN BUDDHISM AND CURIOSITY OF GRADE NINE STUDENTS Thesis advisor : Chairat Tosila, Ph.D.

The purposes of this research were to: 1) compare the reasoning thinking in Buddhism of grade nine students before and after learning management based on the Threefold Training, and 2) compare the curiosity of grade nine students before and after learning management based on the Threefold Training. The sample in this research consisted of 30 grade nine students in the first semester of the academic year 2025 at the Demonstration School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University under the Bangkok Metropolitan Administration, District 1. The instruments used in the experiment were lesson plans based on the Threefold Training. The research instruments used for data collection were: 1) a set of evaluation form for a reasoning thinking in Buddhism and 2) a set of self-evaluation form for grade nine students' curiosity. The data were analyzed by mean, standard deviation, and t-test for dependent samples.

The research findings were as follows:

1. The reasoning thinking in Buddhism of grade nine students after learning management based on the Threefold Training was significantly higher than before learning at the .05 level.

2. The curiosity of grade nine students after learning management based on the Threefold Training was significantly higher than before learning at the .05 level.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วย อาจารย์ ดร.ชัยรัตน์ โตศิลา อาจารย์ที่ปรึกษาหลักที่ได้กรุณาให้คำแนะนำอบรมสั่งสอนและให้กำลังใจอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาการทำวิทยานิพนธ์ด้วยความเมตตาเอาใจใส่และให้ข้อเสนอแนะอย่างลึกซึ้ง ผู้เป็นแรงผลักดันสำคัญให้ข้าพเจ้าสามารถพัฒนางานวิจัยฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณในความเมตตาของอาจารย์ ดร.ศศิพัชร จำปา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสนันท์ น้าสมบูรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งในการดำเนินงานวิจัย รวมถึงได้ให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าในทุกขั้นตอนของการทำงาน

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพิน ศิริสัมพันธ์ ประธานกรรมการสอบ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทน์ภัส นิยมทรัพย์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ภายนอกที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะอันมีคุณค่าและชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงผลงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหารที่ได้ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาและค่าเล่าเรียนตลอดระยะเวลาการศึกษาอันเป็นแรงสนับสนุนสำคัญที่ทำให้ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาตนเองในระดับมหาบัณฑิตได้อย่างเต็มศักยภาพ

นอกจากนี้ ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ร่วมรุ่นที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นช่วยเหลือและให้กำลังใจในยามเหน็ดเหนื่อยรวมถึงผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่สละเวลาและให้ความร่วมมือด้วยความจริงใจ ทำให้การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลสำเร็จลุล่วงด้วยดี

สุดท้ายนี้ กระผมขอขอบคุณครอบครัวที่รักซึ่งเป็นที่กำลังใจสำคัญที่คอยอยู่เคียงข้างให้ความอบอุ่น ความเข้าใจ และพลังใจในทุกช่วงเวลาของการเรียนและการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขออุทิศความสำเร็จของงานวิจัยนี้แด่ทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้แรงบันดาลใจและอยู่เคียงข้างด้วยความปรารถนาดีเสมอมา

ด้วยความเคารพและขอขอบพระคุณยิ่งในความเมตตาเป็นอย่างสูง

นิธิฐพนธ์ ตุ่นคำน้อย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	12
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	12
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	17
คำถามการวิจัย.....	18
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	18
สมมติฐานการวิจัย.....	18
ขอบเขตของการวิจัย.....	18
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	19
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	20
บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	21
1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา.....	22
1.1 ความหมายของไตรสิกขา.....	22
1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา.....	24
1.3 ขั้นตอนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา.....	26
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดเชิงเหตุผลพระพุทธศาสนา.....	31

2.1 ความหมายของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา.....	31
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา.....	33
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา	35
3. แนวคิดเกี่ยวกับความใฝ่รู้.....	37
3.1 ความหมายและความสำคัญของความใฝ่รู้.....	37
3.2 องค์ประกอบของความใฝ่รู้.....	39
3.3 ลักษณะของบุคคลที่มีความใฝ่รู้.....	41
3.4 การวัดและประเมินความใฝ่รู้.....	44
3.5 ประโยชน์ของความใฝ่รู้.....	47
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	48
4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา.....	48
4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา.....	49
4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความใฝ่รู้.....	51
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	53
1. ประชากรและตัวอย่างการวิจัย.....	53
2. การออกแบบการวิจัย.....	54
3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย	54
4. ตัวแปรที่ศึกษา.....	57
5. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	57
6. การดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล.....	64
7. การวิเคราะห์ข้อมูล	65
8. สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	66
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	67

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ก่อนเรียนและหลังเรียน	68
ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตาม หลักไตรสิกขา ก่อนเรียนและหลังเรียน.....	69
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	70
สรุปผลการวิจัย.....	71
อภิปรายผลการวิจัย.....	71
ข้อเสนอแนะ.....	75
ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้.....	75
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	76
รายการอ้างอิง.....	77
ภาคผนวก.....	84
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	85
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง.....	87
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	100
ภาคผนวก ง คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	104
ประวัติผู้เขียน.....	109

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 การสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา.....	29
ตารางที่ 2 แบบแผนการวิจัยแบบ The One-Group Pretest-Posttest Desing	54
ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้กับตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ใช้กับการวิจัยในครั้งนี้.....	55
ตารางที่ 4 การปรับแก้ไขแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา.....	58
ตารางที่ 5 การปรับแก้ไขแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ	60
ตารางที่ 6 องค์ประกอบการวัดความใฝ่รู้.....	63
ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ก่อนเรียนและหลังเรียน	68
ตารางที่ 8 ผลการเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ก่อนเรียนและหลังเรียน.....	69
ตารางที่ 9 ค่าดัชนีความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก จำแนกรายข้อ สถานการณ์ที่ 3.....	105
ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์การประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินความสอดคล้องเหมาะสมของแบบประเมินความใฝ่รู้.....	106
ตารางที่ 11 ผลการเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ก่อนเรียนและหลังเรียน	107
ตารางที่ 12 ผลการเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ก่อนเรียนและหลังเรียน.....	108

สารบัญรูปร่าง

	หน้า
รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	17
รูปภาพที่ 2 จุดเริ่มต้นหรือแหล่งที่มาของของการศึกษา	29

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เกิดความเข้าใจต่อหลักธรรมและปรัชญาแห่งความจริง ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจและใช้ชีวิตอย่างสอดคล้องกับโลกและสังคมรอบตัวผลสำคัญที่นักเรียนได้รับจากการศึกษาพระพุทธศาสนาคือการพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงพุทธหรือการคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณาวิเคราะห์ และทำความเข้าใจสถานการณ์ตามความเป็นจริงเพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจและการปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมทั้งในเชิงจิตวิญญาณและการดำเนินชีวิต (พระมหาสายันต์ ผลพิลา, 2554) การคิดเชิงพุทธถือเป็นกระบวนการคิดขั้นสูงในพระพุทธศาสนาเพราะทำหน้าที่เป็นกลไกนำทางปัญญา ช่วยให้บุคคลฝึกใช้ความคิดอย่างเป็นระบบ คิดอย่างถูกวิธี และไตร่ตรองถึงประโยชน์และโทษของสิ่งต่าง ๆ ก่อนการตัดสินใจจึงทำหน้าที่ควบคุมไม่ให้บุคคลใช้อารมณ์เป็นตัวชี้ขาดแต่ใช้เหตุผลและสติเป็นตัวกำกับส่งผลดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (ป.อ.ปยุตโต, 2552, 667) แนวคิดการคิดเชิงพุทธยังปรากฏชัดในพระไตรปิฎกเล่มที่ 19 และโยนิโสสูตร เล่มที่ 20 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งระบุหลักการคิดเชิงพุทธไว้ 10 วิธี ทั้งนี้ การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในวิธีสำคัญที่สามารถนำไปพัฒนาการคิดเชิงวิจารณ์ญาณได้ โดยมีหลักการคิด 4 ประการ ได้แก่ 1) คิดให้ถูกทิศทางและมีจุดหมาย 2) คิดอย่างเป็นลำดับขั้น 3) คิดบนพื้นฐานของเหตุผล 4) คิดเพื่อประโยชน์สร้างสรรค์ การคิดตามหลักการดังกล่าวช่วยให้บุคคลวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างรอบด้านใช้สติควบคุมอารมณ์ก่อนการตัดสินใจและมองเห็นความเชื่อมโยงของเหตุและผลอย่างเป็นระบบซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาลึกซึ้งและอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ(สมประสงค์ น่วมบุญลือ, 2555: 35)

การพัฒนานักเรียนให้เป็นนักคิดสามารถดำเนินได้หลายแนวทางแต่หนึ่งในวิธีที่มีประสิทธิภาพคือการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการคิดเชิงเหตุผลตามแนวพุทธธรรมเนื่องจากกระบวนการคิดลักษณะนี้ทำให้นักเรียนพัฒนาทั้งทักษะการคิดและทักษะการแก้ปัญหาไปพร้อมกันอีกทั้งยังเปิดโอกาสให้นักเรียนมีอิสระในการใช้ความคิดอย่างสร้างสรรค์และไม่ถูกจำกัดด้วยคำตอบสำเร็จรูปการพัฒนาทักษะการคิดจำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละช่วงวัยเพราะเด็ก วัยผู้ใหญ่และวัยสูงอายุมีพัฒนาการทางปัญญาและความต้องการที่แตกต่างกันโดยเฉพาะช่วงวัยเด็กซึ่งกำลังก้าวเข้าสู่วัยรุ่นเป็นระยะสำคัญในการสร้างเอกลักษณ์ของตนเองเด็กในวัยนี้เริ่มตั้งคำถามกับตัวเองว่า

“ตนเป็นใคร ต้องการอะไร และมีเป้าหมายอะไรในอนาคต” หากนักเรียนสามารถค้นพบอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างชัดเจนก็จะสามารถแสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสมมากขึ้น (Erikson’s, 2022)

ในขณะที่เดียวกันสถานการณ์ด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนไทยยังเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ จากรายงานการประเมิน PISA ปี 2022 พบว่านักเรียนไทยมีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผลต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของนานาชาติอย่างมีนัยสำคัญซึ่งสะท้อนว่านักเรียนจำนวนมากยังไม่สามารถเชื่อมโยงข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมทักษะการคิดอย่างจริงจังในระบบการศึกษาไทย (PISA THAILAND, 2022) ประเด็นนี้จึงมีความสำคัญเมื่อพิจารณาว่า สังคมไทยมีรากฐานทางวัฒนธรรมและศาสนาที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน และหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเน้นการคิดอย่างมีเหตุผล เห็นตามความจริง และตัดสินใจด้วยปัญญามากกว่าความรู้สึก ดังนั้นการพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลตามพุทธธรรมจึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างนักเรียนที่ “คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง” พร้อมทั้งสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสมเพียงความรู้เนื้อหาเพียงอย่างเดียวไม่อาจเพียงพอสำหรับนักเรียนในศตวรรษที่ 21 แต่การเรียนรู้ที่มุ่งสร้างกระบวนการคิด เช่น วิธีคิด การแสวงหาความรู้ การกล้าคิดและกล้าลงมือทำ จะช่วยพัฒนาให้กลายเป็นคุณลักษณะถาวรของนักเรียน และนำไปสู่การพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติในระยะยาว (ประเวศ วะสี, 2541)

การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการคิดที่ใช้หลักเหตุและผลเป็นฐานในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาโดยผู้คิดจะต้องเริ่มจากการสืบค้นและพิจารณาให้ชัดเจนว่าปัญหาที่กำลังเผชิญคืออะไรเกิดขึ้นในลักษณะใดและจุดสำคัญของปัญหาอยู่ตรงไหนจากนั้นจึงมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาที่ระบุได้อย่างชัดเจน ไม่ใช่การคิดอย่างเลื่อนลอยหรือคลุมเครือ กระบวนการคิดดังกล่าวประกอบด้วยลำดับขั้นที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ 1) การกำหนดและระบุปัญหาให้ชัดเจน 2) การวิเคราะห์ค้นหาสาเหตุของปัญหา 3) การตั้งเป้าหมายในการแก้ไขสาเหตุของปัญหา 4) การวางแผนกำหนดแนวทางแก้ไขสาเหตุนั้นอย่างเป็นระบบ (พระมหาณรงค์ราช ครองเชื้อ, 2564) ด้วยเหตุนี้การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ที่อาศัยหลักธรรมเป็นกรอบในการทำความเข้าใจสภาวะต่าง ๆ โดยมุ่งให้ผู้คิดเข้าถึงความจริงและความเป็นจริงอย่างลึกซึ้งทั้งในแง่สาเหตุและผลของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป้าหมายสำคัญของวิธีคิดลักษณะนี้คือการทำให้บุคคลมองเห็นความเชื่อมโยงของเหตุและผลในการเปลี่ยนแปลงของสภาวะต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550)

การมีเหตุผลเป็นคุณลักษณะที่สัมพันธ์โดยตรงกับความใฝ่รู้ เนื่องจากองค์ประกอบของความใฝ่รู้ประกอบด้วย 1) การแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง 2) ความกระตือรือร้นและความอยากรู้อยากเห็น 3) ความกล้าคิดริเริ่มและตัดสินใจ 4) ความเพียรพยายาม 5) ความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ 6) การใช้เหตุผลในการคิดและตัดสินใจ (กณิการ์ เกื้อรุ่ง, 2556: 72) องค์ประกอบเหล่านี้สะท้อนว่าเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญของผู้ที่มีความใฝ่รู้ เพราะนักเรียนที่ต้องการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอต้องอาศัยการคิดอย่างมีเหตุผลเพื่อจัดระบบข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง และวิเคราะห์ความจริงที่ได้พบความใฝ่รู้ถือเป็นหนึ่งในทักษะสำคัญของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นแรงจูงใจภายในที่ผลักดันให้นักเรียนแสวงหาความรู้และประสบการณ์ใหม่อย่างต่อเนื่องผู้ที่มีความใฝ่รู้มักแสดงออกผ่านความกระตือรือร้นในการเรียนตั้งคำถามตรวจสอบข้อมูลด้วยตนเองและได้รับความพึงพอใจจากการเรียนรู้ใหม่ๆ ๑ ซึ่งส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และการพัฒนาปัญญาพฤติกรรมการเรียนรู้ที่นักเรียนมีความใส่ใจ แสวงหาข้อมูลใหม่ ๑ ด้วยตนเองตั้งใจเพียรพยายามและใช้เหตุผลในการวิเคราะห์ปัญหา เป็นคุณลักษณะที่พึงส่งเสริมเพราะช่วยพัฒนาทั้งด้านจิตใจและความสามารถในการเรียนรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) พร้อมกันนี้ความใฝ่รู้ยังเป็นลักษณะนิสัยที่ช่วยสร้างศักยภาพให้บุคคลสามารถนำชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งพบอย่างชัดเจนในประเทศพัฒนาแล้วทั่วโลกแต่ยังปรากฏน้อยในบริบทสังคมไทยส่งผลให้พื้นฐานด้านการเรียนรู้และความสามารถในการแข่งขันของคนไทยยังคงมีข้อจำกัดเมื่อเทียบกับระดับนานาชาติในยุคโลกาภิวัตน์ที่ข้อมูลข่าวสารมีจำนวนมากการรับรู้ข้อมูลอย่างเฉียวไม่เพียงพอ นักเรียนจึงจำเป็นต้องฝึกทักษะการวิเคราะห์สังเคราะห์แยกแยะ และประเมินค่าข้อมูลก่อนนำไปใช้ประโยชน์ความใฝ่รู้จึงไม่ใช่เพียงความสนใจใคร่รู้แต่เป็นพลังขับเคลื่อนที่นำไปสู่การคิดอย่างมีเหตุผลและการใช้ข้อมูลอย่างถูกต้องเหมาะสม

การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาความคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียน จำเป็นต้องอาศัยแนวทางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทั้งด้านความคิด การวิเคราะห์ การควบคุมอารมณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำเนินชีวิตได้จริง ในมุมมองของพระพุทธศาสนาแนวคิดไตรสิกขาถือเป็นกรอบการพัฒนาตนเองที่ครอบคลุมทั้งทางกาย วาจา จิตใจ และสติปัญญาเพื่อให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ถูกต้อง มีจิตใจมั่นคงเป็นสมาธิ และพัฒนาไปสู่ปัญญาที่มองเห็นความจริงตามธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550) ลักษณะของไตรสิกขาเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและการเสริมสร้างความใฝ่รู้ เนื่องจากเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหาและกระบวนการฝึกทักษะผ่านการปฏิบัติจริงนักเรียนจึงไม่เพียงรับรู้ข้อมูลจากผู้สอนเท่านั้น

แต่ต้องนำความรู้มาทดลองใช้พิจารณาทั้งประโยชน์และโทษด้วยตนเองและสะท้อนผลการเรียนรู้กลับไปสู่การปรับพฤติกรรม การคิด และการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน

โดยหลักการ ไตรสิกขามืออ้อมประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งลำดับการฝึกปฏิบัติของทั้งสามประการเป็นกระบวนการพัฒนาคุณสมบัติภายในอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากการฝึกตนให้มีวินัยทางกายและวาจา (ศีล) เพื่อนำไปสู่การฝึกจิตให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิ และเมื่อจิตตั้งมั่นจึงเอื้อต่อการเกิดปัญญา เป็นการคิดอย่างถูกต้องตามเหตุผล ไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์หรืออคติ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาจึงช่วยให้นักเรียนมีความสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ และดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรมบนพื้นฐานของปัญญาที่ถูกต้องเปรียบได้กับ “สัมมาทิฐิ” ที่ทำหน้าที่เสมือนเสาเข็มของอาคาร เมื่อเสาเข็มมีความมั่นคง โครงสร้างทั้งหมดของอาคารหรือเจตีย์ย่อมแข็งแรงมั่นคงไม่พังทลาย ฉะนั้นในการพัฒนาปัญญาเชิงเหตุผลตามหลักพุทธธรรมก็ทำให้นักเรียนมีแกนกลางทางความคิดที่มั่นคงสามารถเผชิญปัญหาและความเปลี่ยนแปลงของชีวิตได้อย่างไม่หวั่นไหว (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550: 9)

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาจึงเป็นวิธีการสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานว่า คนจะมีปัญญาได้ต้องเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ มีสมาธิการที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติอยู่ในระเบียบวินัย อันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายสามารถควบคุมสติได้จิตใจก็สงบช่วยให้กำลังความคิด ความกล้า ทำให้เกิดปัญญารู้ ดังพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า (พระไตรปิฎก เล่มที่ 13 ที่ชนิกาย มหาวรรค ภาค 1. มหาปรินิพพานสูตร: 248)

“สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่มีสมาธิ
อบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก จิตที่มีปัญญาอบรมแล้วย่อมหลุดพ้น
จากอาสวะโดยชอบภิกษุผู้ที่มีความเพียรเอาใจใส่ปฏิบัติตามหลักสิกขา 3
ประการ คือ ประพฤติอิศศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา อยู่
เป็นนิจบัณฑิตย่อมเรียกภิกษุเช่นนั้นว่าเป็นนักศึกษาเป็นนักปฏิบัติ มีความ
ประพฤติบริสุทธิ์ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบ เป็นนักปราชญ์ เป็นผู้ถึงที่สุดแห่งการ
ปฏิบัติในโลก เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุตติอันเป็นที่สิ้นตัณหา ย่อมมีจิตหลุดพ้น
จากธรรม เพราะวิญญาณดับสนิท เหมือนความดับแห่งประทีป”

ทั้งนี้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551: 15-19) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนตามพุทธวิธีบนพื้นฐานของไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนที่สะท้อนกระบวนการพัฒนาตนเองเป็นลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 : ขั้นศีล ช่วงเริ่มต้นของการเรียนรู้ นักเรียนต้องพึ่งพาครูเป็นหลักในการเรียนรู้ โดยครูทำหน้าที่เป็นแบบอย่างและถ่ายทอดข้อมูล ข้อเท็จจริง หลักการ และทฤษฎี นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติตามแบบอย่างที่ถูกต้องเพื่อสร้างพื้นฐานพฤติกรรมและความเข้าใจที่เหมาะสม

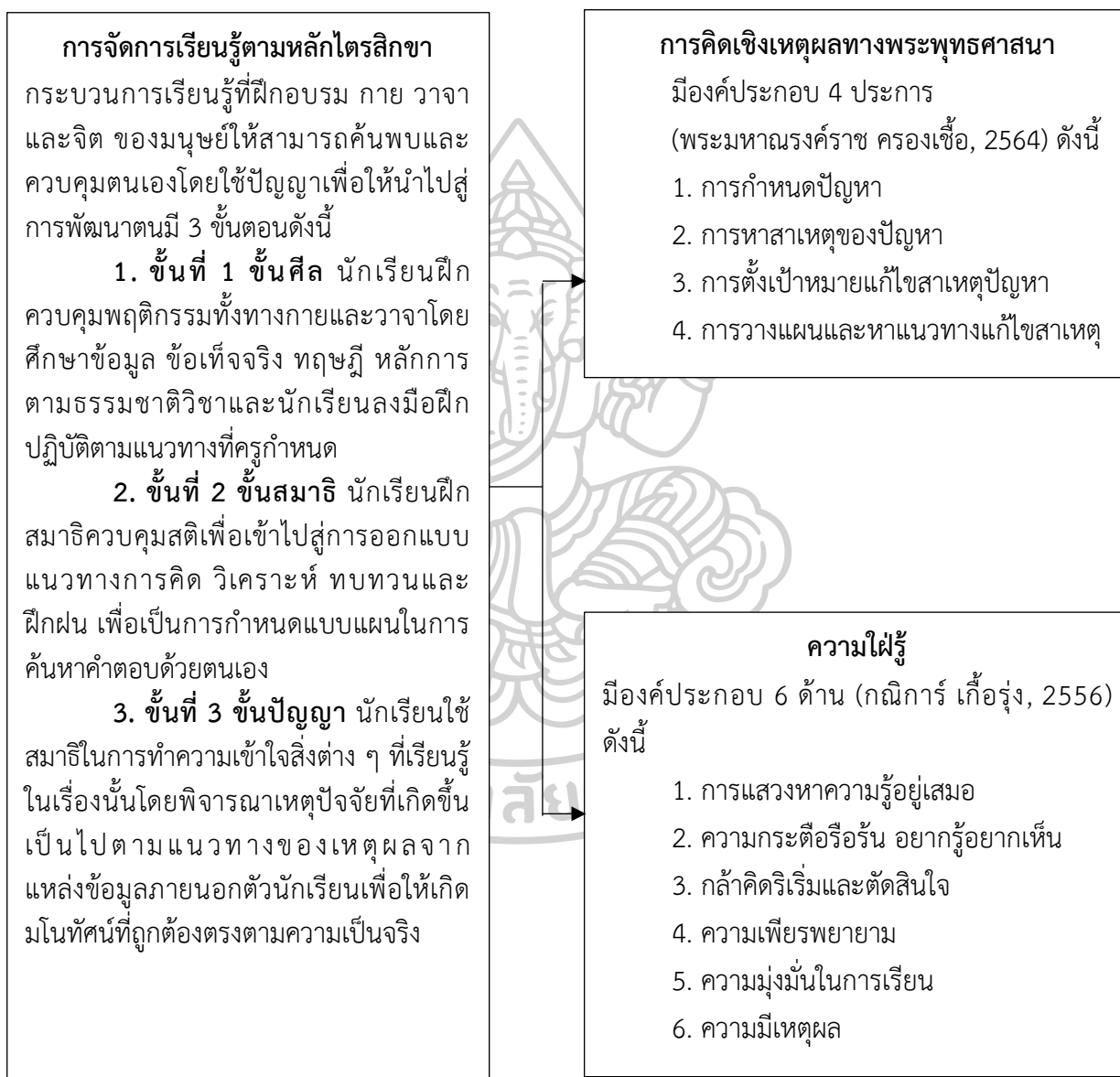
ขั้นที่ 2 : ขั้นสมาธิ เมื่อนักเรียนมีพื้นฐานจากการฝึกปฏิบัติแล้ว จะเริ่มพัฒนารูปแบบการคิดของตนเอง อาศัยหลักการความรู้ที่ได้รับจากภายนอกสู่การคิด วิเคราะห์ และทบทวนภายใน นักเรียนลงมือฝึกฝนอย่างต่อเนื่องจนเกิดความชำนาญตามธรรมชาติของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการค้นหาคำตอบด้วยความสามารถของตนเอง

ขั้นที่ 3 : ขั้นปัญญาเป็นช่วงที่นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบความคิดของตนเองได้อย่างเป็นอิสระ ถือเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์เพราะเกิดจากการบูรณาการขององค์ความรู้จากสามแหล่ง ได้แก่ 1) ความรู้รอบและรู้สึกจากข้อมูลภายนอก (ปรโตโฆสะ) 2) ความรู้รอบและรู้สึกจากกระบวนการคิดและพิจารณาภายใน (โยนิโสมนสิการ) 3) ความรู้รอบและรู้สึกจากการลงมือปฏิบัติจริงจนเกิดความรู้ด้วยประสบการณ์ตรง (ภาวนามยปัญญา)

กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาทั้งสามขั้นทำงานประสานกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้นักเรียนได้รับการพัฒนาในสามมิติ ได้แก่ ความประพฤติ จิตใจ และสติปัญญา เมื่อนักเรียนได้รับการฝึกฝนอย่างเป็นลำดับตั้งแต่การวางพื้นฐานด้านวินัย (ศีล) การสร้างจิตที่ตั้งมั่น (สมาธิ) และการพัฒนาปัญญา (ปัญญา) ก็จะทำให้ นักเรียนสามารถคิดและตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล มีความรอบคอบ และมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาตนเองทั้งในเชิงพฤติกรรมและความสามารถในการดำเนินชีวิตได้อย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อสำรวจแนวทางการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง มีสติในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และใช้เหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การศึกษานี้จึงมีความสำคัญต่อการนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ที่สนับสนุนให้นักเรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้น และสามารถใช้ความคิดเชิงเหตุผลควบคู่กับคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สมบูรณ์ทั้งกาย วาจา ใจ ผ่านกระบวนการ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยส่งเสริมวินัย สมาธิ และการคิดอย่างมีเหตุผล ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

คำถามการวิจัย

1. การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่
2. ความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
2. เพื่อเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

สมมติฐานการวิจัย

1. การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2. ความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่างการวิจัย

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร จำนวน 2 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 60 คน

1.2 ตัวอย่างการวิจัย

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ

สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 ที่กำลังศึกษาใน ภาคเรียนที่ 1 ปี การศึกษา 2568 ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster random Sampling) จำนวน 30 คน

2. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเนื้อหาจากกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ตามโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2562 นักเรียน มัธยมศึกษาปีที่ 3 สาระที่ 1. ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม รายวิชาสังคมศึกษา จำนวน 3 หน่วย การเรียนรู้ 12 ชั่วโมง ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา (4 ชั่วโมง)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง การพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนากับกา แก้ปัญหา (4 ชั่วโมง)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ศาสนากับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม (4 ชั่วโมง)

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

3.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย

3.2.1 การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

3.2.2 ความใฝ่รู้

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โดยใช้เวลาในการ ทดลองจำนวน 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบเรียน รวมจำนวน 12 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ไตรสิกขา** หมายถึง กระบวนการพัฒนาตนเองทั้งทางกายทางวาจา ทางจิตใจ และทางสติปัญญา เพื่อที่จะให้บุคคลได้ดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องอันตั้งงามมีจิตใจที่สงบมั่นคงเป็น สมานธิและทำให้ปัญญาเกิดที่รู้แจ้งเห็นจริง

2. **การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา** หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ฝึกอบรม กาย วาจา และจิต ของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเองโดยใช้ปัญญาเพื่อให้นำไปสู่การพัฒนาตน ตามหลักการศึกษา 3 ขั้นตอนดังนี้

2.1 **ขั้นที่ 1 ขั้นศีล** นักเรียนฝึกควบคุมพฤติกรรมทั้งทางกายและวาจาโดยศึกษา ข้อมูล ข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการตามธรรมชาติวิชาและนักเรียนลงมือฝึกปฏิบัติตามแนวทางที่ครู กำหนด

2.2 **ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ** นักเรียนฝึกสมาธิควบคุมสติเพื่อเข้าไปสู่การออกแบบแนวทางการคิดวิเคราะห์ ทบทวน และฝึกฝนเพื่อเป็นการกำหนดแบบแผนในการค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

2.3 **ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา** นักเรียนใช้สมาธิในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนรู้ในเรื่องนั้นโดยพิจารณาเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นอันเป็นไปตามแนวทางของเหตุผลจากแหล่งข้อมูลภายนอกตัวนักเรียนเพื่อให้เกิดมโนทัศน์ที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

3. **การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา** หมายถึง การพิจารณาเริ่มต้นจากปัญหาหรือความทุกข์ที่กำลังประสบโดยกำหนดรู้ทำความเข้าใจปัญหาว่าคือความทุกข์แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไขในเวลาเดียวกัน กำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่และเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหาโดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้นั้น โดยมีขั้นตอน ดังนี้

3.1 การกำหนดปัญหา การจัดลำดับของปัญหา เป็นการแยกแยะและระบุปัญหาจากเรื่องราวเหตุการณ์ สถานการณ์

3.2 การหาสาเหตุของปัญหา เป็นการวิเคราะห์ สืบสาวหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากตนเอง (ปัจจัยภายใน) อันเนื่องมาจากขาดคุณธรรมข้อนั้นและสภาพแวดล้อม (ปัจจัยภายนอก)

3.3 การตั้งเป้าหมายแก้ไขสาเหตุปัญหา เป็นการกำหนดเป้าหมายให้สอดคล้องกับสาเหตุของปัญหา

3.4 การวางแผนและหาแนวทางแก้ไขสาเหตุ เป็นการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ในการหาวิธีการและแนวทางจากแหล่งความรู้ ต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้

4. **ความใฝ่รู้** หมายถึง คุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนที่สะท้อนถึงแรงจูงใจภายในและความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีลักษณะ ดังนี้

4.1 การแสวงหาความรู้อยู่เสมอ 4.2 ความกระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น

4.3 กล้าคิดริเริ่มและตัดสินใจ 4.4 ความเพียรพยายาม

4.5 ความมุ่งมั่นในการเรียน 4.6 ความมีเหตุผล

5. **นักเรียน** หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม รายวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา ปีการศึกษา 2568

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ผู้สอนได้แนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อผลทำให้นักเรียนเกิดความคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้

2. ผู้สอนได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเป็นแนวทางที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถนำไปปรับใช้สอนในรายวิชาสังคมศึกษา

3. นักเรียนได้รับการเสริมสร้างกระบวนการการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีสติรอบคอบ และสามารถใชเหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

- 1.1 ความหมายของไตรสิกขา
- 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
- 1.3 ขั้นตอนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

2. แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

- 2.1 ความหมายของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา
- 2.3 แนวคิดการวัดและประเมินผลการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

3. แนวคิดเกี่ยวกับความใฝ่รู้

- 3.1 ความหมายและความสำคัญของความใฝ่รู้
- 3.2 องค์ประกอบของความใฝ่รู้
- 3.3 คุณลักษณะของความใฝ่รู้
- 3.4 การวัดและประเมินความใฝ่รู้
- 3.5 ประโยชน์ของความใฝ่รู้

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
- 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา
- 4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความใฝ่รู้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

1.1 ความหมายของไตรสิกขา

คำว่า “สิกขา” ในพระพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ โดยมีเป้าหมายให้เกิดความเข้าใจถูกต้องต่อสภาวะชีวิตและความจริงของธรรมชาติ การศึกษาในความหมายนี้ไม่ได้จำกัดอยู่ที่การรับรู้ข้อมูลหรือการท่องจำ แต่เป็นการฝึกปฏิบัติที่นำไปสู่ปัญญา ซึ่งทำให้บุคคลสามารถเข้าใจเหตุแห่งทุกข์ วิธีการดับทุกข์ และแนวทางดำเนินชีวิตที่มุ่งสู่การพ้นทุกข์ ได้อย่างถูกต้อง แนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่าการศึกษาตามพุทธธรรมมุ่งพัฒนาความสามารถในการพิจารณาตนเองและโลกโดยใช้ปัญญา เพื่อให้เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เข้าใจสาเหตุของปัญหา และสามารถจัดการกับสภาวะที่เกิดขึ้นได้อย่างมีสติและมีเหตุผล พระพุทธศาสนายังอธิบายว่าสิกขาเป็นการพัฒนาตนในสามด้านสำคัญ ได้แก่ อธิศีลสิกขา คือ การฝึกอบรมพฤติกรรมทางกายและวาจา ให้ประพฤตินิ อธิจิตตสิกขา คือ การพัฒนาจิตให้มีความสงบ ตั้งมั่น และมีความสุข อธิปัญญาสิกขา คือ การเจริญปัญญาให้สามารถรู้เห็นความจริงของสรรพสิ่งได้อย่างถูกต้องเมื่อบุคคลปฏิบัติหรือฝึกฝนตนในด้านใดด้านหนึ่งของทั้งสามสิกขา ไม่ว่าจะเป็นการใช้สติ การกำหนดรู้ การพยายามควบคุมตน หรือการเกิดปัญญาเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ล้วนถือเป็น “การศึกษา” ตามแนวคิดพระพุทธศาสนา เพราะเป็นกระบวนการพัฒนาตนเพื่อให้เข้าถึงความเข้าใจที่ถูกต้องและการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ (พระไตรปิฎก ขุ.ม. เล่มที่ 29/608)

สุนน ออมรวีวัฒน์ (2542) อธิบายว่า ไตรสิกขาหมายถึงกระบวนการฝึกอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์เพื่อให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพการฝึกดังกล่าวเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาตนโดยใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นภายใต้หลักการศึกษาสามปะการ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาตนอย่างต่อเนื่อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2543: 127) อธิบายว่า ไตรสิกขาเป็นหลักการศึกษาคือบุคคลต้องฝึกและอบรมเพื่อพัฒนากาย วาจา จิต และปัญญาให้เจริญขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือความหลุดพ้นหรือพระนิพพาน ไตรสิกขายังประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญสามประการ ได้แก่

- 1) อธิศีลสิกขา หมายถึง การฝึกอบรมความประพฤติให้ถูกต้องดีงามในระดับสูง
- 2) อธิจิตตสิกขา หมายถึง การฝึกอบรมจิตให้ตั้งมั่นเกิดคุณธรรม และมีภาวะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาปัญญา
- 3) อธิปัญญาสิกขา หมายถึงการฝึกอบรมปัญญาให้สามารถรู้เห็นความจริงอย่างแจ่มชัดและนำไปสู่ความรู้แจ้งในระดับสูง

พุทธทาสภิกขุ (2549: 134) อธิบายว่า ไตรสิกขา หรือ สิกขา 3 หมายถึง กระบวนการปฏิบัติ หรือการประพฤติที่เป็นหน้าที่พื้นฐานของมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ศิลสิกขา การฝึกปฏิบัติในด้านความประพฤติและวินัยทางกายและวาจาจิตสิกขา การฝึกอบรมจิตให้ตั้งมั่น สงบ และเกิดสมาธิปัญญาสิกขา การฝึกให้เกิดความรู้แจ้งด้วยปัญญาทั้งสามประการเป็นหลักสำคัญสำหรับการพัฒนาตนให้สมบูรณ์ทั้งด้านกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2554) อธิบายว่า สิกขา 3 คือ “ข้อที่พึงศึกษา” อันหมายถึงการฝึกฝนและอบรมตนในประเด็นที่ควรศึกษา 3 ด้าน ได้แก่

อธิศีลสิกขา การศึกษาด้านศีล เพื่อประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและดีงาม ทั้งในหลักจลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล รวมถึงการสำรวมอินทรีย์ มีสติสัมปชัญญะ และมีความสันโดษ

อธิจิตตสิกขา การศึกษาด้านจิต เพื่ออบรมจิตให้เกิดความมั่นคงและเป็นสมาธิ เช่น การบำเพ็ญสมณกรรมฐานของผู้ที่มีศีลสมบูรณ์จนบรรลุฌาน 4

อธิปัญญาสิกขา การศึกษาด้านปัญญา เพื่อฝึกให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง ได้แก่ การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานของผู้ที่ได้ฌานแล้ว จนสามารถบรรลุวิชชา 8 และเข้าถึงความเป็นพระอรหันต์

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551) อธิบายว่า ไตรสิกขาเป็นหลักปฏิบัติที่ใช้ฝึกอบรมทั้งด้านกาย วาจา ใจ และปัญญาในทางธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าให้ก้าวสู่ความเจริญสูงสุดคือการบรรลุพระนิพพาน ความหมายดังกล่าวเป็นแบบแผนของการศึกษาที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนแก่พระภิกษุโดยตรง เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาตนอย่างสมบูรณ์ทั้งด้านพฤติกรรม จิต และปัญญาการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขาประกอบด้วย 3 ด้านสำคัญ ได้แก่

1. ศิลสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติในการฝึกอบรมด้านความประพฤติทางกายและวาจาให้ถูกต้องและดีงาม
2. จิตตสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติในการอบรมจิตให้เกิดความตั้งมั่น สงบ และมีสมาธิ
3. ปัญญาสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติในการพัฒนาปัญญาให้รู้แจ้งความจริงตามสภาวะ

โดยสรุป แนวคิดของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาให้ความสำคัญกับไตรสิกขาในฐานะเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์เชิงองค์รวมที่เริ่มต้นจากการควบคุมพฤติกรรมและศีลวัตรไปสู่การฝึกสมาธิ และลงท้ายที่การเกิดปัญญาอันนำไปสู่การหลุดพ้น

บุญฉวี ทัทธวัช (2555: 24) อธิบายว่า ไตรสิกขาหมายถึงกระบวนการพัฒนาตนทั้งด้านกาย จิตใจ และปัญญา เพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องและดีงาม การพัฒนาดังกล่าวช่วยให้จิตใจสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ และนำไปสู่ปัญญาที่รู้แจ้ง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา โดยสรุป ไตรสิกขาหรือสิกขา 3 หมายถึง การฝึกอบรมตนในสามด้าน ได้แก่

กาย จิตใจ และปัญญา เพื่อให้บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสม จิตใจมั่นคง และเกิดปัญญาที่สามารถนำพาชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (2556) อธิบายว่า แนวคิดไตรสิกขาเป็นกรอบการพัฒนาตนมนุษย์ในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาตนอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา หลักคิดสำคัญตั้งอยู่บนมุมมองที่ว่า การเรียนรู้มิใช่เพียงการรับรู้หรือจดจำข้อมูล แต่ต้องนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการตระหนักรู้ในระดับลึกกระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขาจึงหมายถึงการฝึกฝนให้บุคคลสร้างความถูกต้องทางกาย วาจา และใจ พร้อมทั้งพัฒนาปัญญาที่นำไปสู่การรู้เห็นความจริงของชีวิต อันเป็นพื้นฐานของการลดละความยึดติดและการพัฒนาตนไปสู่ความหลุดพ้น

สรุปได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง กระบวนการพัฒนาฝึกรวมตนเองทั้งทางด้านกายทางวาจาทางจิตใจ และทางสติปัญญาเพื่อที่จะให้บุคคลได้ดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องอันตั้งงามมีจิตใจที่สงบมั่นคงเป็นสมาธิและเกิดปัญญา

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

พระพุทธศาสนามุ่งเสนอหลักธรรมเพื่อแก้ไขความทุกข์และปัญหาของมนุษย์อย่างเป็นระบบ โดยหากพิจารณาสภาพสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลจะพบว่ามีปัจจัยหลายประการที่สะท้อนถึงความจำเป็นของหลักการดังกล่าว สังคมขณะนั้นเผชิญปัญหาทั้งด้านโครงสร้าง ความเชื่อ และระบบการศึกษา โดยเฉพาะการเผยแพร่ที่คณะที่คลาดเคลื่อนจากกลุ่มสมณะและพราหมณ์ ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติที่สวดโองในหมู่ประชาชน หนึ่งในแนวทางที่ได้รับความนิยมคือความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของเทพเจ้าที่สามารถกำหนดความสุขหรือความทุกข์ ทำให้ผู้คนหันไปประกอบพิธีกรรมบูชาอย่างสุดโต่งจนถึงขั้นทรมานร่างกาย (พระไตรปิฎก ม.ม. เล่มที่ 12/345) ด้วยสภาพสังคมเช่นนี้ พระพุทธองค์ทรงวางหลัก “ไตรสิกขา” เป็นระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาตนมนุษย์อย่างองค์รวม ประกอบด้วย การพัฒนาพฤติกรรมหรือศีล การฝึกรวมจิตใจหรือสมาธิ และการพัฒนาความรู้ความคิดหรือปัญญา เนื้อหาของไตรสิกขายังเชื่อมโยงกับองค์ประกอบของอริยมรรคมีองค์ 8 ทั้งหมด จึงเป็นกระบวนการศึกษาที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงจากระดับพฤติกรรมสู่ความมั่นคงของจิตใจ และพัฒนาไปสู่ปัญญาที่รู้เห็นความจริงตามสภาวะ เพื่อให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างแท้จริง

กรมวิชาการ (2541) ให้ความหมายว่า ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติพื้นฐานสำหรับการฝึกรวมทางกาย วาจา ใจ และปัญญาตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เดิมเป็นกระบวนการศึกษาที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้เพื่ออบรมพระสงฆ์สาวกให้พัฒนาตนจนถึงจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ความหมายดังกล่าวจึงสะท้อนลักษณะของไตรสิกขาในฐานะหลักการการศึกษาที่มุ่งสร้างการพัฒนาตนอย่างลึกซึ้ง

และเป็นระบบ โดยประกอบด้วยกระบวนการฝึกอบรมสำคัญสามประการ ได้แก่ ศील สมาธิ และ ปัญญา ซึ่งเป็นแกนกลางของการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

1. ศीलสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ
2. จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ
3. ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมให้เกิดปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง

วันเพ็ญ วรรณโกมล (2544) อธิบายว่า ไตรสิกขาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดำเนินเป็นลำดับขั้น โดยเริ่มจากการพัฒนาระเบียบวินัยภายในตน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการทำให้จิตใจตั้งมั่น และสงบ ก่อนจะนำไปสู่การเกิดปัญญา กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้จึงถูกมองว่าเป็น “กระบวนการสร้างความรู้แจ้ง” มากกว่าการรับรู้ข้อมูลเพียงอย่างเดียว

คำ พาหอม (2544) อธิบายว่า ไตรสิกขาหมายถึงระบบการเรียนรู้หรือกระบวนการฝึกฝนอบรมที่มุ่งให้บุคคลพัฒนาตนจนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและดีงาม เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ย่อมนำไปสู่การเกิดมรรคหรือแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ทั้งนี้ ไตรสิกขาและมรรคเป็นหลักการที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษา ส่วนมรรคเป็นระบบการดำเนินชีวิต แต่ทั้งสองไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นพื้นฐานของการนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2545) ได้กล่าวว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เห็นประโยชน์ คุณโทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเองแล้วนำความรู้ที่ได้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตามในชีวิตประจำวันอย่างจริงจัง

พระเทพโสภณ (2546) อธิบายว่า ไตรสิกขามีความสำคัญในฐานะกระบวนการศึกษาที่มุ่งพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา การศึกษาถูกมองว่าเป็นการพัฒนาทั้งด้านกายและจิตใจ โดยเฉพาะการทำให้จิตตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญญา ซึ่งนำไปสู่อิสรภาพจากอำนาจของกิเลสตัณหา สภาวะทุกข์จึงลดลงและดับไปตามลำดับเมื่อบุคคลสามารถปล่อยวางความยึดมั่นได้ หลักธรรมที่ว่า “ทุกข์มีเพราะยึด ทุกข์ยึดเพราะอยาก ทุกข์มากเพราะพลอย ทุกข์น้อยเพราะหยุด ทุกข์หลุดเพราะปล่อย” สะท้อนกระบวนการลดละความยึดติดผ่านการพัฒนาปัญญาและการฝึกฝนตนตามหลักไตรสิกขา พระเทพโสภณยังชี้ว่า เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาในพระพุทธศาสนา คือ “วิมุตติ” หรือความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ซึ่งถือเป็นความสมบูรณ์ของมนุษย์ตามแนวคิดทางธรรม โดยอ้างพระพุทธพจน์ว่า “สมาธิที่มีศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมาก ปัญญาที่มีสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมาก จิตที่มีปัญญาอบรมแล้วย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ” อันสะท้อนกระบวนการพัฒนาตามลำดับจาก

ศีล สมาธิ และปัญญา จนถึงความหลุดพ้น ความสมบูรณ์ของมนุษย์ในขั้นสูงสุดนี้เรียกว่า “พระอเสขะ” หมายถึงผู้ที่สิ้นสุดการศึกษา คือผู้บรรลุมุตโตอย่างสมบูรณ์

พระพรหมคุณาภรณ์ (2556) อธิบายว่า หลักการศึกษา 3 ประการ หรือไตรสิกขา ถูกจัดวางขึ้นเพื่อให้เกิดผลตามแนวทางปฏิบัติแห่งอริยมรรค ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาและความทุกข์อย่างเป็นระบบ การฝึกฝนตามไตรสิกขาย่อมส่งเสริมให้องค์ประกอบทั้งแปดของอริยมรรคพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาด้านทุกข์ได้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ โดยมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

1) อธิศีลสิกขา เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ให้เจริญขึ้นจนบุคคลมีความพร้อมด้านความประพฤติ วินัย และความสัมพันธ์ทางสังคม ตามมาตรฐานของอารยชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเสริมสร้างคุณภาพจิตในขั้นต่อไป

2) อธิจิตตสิกขา เป็นการศึกษาที่เน้นการพัฒนาสัมมาวาจา สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ จนบุคคลมีคุณธรรม คุณภาพจิต และสุขภาพจิตที่มั่นคงสอดคล้องตามมาตรฐานของอารยชน อันเป็นรากฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาปัญญา

3) อธิปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาที่มุ่งทำให้สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะเจริญออกงาม จนบุคคลมีความพร้อมด้านปัญญา สามารถดำรงชีวิตด้วยความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีจิตใจผ่องใส ปราศจากทุกข์ และหลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นต่าง ๆ จนเกิดความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

1.3 ขั้นตอนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

กรมการศาสนา ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็น “คนดี คนเก่ง และมีความสุข” ตามแนวทางพุทธธรรม แนวคิดนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนฝึกฝนและพัฒนาตนในสามด้านสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาด้านความประพฤติ การพัฒนาด้านจิตใจ และการพัฒนาด้านปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาหลักไตรสิกขาทำหน้าที่เป็นกรอบการเรียนรู้ที่บูรณาการการพัฒนาทางกาย วาจา ใจ และความคิด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง และพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ โดยใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทางให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดไตรสิกขาจึงมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านพฤติกรรม อารมณ์ เจตคติ วิธีคิด และทักษะการดำเนินชีวิต ไม่ได้จำกัดเฉพาะการเรียนเนื้อหาทฤษฎี แต่รวมถึง

การฝึกปฏิบัติและการสะท้อนผลการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงในตัวผู้เรียน นอกจากนี้ การเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขายังให้ความสำคัญต่อบทบาทของเพื่อนที่ดี ผู้ให้คำแนะนำ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียน (สุรินทร์ ยิ่งนิก, 2548)

งานวิจัยฉบับนี้ได้นำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อศึกษาผลต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยหัวข้อต่อไปจะนำเสนอแนวคิดและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามไตรสิกขาที่นักวิชาการได้เสนอไว้ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีนักวิชาการหลายท่านเสนอรูปแบบและขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว ซึ่งจะนำเสนอรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

สมุน อมรวิวัฒน์ (2528: 37) อธิบายว่า การสอนตามหลักไตรสิกขาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดำเนินผ่านกระบวนการ 3 ชั้น ได้แก่

1) ขั้นศีล เป็นขั้นที่มุ่งให้ผู้เรียนควบคุมตนเองและประพฤติอยู่ในระเบียบวินัยทางกายและวาจา เพื่อสร้างความเรียบร้อยและความพร้อมต่อการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมทางพฤติกรรมที่เหมาะสมช่วยทำให้การศึกษาและการอบรมดำเนินไปอย่างราบรื่น

2) ขั้นสมาธิ เป็นขั้นที่ผู้เรียนต้องรวบรวมจิตใจให้มั่นคง หลีกเลียงสิ่งรบกวนและความกังวลต่าง ๆ เพื่อให้จิตอยู่กับการเรียนรู้โดยไม่ฟุ้งซ่าน ภาวะจิตที่ตั้งมั่นช่วยให้ผู้เรียนมีสมาธิพร้อมสำหรับการคิดและทำความเข้าใจเนื้อหา

3) ขั้นปัญญาเป็นขั้นที่ผู้เรียนใช้ความมั่นคงของจิตจากการฝึกสมาธิในการพิจารณาวิเคราะห์ปัญหา และหาคำตอบด้วยตนเอง จนเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้ง กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดความรู้ใหม่ในลักษณะที่ผู้เรียนสร้างขึ้นเอง ไม่ใช่เพียงการรับข้อมูลจากผู้สอน

แนวคิดการสอนตามไตรสิกขามีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อว่าปัญญาที่แท้จริงเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีจิตที่มั่นคง ซึ่งต้องอาศัยสมาธิเป็นฐาน และสมาธิเองจะเกิดขึ้นได้เมื่อพฤติกรรมและกายวาจาของผู้เรียนอยู่ในสภาพที่เรียบร้อย สงบ และมีวินัย เมื่อผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนได้ จิตใจย่อมไม่วุ่นวาย ทำให้มีพลังความคิดที่ชัดเจน สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาและแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง จนเกิดปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ตรง ไม่ใช่ความรู้ที่ได้จากการรับฟังเพียงอย่างเดียว

กรมการศาสนา (2548: 242) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นศีล (ศีลสิกขา) หมายถึง การควบคุมและกำกับพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นไปตามระเบียบวินัยทั้งทางกายและวาจา เพื่อให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อยและพร้อมสำหรับการเรียนรู้ร่างกายและท่าทางแสดงความพร้อมต่อการศึกษา

2) **ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา)** หมายถึง การฝึกให้นักเรียนมีสมาธิ โดยควบคุมสติและรวบรวมจิตใจให้มั่นคงอยู่กับเรื่องที่เรียน ไม่ฟุ้งซ่านหรือตกอยู่ใต้สิ่งรบกวนภายนอก นักเรียนต้องสามารถละความคิด วิตกกังวล หรือสิ่งแทรกแซงอื่น ๆ ออกจากจิตใจ เพื่อให้เกิดความตั้งมั่นทางจิต

3) **ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา)** หมายถึง ขั้นที่นักเรียนใช้สมาธิเป็นฐานในการเรียนรู้ วิเคราะห์ และทำความเข้าใจสิ่งที่กำลังศึกษาอย่างลึกซึ้ง จนสามารถพิจารณาผลลัพธ์ของการเรียนรู้ และเกิดความรู้แจ้งด้วยตนเอง มีมโนทัศน์ที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551) อธิบายว่า การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีบนพื้นฐานของหลักไตรสิกขา มีองค์ประกอบเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง 3 ระดับ ดังนี้

1) **ขั้นศีล** เป็นระยะที่ผู้เรียนต้องพึ่งพาครูเป็นหลัก โดยเรียนรู้ผ่านกระบวนการเลียนแบบและฝึกปฏิบัติตามแนวทาง ทฤษฎี และหลักการที่ครูนำเสนอ ผู้เรียนต้องศึกษาข้อเท็จจริง และข้อมูลพื้นฐานอย่างถูกต้องก่อน เพื่อวางรากฐานสำหรับการเรียนรู้ในขั้นต่อไป ถือเป็นขั้นที่มุ่งฝึกพฤติกรรมให้สอดคล้องตามหลักการที่เหมาะสม

2) **ขั้นสมาธิ** เป็นช่วงที่ผู้เรียนพัฒนารูปแบบการคิดของตนเอง โดยอาศัยหลักการ และทฤษฎีที่ได้เรียนรู้จากขั้นศีลเข้าสู่การคิดวิเคราะห์ ทบทวน ลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ เป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถวางแผน จัดโครงการ หรือทำโครงการเพื่อค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเองในลักษณะของการคิดที่เป็นขั้นตอนและเป็นระบบ ถือเป็นขั้นที่เน้นการฝึกความตั้งมั่นทางจิตและพลังความคิดอย่างต่อเนื่อง

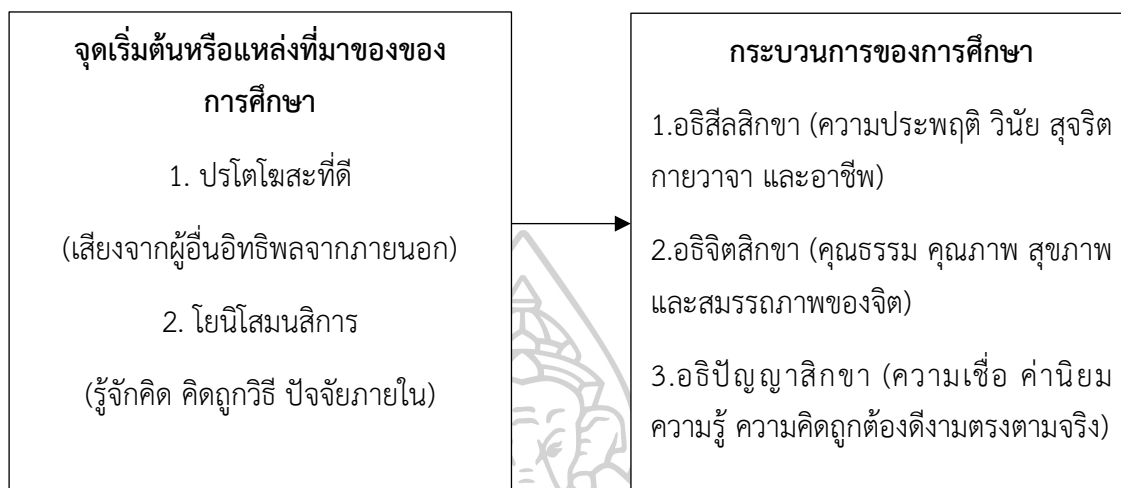
3) **ขั้นปัญญา** เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์องค์ความรู้ รูปแบบ วิธีการ หรือผลงานใหม่ โดยใช้ความคิดและปัญญาของตนเอง ถือเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงและนำไปสู่การบูรณาการความรู้ทั้งจากภายนอกและภายใน ได้แก่ ความรู้รอบและรู้สึกที่ได้จากการรับข้อมูลจากภายนอก (ปรโตโฆสะ) ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผลภายในจิต (โยนิโสมนสิการ) และความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง (ภาวนามยปัญญา)

พระพรหมคุณาภรณ์ (2556) ขั้นตอนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาถูกมองว่าเป็น “ลำดับพัฒนาการภายในบุคคล” ที่ส่งเสริมกันอย่างต่อเนื่องและไม่สามารถข้ามขั้นได้ โดยประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้:

1) **ขั้นศีล** – ผู้เรียนฝึกควบคุมพฤติกรรมทั้งทางกายและวาจาให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ การมีวินัยทำให้จิตใจไม่ฟุ้งซ่าน และเป็นพื้นฐานสู่การสร้างสมาธิ

2) **ขั้นสมาธิ** – เมื่อมีวินัยทางกายและวาจาแล้ว ผู้เรียนจะสามารถรวบรวมจิตใจให้มั่นคง มีสมาธิ และมีสติในการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

3) **ขั้นปัญญา** – เป็นขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิและสติเป็นฐานในการคิด วิเคราะห์ และทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งจนเกิดการรู้แจ้งด้วยตนเอง

รูปภาพที่ 2 จุดเริ่มต้นหรือแหล่งที่มาของการศึกษา

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	สุมน อมรวิวัฒน์ (2528:)	กรมการศาสนา (2548)	สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551)	พระพรหมคุณาภรณ์ (2556)	สรุป
ขั้นศีล	ขั้นที่นักเรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกายและวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย เป็นปกติร่างกาย พร้อมทั้งจะเรียนเสมอ	การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัยทั้งกายและวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติร่างกาย พร้อมทั้งจะเรียน	เป็นการเรียนรู้ที่จะต้องพึงพิงครู นักเรียนต้องเรียนตามธรรมชาติวิชา ลงมือฝึกปฏิบัติตามหลักการทฤษฎีเลียนแบบครู เป็นขั้นศีลที่จะต้องศึกษาข้อมูล ข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการ	การฝึกฝนพัฒนาในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา (เรียกว่าง่าย ๆ ว่า ศีล)	นักเรียนฝึกควบคุมพฤติกรรมทั้งทางกายและวาจาโดยที่ครูให้ศึกษาข้อมูล ข้อเท็จจริง ทฤษฎี หลักการตามธรรมชาติวิชาและนักเรียนลงมือฝึกปฏิบัติตามแนวทางที่ครูกำหนด

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	สุมน อมรวิวัฒน์ (2528:)	กรมการศาสนา (2548)	สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551)	พระพรหมคุณาภรณ์ (2556)	สรุป
ขั้นสมาธิ	ขั้นที่นักเรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวไม่ซัดส่ายไปสู่เรื่องอื่น สิ่งอื่น นอกห้องเรียน นอกเรื่องที่เรียน ไม่คิดตริตรอง วิตกกังวลถึงเรื่องอื่น ๆ ที่จะทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง นักเรียนต้องตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ (ปลิโพธ) ออกจากความคิด จิตใจ	การฝึกสมาธิข้างต้นในการควบคุมสติให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวเรื่องเดียว ตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ	นักเรียนจะเริ่มสร้างรูปแบบการคิดของตนเอง โดยอาศัยแนวหลักการทฤษฎีที่เรียนรู้จากภายนอก เข้าไปสู่การคิดวิเคราะห์ ทบทวน ลงมือฝึกปฏิบัติ ฝึกฝนให้คล่องแคล่วโดยอัตโนมัติ วางแผนสร้างโครงการ โครงการ เพื่อการค้นหาคำตอบด้วยตนเองถือเป็นขั้นสมาธิ	การฝึกฝนพัฒนาทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพจิตเรียกว่า อธิจิตตสิกขา (เรียกว่า สมภา)	นักเรียนฝึกสมาธิควบคุมสติเพื่อเข้าไปสู่การออกแบบแนวทางการคิดวิเคราะห์ ทบทวนและฝึกฝน เพื่อเป็นการกำหนดแบบแผนในการค้นหาคำตอบด้วยตนเอง
ขั้นปัญญา	ขั้นที่นักเรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจปัญหา แก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้อย่างแท้จริง เข้าใจแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้เกิดปัญญาขึ้นในตนเองมีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามที่เป็นจริง	ขั้นที่นักเรียนใช้สมาธิในการทำ ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนรู้ในเรื่องนั้น พิจารณาผลที่ เกิดปัญญาขึ้นในตนเองมีมโนทัศน์ในเรื่องนั้น ได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง	นักเรียนใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ๆ สร้างสรรค์ชิ้นงาน ผลงานใหม่ ๆ ด้วยความคิด ด้วยปัญญาของตนเอง ถือเป็น การเรียนรู้ที่แท้จริง และเป็น การเรียนรู้ที่บูรณาการเข้าด้วยกันระหว่างความรู้รอบ และรู้สึกจากการรับ ข้อมูลแหล่งความรู้ ภายนอกตัวนักเรียน ความรู้รอบและรู้สึกจากการคิด กระบวนการทำงานของจิตภายในตัวนักเรียน และความรู้รอบและรู้สึกจากการลงมือปฏิบัติ	การฝึกฝนพัฒนาทางปัญญา ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ที่ทำให้แก้ไข ปัญหาไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลก และชีวิต จนสามารถ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลส ดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระ ผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญา สิกขา (เรียกว่า สมภา ปัญญา)	นักเรียนใช้สมาธิ ในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนรู้ในเรื่องนั้นโดยพิจารณาเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นเป็นไปตามแนวทางของเหตุผลจากแหล่งข้อมูล ภายนอกตัวนักเรียนเพื่อให้ เกิดมโนทัศน์ที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

จากการศึกษาสรุปขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามเป้าหมายการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการฝึกฝนให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดและการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงนำการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในสถานศึกษามี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศีล นักเรียนฝึกควบคุมพฤติกรรมทั้งทางกายและวาจาโดยศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริง ทฤษฎีหลักการ ตามธรรมชาติวิชาและนักเรียนลงมือฝึกปฏิบัติตามแนวทางที่ครูกำหนด

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ นักเรียนฝึกสมาธิควบคุมสติเพื่อเข้าไปสู่การออกแบบแนวทางการคิด วิเคราะห์ ทบทวนและ ฝึกฝน เพื่อเป็นการกำหนดแบบแผนในการค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา นักเรียนใช้สมาธิในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนรู้ในเรื่องนั้นโดยพิจารณาเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นอันเป็นไปตามแนวทางของเหตุผลจากแหล่งข้อมูลภายนอกตัวนักเรียนเพื่อให้เกิดมโนทัศน์ที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดเชิงเหตุผลพระพุทธศาสนา

2.1 ความหมายของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

วนิช สุธาร์ตัน (2545: 7) อธิบายว่า การคิดเชิงเหตุผลคือกระบวนการคิดที่บุคคลใช้เหตุผลที่มีอยู่มาสร้างความเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุป การสร้างกฎเกณฑ์ หรือการพิสูจน์ความจริง โดยอาศัยภาษาเป็นสื่อสำคัญในการคิดและสื่อสารเหตุผลนั้น

พระพรหมคุณาภรณ์ (2550: 4) กล่าวว่า การคิดเชิงเหตุผลตามแนวพุทธธรรมไม่ได้เป็นเพียงการใช้เหตุผลเชิงตรรกะทั่วไป แต่เป็นการคิดที่ “เห็นความจริงของสิ่งต่าง ๆ ตามเหตุปัจจัย” โดยเน้นการมองปรากฏการณ์อย่างเป็นกลาง ไม่ถูกครอบงำด้วยความยึดมั่นหรือความต้องการส่วนตัว การคิดในลักษณะนี้เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” หมายถึง การใส่ใจโดยแยบคาย หรือการคิดอย่างถูกวิธี คิดเป็นระบบ และคิดอย่างมีเหตุผลเพื่อให้เข้าถึงต้นตอของปัญหา

จากการศึกษาพบว่าแนวคิดเรื่อง “ความคิดเชิงพระพุทธศาสนา” ปรากฏใน โยนิโสมนสิการสูตร เล่มที่ 15, โยนิโสมนสิการสัมปทาสูตร พระไตรปิฎกเล่มที่ 19 และใน โยนิโสสูตร เล่มที่ 20 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต่อมา พระพรหมคุณาภรณ์ (2549) ได้รวบรวมและประมวลหลักการคิดเชิงพระพุทธศาสนาเป็นหมวดหมู่ไว้จำนวน 10 วิธี โดยระบุว่าความคิดเชิงพระพุทธศาสนาคือความสามารถในการคิดใคร่ครวญด้วยตนเองก่อนการตัดสินใจ ไม่ปล่อยให้การกระทำหรือการตัดสินใจเป็นไปตามอารมณ์ แต่ใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลเป็นเครื่องมือให้การ

ตัดสินใจถูกต้อง ส่งผลให้เกิดความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ พระพรหมคุณาภรณ์ได้แจกแจง ความคิดเชิงพระพุทธศาสนา 10 วิธี ดังนี้

- 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย พิจารณาปัญหาหรือปรากฏการณ์โดยค้นหาสาเหตุและปัจจัยที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง
- 2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะธรรมชาติ โดยแยกส่วนองค์ประกอบย่อยเพื่อเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เช่น การจำแนกชีวิตเป็นชั้น 5
- 3) วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ มองเหตุการณ์หรือสถานการณ์ตามกฎธรรมชาติ ยอมรับความจริงของความเปลี่ยนแปลง และแก้ไขตามเหตุปัจจัย
- 4) วิธีคิดแบบอริยสัจ (คิดแบบแก้ปัญห) เริ่มจากการระบุปัญหา ทำความเข้าใจปัญหา ค้นหาสาเหตุ ตั้งเป้าหมาย และกำหนดแนวทางแก้ไขที่สาเหตุอย่างตรงจุด
- 5) วิธีคิดแบบบรรลธรรมสัมพันธ์ ใช้หลักการและจุดมุ่งหมายเป็นแนวทางในการลงมือปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตรงตามเป้าหมาย
- 6) วิธีคิดแบบคุณ-โทษและทางออก พิจารณาทั้งข้อดี ข้อเสีย และวิธีแก้ปัญหหรือสภาวะที่ไม่พึงประสงค์
- 7) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม แยกแยะสิ่งที่มีประโยชน์แท้จริงกับสิ่งที่เกินความจำเป็น ไม่ปรนเปรอความอยากเกินขอบเขต
- 8) วิธีคิดแบบอบายปลูกเร้าคุณธรรม กระตุ้นให้เกิดความคิดไปในทางที่ดีงาม เมื่อเผชิญอารมณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ
- 9) วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน ตั้งจิตอยู่กับเหตุการณ์ปัจจุบันโดยไม่ฟุ้งซ่าน แต่ยังสามารถพิจารณาอดีต-อนาคตด้วยปัญญาเพื่อแก้ปัญหาในปัจจุบัน
- 10) วิธีคิดแบบวิภาษวาท มองสิ่งต่าง ๆ อย่างรอบด้าน แยกแยะองค์ประกอบที่ละส่วนบนพื้นฐานของความจริงก่อนสรุปความ

จากแนวคิดทั้ง 10 วิธี ผู้วิจัยเลือก วิธีคิดแบบอริยสัจ เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดของงานวิจัย เนื่องจากเป็นกระบวนการคิดเชิงเหตุผลที่มุ่งให้บุคคลเข้าใจความจริงของชีวิตอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะการเผชิญและจัดการกับปัญหาอย่างมีสติและปัญญา วิธีคิดนี้ตั้งอยู่บนหลัก อริยสัจ 4 ได้แก่

- 1) ทุกข์ — ปัญหาที่เกิดขึ้น
- 2) สมุทัย — สาเหตุของปัญหา
- 3) นิโรธ — เป้าหมายแห่งการดับทุกข์หรือการหมดปัญหา
- 4) มรรค — แนวทางหรือวิธีการแก้ปัญห

งานวิจัยนี้จึงนำวิธีคิดแบบอริยสัจอันเป็นกระบวนการคิดเชิงเหตุผลตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้บุคคลเข้าใจความจริงของชีวิตอย่างลึกซึ้งโดยเฉพาะการเผชิญและจัดการกับปัญหาอย่างมีสติและปัญญาหลักคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ อริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ (ปัญหาที่เกิดขึ้น) สมุทัย (สาเหตุของปัญหา) นิโรธ (เป้าหมายแห่งการดับทุกข์ หรือการหมดปัญหา) และมรรค (แนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหา) การคิดแบบอริยสัจจึงเริ่มจากการตระหนักรู้ในปัญหา (รู้ทุกข์) ทำความเข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา จากนั้นจึงสืบหาสาเหตุของปัญหา (รู้สมุทัย) อย่างมีเหตุมีผลไม่โทษสิ่งภายนอกโดยไร้เหตุผล เมื่อเข้าใจต้นเหตุแล้วจึง ตั้งเป้าหมายในการดับปัญหา (รู้นิโรธ) เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการแก้ไข และสุดท้ายคือ คีตวางแผนการปฏิบัติ (รู้มรรค) ด้วยการลงมือแก้ไขที่สาเหตุอย่างถูกต้องและมีระบบ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาถือเป็นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบที่มุ่งให้ผู้คิดเข้าใจสภาวะความจริงบนพื้นฐานของเหตุและผล โดยไม่ปล่อยให้การตัดสินใจถูกชักนำด้วยอารมณ์ ความเชื่อส่วนบุคคล หรืออคติ แต่ใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างรอบด้านเพื่อเข้าถึงความจริงของชีวิตอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนามีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้บุคคลสามารถแก้ไข ปัญหาได้ตรงจุดและสอดคล้องกับหลักธรรมหลัก อริยสัจ 4 เป็นแก่นสารของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา โดยทำหน้าที่เป็นกระบวนการคิดที่มีขั้นตอนอย่างชัดเจน ได้แก่ รู้ปัญหา (ทุกข์) การตระหนักและเข้าใจลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา ค้นหาสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) วิเคราะห์ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ทำให้เกิดปัญหา กำหนดเป้าหมายในการดับปัญหา (นิโรธ) ระบุมลลัพท์หรือสภาวะที่ต้องการให้เกิดขึ้นเมื่อปัญหาถูกแก้ไข วางแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหา (มรรค) กำหนดวิธีการหรือแนวทางดำเนินการเพื่อขจัดสาเหตุของปัญหาอย่างถูกต้องและเป็นระบบ

ดังนั้น การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นกระบวนการคิดที่พัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีหลักฐานรองรับ มีเหตุผล สอดคล้องกับความจริง และนำไปสู่การพัฒนาปัญญาเพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (2556) ได้เสนอแนวคิดการคิดตามหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะ “วิธีคิดแบบอริยสัจ” หรือ “วิธีคิดแบบแก้ปัญหา” ซึ่งเป็นกระบวนการคิดแห่งการดับทุกข์ ถือเป็น “วิธีคิดหลัก” ที่สามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดรูปแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมด หลักฐานทางพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงแนวคิดนี้ปรากฏชัดในข้อความบาลีว่า

“ภิกษุฉันนั้น ย่อมมนสิการโดยแยกคายว่า ทุกข์ คือดังนี้; ย่อมมนสิการโดยแยกคายว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ คือดังนี้; ย่อมมนสิการโดยแยกคายว่า ความดับแห่งทุกข์ คือดังนี้; ย่อมมนสิการโดยแยกคายว่า ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์ คือ เมื่อเธอมนสิการโดยแยกคายอยู่อย่างนี้ สังโยชน์ 3 อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส ย่อมถูกละเสียได้”

หลักคิดแบบอริยสังฆมัยมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1) เป็นวิธีคิดที่ตั้งอยู่บนเหตุและผลเป็นการวิเคราะห์จากผลไปหาเหตุ แล้วแก้ไขที่ต้นเหตุอย่างตรงจุด โดยมีองค์ประกอบเป็นคู่ ดังนี้

คู่ที่ 1: ทุกข์เป็นผลหรือปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และสมุทัยเป็นเหตุหรือที่มาของปัญหาซึ่งต้องขจัด

คู่ที่ 2: นิโรธเป็นผลคือสภาวะหมดปัญหา และมรรคเป็นเหตุหรือวิธีการปฏิบัติที่ต้องทำเพื่อขจัดสาเหตุของปัญหา

2) เป็นวิธีคิดที่ตรงประเด็น ตรงจุดมุ่งหมาย

เป็นการคิดเพื่อจัดการกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง ไขแก้ปัญหาย่างตรงไปตรงมา ไม่ฟุ้งซ่านหรือคิดเพื่อสนองความอยากหรืออัตตา ทั้งนี้ต้องตระหนักถึง “กิจ” หรือหน้าที่ที่ควรปฏิบัติต่ออริยสังฆแต่ละข้ออย่างถูกต้อง

ขั้นตอนการคิดแบบอริยสังฆสามารถอธิบายเป็นลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทุกข์ คือสภาวะปัญหา ความคับข้อง ติดขัด ปีบคั้น หรือความไม่เป็นไปตามความปรารถนา ซึ่งเป็นหน้าที่เพียงแค่ “กำหนดรู้” ให้ชัดเจน ไม่ใช่แบกไว้หรือเกลียดชังทุกข์ เพราะยังคิดด้วยอารมณ์ยิ่งเพิ่มทุกข์ เปรียบเหมือนแพทย์ต้องวินิจฉัยโรคก่อน จึงเรียกว่า “ปริณญา” เมื่อกำหนดรู้แล้วต้องก้าวสู่ขั้นถัดไปที่

ขั้นที่ 2 สมุทัยคือสาเหตุของทุกข์ที่เกิดจากการเกี่ยวข้องกันของเหตุปัจจัยหลากหลาย อันเป็นหน้าที่ของผู้ปฏิบัติที่จะต้องค้นหา วิเคราะห์ และกำจัดเหตุหรือปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดปัญหา เรียกว่า “ปหาน” สาเหตุอาจปรากฏทั้งในระดับเฉพาะกรณีหรือระดับมูลเหตุลึก เช่น ตัณหาและกระบวนการตามปฏิจสงมุปาบท

ขั้นที่ 3 นิโรธคือสภาวะดับทุกข์หรือหมดปัญหา เป็นจุดหมายสูงสุดที่ต้องการและมีหน้าที่ “สังฉิกิริยา” หรือทำให้เกิดผลจริง ผู้ปฏิบัติต้องมีความชัดเจนในเป้าหมาย รู้ว่าจะมุ่งไปสู่ที่ใด และมีความเป็นไปได้อย่างไร

ขั้นที่ 4 มรรคคือหนทางหรือข้อปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดับทุกข์ เป็นหน้าที่ของ “ภาวนา” หรือการลงมือทำ ซึ่งต้องกำหนดแผนการ วิธีการ และแนวปฏิบัติที่ถูกต้องสอดคล้องกับเป้าหมายเพื่อกำจัดต้นเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง

สรุปความสำคัญของเนื้อหาที่แนวคิดแบบอริยสัจเป็นกระบวนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาที่เน้น 1) การวิเคราะห์สภาวะปัญหา 2) ค้นหาสาเหตุ 3) กำหนดเป้าหมายการแก้ปัญหา 4) วางแนวปฏิบัติแก้ปัญหา จึงเป็นกรอบคิดที่ช่วยให้บุคคลจัดการปัญหาชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ และมีปัญญา และนำไปสู่การพัฒนาชีวิตอย่างแท้จริง

พระมหาณรงค์ราช ครองเชื้อ (2564) อธิบายว่าการคิดเชิงเหตุผลในพระพุทธศาสนาทำงานผ่านกระบวนการของอริยสัจ 4 ซึ่งมีขั้นตอนที่สัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ประกอบด้วย

1. กำหนดรู้ปัญหา (ทุกข์) ผู้คิดต้องยอมรับสภาพความจริงของปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ปฏิเสธ ไม่หลีกเลี่ยง และไม่ด่วนตีความด้วยอารมณ์
2. ค้นหาสาเหตุของปัญหา (สมุทัย) พิจารณาว่าอะไรเป็นที่มาของปัญหา โดยไม่กล่าวโทษผู้อื่นหรือสิ่งภายนอกอย่างปราศจากเหตุผล แต่ไตร่ตรองถึงเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน
3. กำหนดเป้าหมายแห่งการแก้ปัญหา (นิโรธ) ตระหนักชัดว่าปัญหาจะหายไปได้อย่างไรต่อเมื่อสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาถูกกำจัดหรือแก้ไขอย่างเหมาะสม
4. กำหนดแนวทางการแก้ไข (มรรค) วางแผนการปฏิบัติหรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นไปได้จริง สอดคล้องกับเหตุปัจจัย และมีโอกาสนำไปสู่ผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง

กระบวนการข้างต้นทำให้ผู้คิดพัฒนาสมรรถนะด้านการคิดเชิงวิเคราะห์ การคิดเชิงเหตุผล และการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างรอบด้าน และยังส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะภายใน เช่น ความรับผิดชอบ ความมีสติ การควบคุมอารมณ์ และความมั่นคงทางจิตใจสรุปได้ว่า การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา การพิจารณาเริ่มต้นจากปัญหา หรือความทุกข์ที่กำลังประสบโดยกำหนดรู้ทำความเข้าใจปัญหาว่าคือความทุกข์แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไขในเวลาเดียวกัน กำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ และเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา โดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้นั้น

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Reasoning Thinking) เป็นกระบวนการคิดที่มุ่งให้บุคคลสามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามเหตุและผล โดยอาศัยหลักธรรมเป็นกรอบคิดเพื่อให้เกิดความเข้าใจในความจริงของชีวิตและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องทางธรรม การวัดและประเมินผลการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาจึงต้องคำนึงถึงทั้ง “กระบวนการคิด” และ “คุณค่าทางจิตใจ” ที่เกิดจากการคิดอย่างมีสติและปัญญา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2550) อธิบายว่า การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา เกิดจาก “โยนิโสมนสิการ” หรือการใส่ใจโดยแยกกาย ซึ่งหมายถึงกระบวนการคิดอย่างมีระบบ ตรวจสอบเหตุปัจจัย และพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่เชื่อหรือปฏิเสธตามความรู้สึกโดยขาดเหตุผล กระบวนการคิดลักษณะนี้ช่วยให้บุคคลเข้าใจปัญหาอย่างเป็นจริงและเข้าถึงแนวทางแก้ไขที่ถูกต้อง การประเมินการคิดเชิงเหตุผลตามแนวพุทธจึงควรพิจารณาความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ปัญหาหรือสถานการณ์โดยเชื่อมโยงเหตุและผลอย่างถูกต้อง
- 2) การสืบค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา
- 3) การกำหนดแนวทางแก้ไขที่สอดคล้องกับหลักธรรม
- 4) การประเมินผลการคิดของตนด้วยสติและปัญญา

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2560) อธิบายว่า การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาเป็น กระบวนการใช้ปัญญาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลและสมาธิการประเมินผลจึงไม่ควรมองเฉพาะความ ถูกต้องของคำตอบ แต่ควรพิจารณากระบวนการคิดของผู้เรียนว่ามีความสอดคล้องกับหลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 หรือไตรสิกขา การประเมินลักษณะนี้สามารถทำได้ผ่านคำถามปลายเปิดการอภิปรายกลุ่ม หรือการวิเคราะห์กรณีศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงเหตุผลเชิงธรรมอย่างเป็นระบบ

พระมหาณรงค์ราช ครองเชื้อ (2564) อธิบายว่า การวัดการคิดเชิงเหตุผลทาง พระพุทธศาสนาควรประเมินทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) และด้านคุณลักษณะภายใน (Affective) โดยผู้เรียนต้องสามารถอธิบายเหตุผลของปัญหาตามหลักเหตุปัจจัยได้อย่างถูกต้อง และ ต้องแสดงทัศนคติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเมตตา สติ และปัญญา การประเมินผลจึงควรใช้วิธีที่ หลากหลาย เช่น แบบทดสอบอัตนัย การประเมินตนเอง การสังเกตพฤติกรรมการคิด และการ สะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection) เพื่อให้เห็นพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน

สรุปได้ว่า จากแนวคิดของนักวิชาการที่ผ่านมา การวัดและประเมินผลการคิดเชิงเหตุผลทาง พระพุทธศาสนาในงานวิจัยนี้กำหนดตัวชี้วัดไว้ 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ความสามารถในการระบุปัญหาได้อย่างถูกต้อง
- 2) ความสามารถในการสืบค้นหาสาเหตุของปัญหา
- 3) ความสามารถในการกำหนดเป้าหมายหรือสภาพที่ต้องการเมื่อปัญหาถูกแก้ไข
- 4) ความสามารถในการเสนอแนวทางแก้ไขที่สอดคล้องกับหลักธรรม

ตัวชี้วัดเหล่านี้สะท้อนว่าการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนามีพื้นฐานอยู่บนหลักอริยสัจ 4 และพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านการฝึกตนตามไตรสิกขา ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา การประเมินผลจึงมุ่งวัดทั้งความสามารถในการคิดและความเข้าใจหลักธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถคิด วิเคราะห์ และดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลตามแนวทางพุทธธรรม

3. แนวคิดเกี่ยวกับความใฝ่รู้

3.1 ความหมายและความสำคัญของความใฝ่รู้

Abraham Maslow (1970) ผู้นำเสนอทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) อธิบายว่า “ความต้องการรู้และเข้าใจ” (Cognitive Needs) เป็นแรงขับภายในที่ทำให้มนุษย์แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและเติมเต็มศักยภาพที่มีอยู่ ความต้องการด้านการเรียนรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเติบโตทางมนุษย์ที่ผลักดันให้บุคคลมุ่งสู่การพัฒนาระดับสูงขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง

Maslow (1970) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นปัจจัยทางจิตที่ผลักดันให้มนุษย์ต้องการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ และข้อมูลใหม่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเอง ความใฝ่รู้จึงไม่ใช่เพียงความอยากรู้อยากเห็น แต่เป็นพลังภายในที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้โดยไม่จำเป็นต้องมีแรงเสริมจากภายนอก บุคคลที่มีความใฝ่รู้มักตั้งคำถาม ค้นคว้า สำรวจ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง จนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งและประสบการณ์ใหม่ทางสติปัญญา

พระธรรมปิฎก (2541) อธิบายว่า ผู้ที่มีความใฝ่รู้คือผู้มีใจเปิดกว้าง ไม่ยึดติดอยู่กับความรู้เดิม แต่พร้อมแสวงหาความจริงและความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยใช้สติปัญญาและการพิจารณาอย่างรอบคอบเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้

สุนน อมรวิวัฒน์ (2543) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นคุณธรรมทางปัญญาที่ทำให้บุคคลรู้จักใคร่ครวญ ตั้งคำถาม และแสวงหาคำตอบอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้และการพัฒนาความคิด

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 25) อธิบายว่า ความใฝ่รู้คือคุณลักษณะของผู้เรียนที่แสดงถึงความตั้งใจและความเพียรพยายามในการเรียนรู้ โดยแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

มาสริน จันทงาม (2554: 85) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นแรงจูงใจภายในที่ประกอบด้วยความปรารถนา ความกระตือรือร้น ความสนใจ ความพึงพอใจ และความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งกระตุ้นให้

ผู้เรียนแสวงหาความรู้ตามที่ต้องการ คุณลักษณะนี้สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรม เช่น การตั้งคำถามเพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง การค้นคว้าด้วยตนเอง หรือการใช้สื่อและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการหาความรู้ ผู้ที่มีความใฝ่รู้อย่างมักแสวงหาความรู้จากหลายแหล่ง เช่น การสอบถามผู้รู้ การอ่านหนังสือหรือวารสาร และมีทักษะในการจำแนก เปรียบเทียบ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

นวนลจิตต์ เขาวกิตพิพงศ์ (2554) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นลักษณะนิสัยที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่มีความใฝ่รู้มักมีความกระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น และสนใจแสวงหาความรู้ใหม่ อยู่เสมอ เมื่อพบสิ่งแปลกใหม่จะตั้งคำถามและพยายามค้นหาคำตอบบนพื้นฐานของเหตุผล

ภัทรพร อุณหเศรษฐ์ และใจทิพย์ ณ สงขลา (2554) อธิบายว่า ความใฝ่รู้หมายถึง คุณลักษณะที่ปรากฏผ่านพฤติกรรมของผู้เรียนในการศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ เช่น การเห็นคุณค่าในสิ่งต่าง ๆ ความอยากรู้อยากเห็น ความตั้งใจ กล้าคิดริเริ่ม การใช้เหตุผล และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ความใฝ่รู้จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้และการค้นคว้า

บุญชิต มณีโชติ (2555: 68) อธิบายว่า ความใฝ่รู้หมายถึงการตอบสนองที่สะท้อนความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็น ความกระตือรือร้น และความต้องการแสวงหาความรู้ในสิ่งต่าง ๆ ผู้ที่มีความใฝ่รู้จะมุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยลักษณะดังกล่าวแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกด้านความคิด และด้านการปฏิบัติ

วิโรจน์ วัฒนานิมิตกุล (2555: 88) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะที่เกิดจากการฝึกฝน และการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องด้วยความเต็มใจ รวมทั้งเห็นคุณค่าของรู้นั้นจนกลายเป็นลักษณะประจำตัวของผู้เรียน ความใฝ่รู้จึงประกอบด้วยสององค์ประกอบสำคัญ คือ ทักษะในการแสวงหาความรู้ และเจตคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้

เสาวนีย์ กานต์เดชารักษ์ (2555: 83) อธิบายว่า ความใฝ่รู้ที่พัฒนาจากการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ช่วยส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน เนื่องจากการคิดวิเคราะห์เกี่ยวข้องกับการตระหนักรู้ข้อมูล การจัดการข้อมูลด้วยเหตุผล และการใช้อ้างเหตุผลเชิงอุปนัย และนิรนัยอย่างถูกต้อง ผู้ที่มีทักษะด้านนี้สามารถควบคุม ตรวจสอบ และประเมินความน่าเชื่อถือของข้อเสนอหรือทฤษฎีต่าง ๆ ทำให้สามารถอธิบาย ทำนาย และจัดการสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ความใฝ่รู้อยังส่งเสริมความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกระบวนการคิดที่นำไปสู่การผลิตสิ่งใหม่หรือแนวคิดใหม่ โดยอาศัยความเข้าใจในประเด็นนั้นอย่างถ่องแท้ ผู้เรียนจึงสามารถมองปัญหาได้หลายมิติและสร้างความคิดริเริ่มได้อย่างมีเหตุผล อีกทั้งยังช่วยพัฒนาความสามารถในการสืบสอบคุณค่า คือ การตัดสินคุณค่าของข้อมูลหรือสถานการณ์ การแยกแยะระหว่างค่านิยมกับข้อเท็จจริง และการประเมินสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้โดยปราศจากอคติ

กณิการ์ เกื้อรุ่ง (2556) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะทางจิตใจที่สะท้อนความปรารถนาและความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ผู้เรียนที่มีความใฝ่รู้จะมุ่งแสวงหาความรู้ตามที่ต้องการด้วยวิธีการหลากหลาย เช่น การตั้งคำถาม การสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การจดบันทึกสรุปประสบการณ์ และการถ่ายทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้รับ

ศรัณย์พร ยินดีสุข (2557) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่ ๆ และมีความตั้งใจที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอและด้วยความเต็มใจ

น้อยทิพย์ ลิมยิ่งเจริญ (2558) อธิบายว่า ความใฝ่รู้และความรับผิดชอบต่อกลุ่มมีความสำคัญต่อพัฒนาการของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถค้นคว้าหาคำตอบได้อย่างอิสระ มีความรับผิดชอบและมีวินัยในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนแสดงออกถึงความสามัคคี ความมีระเบียบเรียบร้อย และมารยาทที่เหมาะสม ผลลัพธ์ดังกล่าวยังช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเป้าหมายของการศึกษา

สรุปได้ว่า ความใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนที่สะท้อนแรงจูงใจภายใน ความกระตือรือร้น และความตั้งใจในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้ที่มีความใฝ่รู้จะมองเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ มีความอยากรู้อยากเห็น ตั้งคำถาม ค้นคว้า และแสวงหาคำตอบจากประสบการณ์จริงและแหล่งเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ความใฝ่รู้ยังเกี่ยวข้องกับทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ความพยายามในการพัฒนาตนและการใช้เหตุผลในการทำความเข้าใจข้อมูลใหม่อย่างลึกซึ้ง ผู้เรียนที่มีความใฝ่รู้จึงมีแนวโน้มพัฒนาศักยภาพทางสติปัญญาได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านความคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ และการสืบสอบคุณค่า ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้และพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3.2 องค์ประกอบของความใฝ่รู้

บุญชิต มณีโชติ (2555: 88) จำแนกประเภทของความใฝ่รู้ตามเป้าหมายของการแสวงหาความรู้ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) ความใฝ่รู้ด้านครอบครัวหมายถึง ความมุ่งมั่นในการค้นหาวิธีหรือแนวทางที่ทำให้ครอบครัวมีความสุข ความเจริญ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยสมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันด้วยความรักและความสามัคคี พฤติกรรมที่สะท้อน เช่น การศึกษาตัวอย่างครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ การสนทนากับผู้มีประสบการณ์ หรือการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

2) ความรู้ด้านสังคมเป็นการแสวงหาวิธีสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม ผู้ที่มีความรู้ด้านนี้ต้องการได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่าในตนเอง พฤติกรรมที่มักพบได้แก่ การเข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ การเข้าสังคม และการค้นหาแนวทางที่เอื้อต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

3) ความรู้ด้านวิชาการหมายถึง ความต้องการแสวงหาความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและศาสตร์อื่น ๆ โดยมุ่งเน้นการรู้ลึกและรู้กว้าง พร้อมทั้งสามารถบูรณาการความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิมจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ พฤติกรรมที่สะท้อน เช่น การค้นคว้าจากตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์ หรือการสอบถามจากผู้รู้

4) ความรู้ด้านอาชีพเป็นความสนใจและความต้องการพัฒนาอาชีพให้มีความก้าวหน้าและมั่นคง ผู้ที่มีความรู้ด้านนี้มีภูมิความรู้และความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และตั้งใจทำงานให้ดีที่สุด พฤติกรรมที่สะท้อน เช่น การปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ การศึกษาวิธีการใหม่ ๆ และการลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในงานอาชีพ

พระธรรมปิฎก (2554: 71-72) อธิบายความรู้โดยใช้คำว่า “ใจที่จะเรียนรู้” ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนได้อย่างต่อเนื่อง ท่านเสนอว่าวิธีเสริมสร้างใจที่จะเรียนรู้ คือการสอนให้นักเรียนคิดเป็น โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1) การใช้ชีวิตอย่างมีระเบียบและวินัยทั้งวินัยในตนเองและวินัยในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้

2) แรงจูงใจใฝ่รู้หมายถึงการมีความตั้งใจเลือกคบกับคุณมิตรและเลือกแหล่งความรู้ที่ดี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง

3) ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนคือการมีจิตสำนึกในการฝึกฝนตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง

4) การมีทัศนคติและค่านิยมที่ดีซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้และสร้างท่าทีที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตน

5) ความไม่ประมาทหมายถึงการไม่ละเลยหรือเพิกเฉยต่อโอกาสในการพัฒนาตนเอง และตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้อยู่เสมอ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของความรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนกระบวนการเรียนรู้อย่างเชิงรุกของผู้เรียนโดยเริ่มจากแรงจูงใจภายในซึ่งทำหน้าที่เป็นพลังผลักดันให้บุคคลต้องการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ความรู้จึงปรากฏผ่านความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ความพร้อมที่จะเปิดรับประสบการณ์ใหม่และการตั้งคำถามเพื่อค้นหาคำตอบอย่างมีเหตุผล ผู้ที่มีความรู้มักเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งข้อมูลหลากหลายไม่รอรับความรู้จากผู้สอนเพียงอย่างเดียว และสามารถพัฒนาความ

เข้าใจเชิงลึกผ่านการค้นคว้า การคิดวิเคราะห์ และการใคร่ครวญด้วยเหตุผลความใฝ่รู้ยังรวมถึงการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมจากแนวคิดดังกล่าว องค์ประกอบของความใฝ่รู้สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) แรงจูงใจภายใน
- 2) ความกระตือรือร้นในการเรียนรู้
- 3) การตั้งคำถามอย่างมีเหตุผล
- 4) การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
- 5) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการทางปัญญาที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพตนเอง และก้าวสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างยั่งยืน

3.3 ลักษณะของบุคคลที่มีความใฝ่รู้

Maw and Maw (1966: 143) อธิบายลักษณะของเด็กที่มีความใฝ่รู้ไว้ 4 ประการ ได้แก่

- 1) ตอบสนองต่อสิ่งแวดลอมใหม่ในเชิงบวก
- 2) แสดงความสนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดลอม
- 3) สำรวจสิ่งรอบตัวและแสวงหาประสบการณ์ใหม่อย่างต่อเนื่อง
- 4) มีความเพียรในการสำรวจหรือพิจารณาสิ่งรอบข้างอย่างจริงจัง

Earl and Katz (2002: 124) เสนอว่าผู้เรียนที่มีความใฝ่รู้มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1) ผู้เรียนให้คุณค่าและต้องการความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากกว่าการแสวงหาคำตอบที่ตายตัว โดยมุ่งทำความเข้าใจสาระของความรู้ให้ชัดเจนขึ้น

2) ผู้เรียนไม่ด่วนตัดสินใจหรือยอมรับข้อมูลที่ยังไม่ชัดเจน แต่มีความอดทนต่อกระบวนการค้นคว้าและพยายามรวบรวมข้อมูลจนกว่าจะมีความชัดเจนเพียงพอ

3) ผู้เรียนสามารถมองประเด็นจากหลายมุมมอง และตั้งคำถามได้ตรงประเด็นมากขึ้น โดยตระหนักว่าข้อมูลไม่ได้ให้คำตอบเสมอไป แต่ช่วยนำไปสู่กระบวนการสืบค้นและการตั้งคำถามที่มีคุณภาพยิ่งขึ้น

สุวิมล ว่องวานิช และคณะ (2549) เสนอแนวคิดและแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความใฝ่รู้ของนักเรียน โดยระบุองค์ประกอบสำคัญไว้ดังนี้

1) การสร้างตัวแบบที่ดี การพัฒนาความใฝ่รู้ควรเริ่มจากการมีตัวแบบที่เหมาะสมทั้งจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู หรือบุคคลในสังคมที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

2) การบูรณาการคุณธรรมเป็นวิถีชีวิตการพัฒนาคุณธรรมและคุณลักษณะต่าง ๆ ควรสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการเรียน การทำงาน ความสัมพันธ์กับผู้คน สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

3) การส่งเสริมตัวตนของผู้เรียนโรงเรียนควรจัดพื้นที่สร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความสามารถและศักยภาพตามแนวทางที่ตนคิดสร้างสรรค์ โดยอยู่บนพื้นฐานของการทำความดี ผู้เรียนจึงเรียนรู้บทบาท คุณค่า และความหมายของตนเองมากขึ้น

4) การสร้างระบบค่านิยมที่ชัดเจนควรกำหนดค่านิยมที่เหมาะสมให้ผู้เรียนตระหนักว่าควรประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร พร้อมกำหนดเป้าหมายการพัฒนา และกระตุ้นให้ผู้เรียนสำรวจพฤติกรรมของตนเองในชีวิตประจำวัน ตัวแบบที่ดีคือรากฐานของค่านิยมที่ถูกต้อง

5) การสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยกำหนดคุณธรรมเป้าหมายร่วมกัน และจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

6) การจัดกิจกรรมพัฒนาตามบริบทของผู้เรียนกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะความใฝ่รู้ ควรสอดคล้องกับลักษณะโรงเรียน ช่วงวัย และบริบทของผู้เรียน เพื่อให้การพัฒนาเกิดผลอย่างเหมาะสม

7) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนครอบครัวและชุมชนควรทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และซึมซับแนวความคิดการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะของผู้เรียน

8) นโยบายโรงเรียนที่ส่งเสริมการพัฒนารอบด้านโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมควบคู่กับวิชาการ โดยมีครูเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เชื่อมโยงชุมชนเข้ามามีบทบาท และสะท้อนให้เห็นปัญหาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน

9) การสร้างแนวร่วมและเครือข่ายสนับสนุนควรจัดตั้งเครือข่ายที่ช่วยเสริมพลังให้เด็กทำความดีอย่างต่อเนื่อง แม้เด็กกลุ่มหนึ่งได้รับการพัฒนาแล้ว ยังจำเป็นต้องส่งเสริมรุ่นต่อไป การให้กำลังใจ เช่น คำชมเชย ถือเป็นแรงเสริมที่มีคุณค่าโดยไม่จำเป็นต้องเป็นรางวัลทางวัตถุ

วัฒนา พาสล (2551: 17) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะทางจิตใจของผู้เรียนที่สะท้อนการเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ความอยากรู้อยากเห็น ความตั้งใจ กล้าคิดริเริ่ม ความเพียรพยายาม การใช้เหตุผล และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

วาสนา กิมเท็ง (2553: 76) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะของผู้เรียนที่สะท้อนการเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ความอยากรู้อยากเห็น ความตั้งใจ การกล้าคิดริเริ่ม ความเพียรพยายาม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และการมีเหตุผล โดยแบ่งเป็นคุณลักษณะย่อย 7 ด้าน ดังนี้

1) การเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ผู้เรียนให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ เห็นประโยชน์ของการเรียนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ รวมถึงการนำข้อคิดหรือประสบการณ์ที่ดีจากสิ่งแวดล้อมและบุคคลรอบข้างมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

2) ความอยากรู้อยากเห็น ผู้เรียนแสดงความสนใจและความตื่นตัวต่อเรื่องราวรอบตัว ทั้งด้านการเรียนและเหตุการณ์ทั่วไป พร้อมแสวงหาความรู้ด้วยความรวดเร็วและกระตือรือร้น

3) ความตั้งใจผู้เรียนมีสมาธิ เอาใจใส่ ไม่วอกแวก และมุ่งมั่นต่อการเรียนหรือภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

4) การกล้าคิดริเริ่ม ผู้เรียนมีความสามารถในการนำแนวคิดใหม่หรือวิธีการใหม่มาปรับใช้ในการเรียนและการทำงาน รวมทั้งกล้าเสนอความคิดเห็นใหม่เมื่อทำงานร่วมกับผู้อื่น

5) ความเพียรพยายาม ผู้เรียนขยัน มุ่งมั่น ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และพยายามทำงานหรือค้นคว้าให้บรรลุผลสำเร็จอย่างเต็มความสามารถ

6) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง เลือกแหล่งข้อมูลที่เหมาะสม และแสวงหาความรู้จากทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนด้วยความอิสระ

7) การมีเหตุผล ผู้เรียนใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นของผู้อื่นประกอบการพิจารณาและตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผลในการดำเนินกิจกรรมหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

กณิการ์ เกื้อรุ่ง (2556: 72) กล่าวถึงคุณลักษณะความใฝ่รู้ว่า 1) การแสวงหาความรู้อยู่เสมอ 2) ความกระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น 3) กล้าคิดริเริ่มและตัดสินใจ 4) ความเพียรพยายาม 5) ความมุ่งมั่นในการเรียน 6) ความมีเหตุผล

1) การแสวงหาความรู้อยู่เสมอ หมายถึง การสืบค้นข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ หนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม เอกสารสิ่งพิมพ์ทั้งในโรงเรียนและที่อื่น ข่าวสาร สื่อเทคโนโลยีและอื่น ๆ และนักรบเมืองภายนอกโรงเรียน และแหล่งข้อมูลในชุมชน

2) ความกระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น หมายถึง มีความว่องไวและกระฉับกระเฉง ในการค้นหาความรู้ตามที่ได้รับมอบหมาย ความต้องการที่จะรู้ในเรื่องที่อยู่รอบตัว และเหตุการณ์ที่สนใจ

3) กล้าคิดริเริ่มและตัดสินใจ หมายถึง การนำความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิด และการกระทำของตนเอง เปิดเผยให้ผู้อื่นได้รับรู้ และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งการนำแนวคิดวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการเรียน การตัดสินใจในการดำรงชีวิตได้

4) ความเพียรพยายาม หมายถึง ความมุ่งมั่นขยันขันแข็งในการศึกษาหาความรู้ หรือทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย กิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

5) ความมุ่งมั่นในการเรียน หมายถึง มีจิตใจจดจ่อต่อการเรียน และงานที่ได้รับมอบหมาย งานในชีวิตประจำวัน รู้หน้าที่ของตน รับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ

6) ความมีเหตุผล หมายถึง การแสดงถึงวิธีการใช้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่มีอยู่ สนับสนุนการกระทำ และการตัดสินใจของตนเอง โดยพิจารณาความเหมาะสมตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

สรุปได้ว่า ลักษณะของบุคคลที่มีความใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะสำคัญที่สะท้อนถึงการมีทัศนคติ และพฤติกรรมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องซึ่งบุคคลที่มีความใฝ่รู้มักแสดงออกผ่านหลายมิติ เช่น มีความสนใจใคร่รู้ในสิ่งรอบตัวไม่จำกัดเพียงเนื้อหาทางวิชาการแต่รวมถึงเหตุการณ์สังคมและชีวิตประจำวันแสดงถึงการเปิดรับต่อข้อมูลใหม่อยู่เสมอนอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีนิสัยรักการอ่านค้นคว้า และแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ

3.4 การวัดและประเมินความใฝ่รู้

3.4.1 การวัดความใฝ่รู้

ภัทรา นิคมานนท์ (2557) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ซึ่งสะท้อนอารมณ์ ความรู้สึก และทัศนคติของผู้เรียน การวัดและประเมินผลด้านจิตพิสัยจึงจำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติและข้อจำกัดของการวัดผลประเภทนี้ โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้

1) เป็นการวัดทางอ้อมการวัดด้านจิตพิสัยไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่ต้องอาศัยการสังเกตพฤติกรรมทางกายและวาจาที่สะท้อนอารมณ์หรือความรู้สึกของผู้เรียน โดยใช้สิ่งเร้าเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองแล้วตีความตามพฤติกรรมที่ปรากฏ

2) เป็นคุณลักษณะเชิงนามธรรมเนื่องจากคุณลักษณะด้านจิตใจมีลักษณะเป็นนามธรรม จึงยากต่อการอธิบายทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ทำให้จำเป็นต้องพัฒนาเทคนิคและวิธีการประเมินผลที่เหมาะสมและมีความเที่ยงตรง

3) มีความคลาดเคลื่อนได้ง่ายสภาวะอารมณ์และความรู้สึกของผู้เรียนอาจเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ วุฒิภาวะ และประสบการณ์ ทำให้การวัดด้านนี้จำเป็นต้องใช้เครื่องมือที่มีความเชื่อมั่นและความตรงสูง

4) ไม่มีคำตอบถูก-ผิดการวัดด้านจิตพิสัยไม่เหมือนการวัดด้านพุทธิพิสัย คำตอบของผู้เรียนเป็นเพียงตัวแทนของทัศนคติ ความเชื่อ หรือความพร้อมที่จะปฏิบัติตามสถานการณ์ที่กำหนด

5) ต้องใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งการวัดสามารถทำได้จากผู้เรียน บุคคลใกล้ชิด หรือผู้ประเมินเอง อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมที่สังเกตได้อาจไม่สะท้อนคุณลักษณะที่แท้จริงของผู้เรียน ทั้งหมด

6) จำเป็นต้องใช้สถานการณ์จำลองการวัดด้านจิตพิสัยมักใช้สถานการณ์จำลอง เพื่อให้ผู้เรียนตอบสนอง โดยมุ่งให้ผลการวัดสอดคล้องกับพฤติกรรมในสถานการณ์จริงมากที่สุด จึงต้องคำนึงถึงความตรงของแบบวัดต่อสภาพจริง

7) ผู้ตอบสามารถบิดเบือนคำตอบได้แบบวัดด้านจิตพิสัยมีจุดอ่อนตรงที่ผู้ตอบ อาจตอบคำถามเพื่อให้ตนเองดูดี ทำให้ผลการวัดขาดความตรงและอาจไม่สะท้อนลักษณะที่แท้จริง

8) มี 2 วิธีการวัดหลักได้แก่ การประเมินตนเอง: ผู้เรียนตอบแบบวัดด้วยตนเอง โดยสะท้อนความรู้สึกตามคำถาม และการประเมินโดยผู้อื่น: ผู้ประเมินอาจเป็นครู ผู้ปกครอง หรือ เพื่อน ใช้เครื่องมือวัดเพื่อประเมินคุณลักษณะของผู้เรียน

9) พฤติกรรมสะท้อนคุณลักษณะได้สองทิศทางอารมณ์และทัศนคติ เช่น รัก-เกลียด หรือ ชอบ-ไม่ชอบ แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่มีระดับความรู้สึกแตกต่างกัน เช่น สนใจมาก ค่อนข้างสนใจ หรือไม่สนใจเลย พฤติกรรมที่สังเกตได้จึงเป็นตัวแทนของความรู้สึกต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น ไม่ชอบวิชาหนึ่ง รักครูคนหนึ่ง หรือขยันอ่านหนังสือ เป็นต้น

3.4.2 รูปแบบการวัดความใฝ่รู้

ภัทรา นิคมานนท์. (2557) การวัดความใฝ่รู้ถือเป็นการประเมินด้านจิตพิสัย ซึ่งมีรูปแบบ วิธีการวัดหลายประการ ดังนี้

1) การสังเกต การสังเกตเป็นการมองพฤติกรรมอย่างมีจุดมุ่งหมาย แม้จะไม่สามารถสังเกตได้ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องวางแผนเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสม ผู้สังเกตควรมีทักษะการรับรู้และการจดจำที่ดีเพื่อความแม่นยำ และควรมีผู้สังเกตอย่างน้อยสองคนเพื่อทดสอบความสอดคล้องของข้อมูล วิธีนี้มีประสิทธิภาพเมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมจริง หากเสแสร้งหรือไม่แสดง พฤติกรรม ย่อมวัดได้ไม่ตรงตามสภาพ นอกจากนี้ การกำหนดพฤติกรรมท่าทางให้ชัดเจนจะช่วยเพิ่มความถูกต้องของการวัด

2) การสัมภาษณ์การสัมภาษณ์เป็นการสนทนาที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่ต้องการวัด ผู้สัมภาษณ์ต้องมีทักษะการใช้คำถามและสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเองเพื่อให้ผู้ตอบเปิดเผยข้อมูลจริง การสัมภาษณ์ที่ดีควรเป็นแบบมาตรฐาน มีโครงสร้าง คำถามมีคุณภาพ และต้องมีความเที่ยงตรงสูง

3) การเขียนตอบหรือการรายงานตนเอง (Self-report) การเขียนตอบใช้ตัวเรา เช่น ข้อความ คำถาม หรือสถานการณ์ เพื่อให้ผู้ตอบสะท้อนความคิดและความรู้สึกของตนเอง เครื่องมือประเภทนี้อาจอยู่ในรูปแบบแบบวัด แบบสำรวจ แบบสอบถาม หรือมาตราวัด ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่

(1) ข้อความเดียวเป็นข้อความสั้น ๆ ชัดเจน ใช้ถามเพื่อดูว่าผู้ตอบมีคุณลักษณะนั้นหรือไม่ โดยผู้ตอบต้องตอบตามความจริง

(2) ข้อความคู่เป็นการนำคุณลักษณะสองลักษณะขึ้นไปมาเขียนเป็นข้อความคู่ ให้ผู้ตอบเลือกข้อความที่ตรงกับตนมากที่สุดเพียงข้อเดียว

(3) ตัวเลือกหลายตัวเป็นการจัดชุดคุณลักษณะหลายตัวในแต่ละข้อ ให้ผู้ตอบเลือกคุณลักษณะที่ตรงกับตนมากที่สุด (หรือกำหนดให้เลือกมาก-น้อยตามที่ต้องการ)

(4) สถานการณ์สมมติเป็นการสร้างสถานการณ์จำลองทางภาษา หรือภาพ และให้ผู้ตอบเลือกการตอบสนองตามสถานการณ์ โดยตัวเลือกที่สะท้อนคุณลักษณะมากที่สุดจะได้คะแนนสูงกว่า เช่น 2-1-0 ตามระดับคุณลักษณะ

(5) สถานการณ์ตอบใช่-ไม่ใช่เป็นสถานการณ์ที่กำหนดพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้น ให้ผู้ตอบเลือกใช่หรือไม่ใช่ การให้คะแนนต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับคุณลักษณะที่ต้องการวัด

(6) สถานการณ์เป็นภาพใช้ภาพประกอบเป็นตัวเรา ผู้สร้างแบบวัดต้องมีทักษะในการวาดภาพ พร้อมกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการวัดอย่างชัดเจน แล้วออกแบบตัวเลือกตามพฤติกรรมที่ระบุไว้

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินความใฝ่รู้เป็นกระบวนการที่มุ่งตรวจสอบแรงจูงใจภายใน ความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และพฤติกรรมการแสวงหาความรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยการประเมินจะพิจารณาทั้งด้านความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม เพื่อสะท้อนระดับการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างเชิงรุกของผู้เรียน วิธีการประเมินที่ใช้โดยทั่วไปประกอบด้วย

1) การประเมินตนเองหรือแบบสอบถาม (Self-report / Questionnaire) ใช้ตรวจสอบทัศนคติ ความตั้งใจเรียน และแรงจูงใจภายในของผู้เรียน ผ่านการให้ผู้เรียนสะท้อนความรู้สึกและแนวโน้มพฤติกรรมของตนเองตามประเด็นที่ต้องการวัด

2) การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ (Behavioral Observation) พิจารณาพฤติกรรมที่สะท้อนความใฝ่รู้ เช่น ความสม่ำเสมอในการค้นคว้า การตั้งคำถาม ความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรม และการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

3) การวิเคราะห์ผลงานหรือหลักฐานการเรียนรู้ (Portfolio / Learning Evidence) ตรวจสอบบันทึกการค้นคว้า ชิ้นงาน รายงาน หรือหลักฐานอื่นที่แสดงถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการลงมือปฏิบัติจริง

4) การสัมภาษณ์หรือการสะท้อนคิด (Interview / Reflection) ประเมินความเข้าใจเชิงลึก แรงผลักดันภายใน และกระบวนการคิดของผู้เรียน ผ่านการสนทนาที่มีโครงสร้างหรือการสะท้อนผลการเรียนรู้

ดังนั้น การประเมินความใฝ่รู้จึงนำเอาการประเมินตนเองหรือแบบสอบถาม (Self-report / Questionnaire) ใช้ตรวจสอบทัศนคติ ความตั้งใจเรียน และแรงจูงใจภายในของผู้เรียน ผ่านการให้ผู้เรียนสะท้อนความรู้สึกและแนวโน้มพฤติกรรมของตนเองตามประเด็นที่ต้องการวัดในงานวิจัยนี้

3.5 ประโยชน์ของความใฝ่รู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จของมนุษย์ และเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้สังคมสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เยาวชนจึงจำเป็นต้องมีจิตสำนึกใฝ่เรียนรู้ แสวงหาความรู้ใหม่อย่างสม่ำเสมอ และเปิดรับความรู้และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาและความสามารถในการดำเนินชีวิต

ปิลันญา วงศ์บุญ (2550) อธิบายว่า คุณลักษณะใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมในผู้เรียนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะและทัศนคติที่สนับสนุนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การศึกษาระดับคุณลักษณะใฝ่รู้ของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ทราบข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม การประเมินด้วยกระบวนการและเครื่องมือที่ถูกต้องจะช่วยสะท้อนคุณลักษณะใฝ่รู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาผู้เรียนในช่วงชั้นที่ 3 เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

วัฒนา พาผล (2551) อธิบายว่า เมื่อบุคคลมีความใฝ่รู้ จะเกิดทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถศึกษาค้นคว้าและแสวงหาคำตอบได้อย่างอิสระ รวมทั้งมีความสามารถในการสืบสอบคุณค่า มีความรับผิดชอบ มีวินัย และทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสามัคคี ความใฝ่รู้ยังส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น พร้อมทั้งพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งช่วยให้

เกิดการพัฒนาด้านตัวเองทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่และรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม

วาสนา กิมเท็ง (2553) อธิบายว่า ความใฝ่รู้เป็นคุณลักษณะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถศึกษาค้นคว้าและแสวงหาคำตอบได้อย่างอิสระ ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ความใฝ่รู้ยังช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ และส่งผลต่อการก่อรูปคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาด้านในระยะยาว

สรุปได้ว่า ความใฝ่รู้ หมายถึง ความต้องการแสวงหาความรู้ใหม่โดยมีใจจดจ่อและมีความพยายามค้นคว้าด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นพฤติกรรมทางบวกที่ควรส่งเสริมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ความใฝ่รู้สะท้อนคุณลักษณะทางจิตใจหลายประการ ได้แก่ การเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ความอยากรู้อยากเห็น ความตั้งใจ กล้าคิดริเริ่ม ความเพียรพยายาม การใช้เหตุผล และความสามารถในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ ความใฝ่รู้ไม่ได้จำกัดเพียงการรับข้อมูล แต่ยังรวมถึงการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง ทั้งในชีวิตประจำวันและการทำงานอย่างเหมาะสม

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

พิชาติ แก้วพวง (2554) ศึกษาผลของการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการใช้ชีวิตแบบพอเพียง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนปากเกร็ด ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตแบบพอเพียงสูงขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนเรียน และสูงกว่ากลุ่มปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พงศธร สุกิจญาณ (2555) ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักไตรสิกขาในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพศศึกษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมุ่งเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างนักเรียนที่เรียนด้วยหลักไตรสิกขาและนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติรวมทั้งศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย กรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน ตัวแปรอิสระคือ

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา และตัวแปรตามคือผลการเรียนรู้ด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติผลการวิจัยพบว่า 1) คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติก่อนและหลังเรียนด้วยหลักไตรสิกขามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าหลักไตรสิกขามีส่วนช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างชัดเจน 2) คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติของนักเรียนที่เรียนด้วยหลักไตรสิกขาสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในระดับ “ดีมาก”

พระวชิรวิชญ์ ฐิตวิโส (2563) ศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียน และเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.29) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านกิจกรรมการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 4.32 ด้านชุดการเรียนรู้ 4.31 ด้านเนื้อหา 4.29 ด้านการวัดและประเมินผล 4.07 และด้านประโยชน์ของชุดการเรียนรู้ 4.03 ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักไตรสิกขาได้รับการตอบรับในเชิงบวกจากผู้เรียนในทุกด้าน และมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

ดร.ณิ ญาณวัฒนา (2558) ศึกษาการพัฒนากระบวนการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการของครูผู้สอนผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการของครูผู้สอนหลังการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสูงกว่าก่อนการปฏิบัติ แสดงว่าการฝึกวิปัสสนากรรมฐานส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนากระบวนการคิดอย่างไรก็ตาม ผลการเปรียบเทียบระหว่างครูที่มีการสอบอารมณ์และครูที่ไม่มีการสอบอารมณ์ ทั้งก่อนและหลังการปฏิบัติ พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย แต่ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพชี้ว่า ครูที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างสม่ำเสมอมีความตั้งใจในงานมากขึ้น นำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับการสอนและการดำเนินชีวิต รวมถึงถ่ายทอดให้เพื่อนครูและผู้เรียน ส่งผลดีต่อสถานศึกษาในภาพรวม

พระมหาศุภชัย แซ่เถียร (2559) ศึกษารูปแบบเชิงสาเหตุของพฤติกรรมกรบิโรคอย่างมีปัญญา และประเมินผลของโปรแกรมการฝึกคิดตามหลักโยนิโสมนสิการในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมการฝึกคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ

ร่วมกับโปรแกรมส่งเสริมอิทธิพลครอบครัวผ่านคู่มือผู้ปกครอง ส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการสูงที่สุดและคงทนที่สุด เมื่อเทียบกับรูปแบบการฝึกอบรมอื่นผลวิจัยชี้ว่าการส่งเสริมความคิดเชิงพุทธผ่านโปรแกรมที่เหมาะสมช่วยให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะข้อมูลตัดสินใจและดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของเหตุผลและปัญญาได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังสะท้อนศักยภาพของการพัฒนารูปแบบการโค้ชเชิงพุทธวิธีที่ใช้อยู่เป็นฐานในการเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสามารถส่งเสริมการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา ทำหน้าที่เสมือน “ภูมิคุ้มกันทางปัญญา” ช่วยให้นักเรียนดำรงชีวิตได้อย่างมีสติและเหมาะสมต่อสังคมยุคปัจจุบัน

พระมหาดนอม อานนโท (2564) ศึกษาการพัฒนาทักษะการเรียนรู้เพื่ออนาคตตามแนวพระพุทธศาสนาของเยาวชนไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาศาสนาที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 พัฒนาการรู้คิด จิตสำนึกความเป็นพลเมือง และความรับผิดชอบต่อสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การวิเคราะห์ปรัชญาศาสนาสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ระบุประเด็นสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ แนวคิดเชิงสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการศึกษา ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ยุคใหม่ 2) การพัฒนาการรู้คิดของเยาวชนพบ 2 ประเด็น คือ หลักพุทธธรรมด้านการรู้คิด และปัจจัยทางจิตวิทยาที่สนับสนุนการรู้คิด ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองพบ 3 ประเด็น ได้แก่ การพัฒนาจิตสำนึกทั่วไป การพัฒนาจิตสำนึกตามแนวกฎหมาย และการพัฒนาจิตสำนึกตามแนวพระพุทธศาสนา 4) การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมพบ 4 ประเด็น ได้แก่ สิทธิและหน้าที่ของบุคคลต่อสังคม ความรู้และความสามารถที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม และความเอื้อเฟื้อทางจิตใจและอารมณ์ ผลการวิจัยสะท้อนว่า การประยุกต์หลักพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบสามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้ การคิด และความเป็นพลเมืองของเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระมหาดนรงค์ราช ครองเชื้อ (2564) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการโค้ชแบบพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีวิจัยเป็นฐานสำหรับพระสอนศีลธรรม และส่งเสริมความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการโค้ชแบบพุทธวิธี และศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบดังกล่าวใน 4 ด้าน ได้แก่ ความสามารถการโค้ชแบบพุทธวิธี ความสามารถในการออกแบบการสอนโดยใช้วิธีวิจัยเป็นฐาน พัฒนาการด้านการจัดการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรม และความสามารถการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนก่อนและหลังการเรียนรู้ผลวิจัยพบว่ารูปแบบการโค้ชแบบพุทธวิธีประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ส่วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการ (5 ระยะ: วิเคราะห์ข้อมูลและทำความเข้าใจ ออกแบบการโค้ช พัฒนาและวางแผนการโค้ช การโค้ชและสะท้อน

คิด และการประเมินผล) และเงื่อนไขการนำไปใช้ ส่วนประสิทธิผลของรูปแบบพบว่า 1) ความสามารถในการโค้ชของพระสอนศีลธรรมอยู่ในระดับสูงมาก 2) ความสามารถในการออกแบบ และจัดการเรียนรู้โดยใช้อริยสัจเป็นฐานอยู่ในระดับสูงมาก 3) ความสามารถการคิดเชิงเหตุผลทาง พระพุทธศาสนาของนักเรียนสูงขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความใฝ่รู้

Shirlene Wade และ Celeste Kidd (2019) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เดิม ความใฝ่รู้ และผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยมุ่งทำความเข้าใจกลไกภายในที่ส่งผลต่อการเกิดความอยากรู้ และการเรียนรู้ของผู้เรียน ผลการศึกษาพบว่า ความใฝ่รู้เกิดขึ้นเด่นชัดเมื่อผู้เรียนรู้สึกว่ “ตนเองใกล้ จะเข้าใจ” มากกว่าการรับรู้เพียงว่าตนมีช่องว่างความรู้ การประเมินความรู้ของตนเองในเชิงอัตวิสัยมี บทบาทสำคัญต่อการกระตุ้นความใฝ่รู้มากกว่าการวัดความรู้จริงตามเกณฑ์วัดเชิงวัตถุวิสัย แม้ว่าความ ใฝ่รู้จะเกี่ยวข้องกับระดับความรู้จริงของผู้เรียน แต่ผลการศึกษาชี้ว่า ตัวแปรที่ทำนายความสำเร็จของ การเรียนรู้ได้ดีที่สุดคือ ความใฝ่รู้ร่วมกับความรู้จริงที่ผู้เรียนมีอยู่ ทั้งนี้ งานวิจัยเสนอว่า กลไกที่ทำให้ เกิดความใฝ่รู้อาจแตกต่างจากกลไกที่เอื้อต่อการเรียนรู้หรือการจดจำข้อมูล ซึ่งหมายความว่า ความ อยากรู้อาจเป็นแรงขับที่นำไปสู่การเรียนรู้ แต่ไม่ใช่กระบวนการเดียวกับกลไกที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ อย่างยั่งยืน

กณิการ์ เกือรุ่ง (2553) ศึกษาการพัฒนาความใฝ่รู้ ความคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมี วิจารณญาณของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยประยุกต์แนวคิด “วงจรใฝ่รู้” ผ่านกิจกรรม การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ รูปแบบการวิจัยเป็นกึ่งทดลอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 60 คน วัตถุประสงค์คือพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้แนวคิดวงจรใฝ่รู้ และวิเคราะห์ผลของ กิจกรรมต่อทักษะด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดวงจรใฝ่รู้ถูกออกแบบเป็น แผนการจัดการเรียนรู้ 4 ชั้น ได้แก่ 1) ขั้นดึงความสนใจผู้เรียน กิจกรรม เช่น Desert Island Object, Beat the Teacher, 5 Whys, Ideas Wall และ Future Forecasts 2) ขั้นให้คำจำกัดความและการ โต้ตอบ เช่น Diamond 9, Scrapbooking, Thinking Hats และ Filter for Focus 3) ขั้นปฏิบัติ เป็นกิจกรรมค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเอง 4) ขั้นสื่อสารและประเมินผล เป็นขั้นนำเสนอผลงานและ สะท้อนคิดผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนกลุ่มทดลองมีความใฝ่รู้และความคิดสร้างสรรค์สูงกว่ากลุ่ม ควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) คะแนนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของกลุ่มทดลองสูง กว่ากลุ่มควบคุม แต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 3) กลุ่มทดลองมีคะแนนความใฝ่รู้ ความคิด

สร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่กลุ่มควบคุมไม่มีคะแนนเพิ่มขึ้น แต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

วัฒนา พาผล (2554) ได้ศึกษาการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ตัวแปรด้านแรงจูงใจในการเรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง ความเชื่ออำนาจภายในตน การกำหนดเป้าหมายในอนาคต การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ และการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวเป็นตัวแปรพยากรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และพบว่า ความใฝ่รู้ใฝ่เรียนได้รับอิทธิพลทางตรงมากที่สุดจากแรงจูงใจในการเรียน รองลงมาคือ การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ การกำหนดเป้าหมายในอนาคต และความเชื่ออำนาจภายในตน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .401 .390 .102 และ .101 ตามลำดับ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับผลของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถสังเคราะห์ได้ว่า ไตรสิกขา การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา และความใฝ่รู้ เป็นตัวแปรที่สามารถพัฒนาได้ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม งานวิจัยหลายฉบับพบข้อสอดคล้องกันว่า การจัดกิจกรรมตามหลักไตรสิกขาช่วยเพิ่มพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและส่งเสริมความใฝ่รู้ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและความตระหนักรู้ในการเรียนรู้ยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทั้งสองด้านผลจากการทบทวนงานวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นและความเป็นไปได้ของการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาสามารถพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ทั้งด้านสังคม การคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน คุณลักษณะดังกล่าวยังสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาสังคมศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มุ่งออกแบบประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้สติปัญญา ความรู้ ทักษะ ค่านิยม และความใฝ่รู้ของตนอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความไม่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและตัวอย่างการวิจัย
2. การออกแบบการวิจัย
3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย
4. ตัวแปรที่ศึกษา
5. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
6. การดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูล
8. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่างการวิจัย

1.1 ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร เขต 1 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 2 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 60 คน

1.2 ตัวอย่างการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร เขตที่ 1 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โดยได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จำนวน 30 คน

2. การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยผู้วิจัยใช้รูปแบบการทดลองในกลุ่มเดียวก่อนและหลังการทดลอง หรือแบบ Pre-Experimental Design: The One-Group Pretest-Posttest Design ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยที่ทำการวัดผลก่อนจัดกิจกรรมการทดลอง (Pretest) จากนั้นดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการทดลองและจึงทำการวัดผลหลังการทดลอง (Posttest) เพื่อเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายหลังการทดลอง

ตารางที่ 2 แบบแผนการวิจัยแบบ The One-Group Pretest-Posttest Design

สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
T ₁	X	T ₂

ความหมายของสัญลักษณ์

T₁ แทน การทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

X แทน การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

T₂ แทน การทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มาจากกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2561 สาระที่ 1 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามมาตรฐาน ส 1.1 ซึ่งมุ่งให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่นับถือ พร้อมนำหลักธรรมไปใช้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การวิจัยกำหนดเนื้อหา 3 หน่วยการเรียนรู้ หน่วยละ 4 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมงรายละเอียด ดังนี้

1. หลักธรรมนำชีวิตสู่การคิดอย่างมีเหตุผล
2. เจริญปัญญาพัฒนาการคิดเพื่อพิชิตปัญหา
3. ศาสนากับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์มาตรฐาน ตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้แกนกลางจากกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระที่ 1 ตัวชี้วัดช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อหาความสัมพันธ์ของเนื้อหาแต่ละ

หน่วยการเรียนรู้กับตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ใช้กับการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 หลักธรรมนำชีวิตสู่การคิดอย่างมีเหตุผล จำนวน 4 ชั่วโมง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เจริญปัญญาพัฒนาการคิดเพื่อพิชิตปัญหา จำนวน 4 ชั่วโมง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ศาสนากับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม จำนวน 4 ชั่วโมง

ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้กับตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ใช้กับการวิจัยในครั้งนี้

หน่วยการเรียนรู้	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 หลักธรรมนำชีวิตสู่การคิด อย่างมีเหตุผล	ม.3/6 อธิบายสังฆคุณและข้อ ธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ 4 หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตน นับถือตามที่กำหนด ม.3/7 เห็นคุณค่าและวิเคราะห์ การปฏิบัติตนตามหลักธรรมใน การพัฒนาตนเพื่อเตรียมพร้อม สำหรับการทำงาน และการมี ครอบครั้ว	1. พระรัตนตรัย - สังฆคุณ 9 2. อริยสัจ 4 - ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) : ชั้นที่ 5 - รูป คือ ส่วนที่เป็นร่างกาย และอวัยวะทั้งหมด - เวทนา คือ สุข ทุกข์ - สัญญา คือ จำได้หมายรู้ - สังขาร คือ สิ่งปรุงแต่งจิตให้ อยากทำดี ทำชั่ว - วิญญาณ คือ การรับรู้ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส

หน่วยการเรียนรู้	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
<p>หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เจริญปัญญาพัฒนาการคิดเพื่อ พิชิตปัญหา</p>	<p>ม.3/8 เห็นคุณค่าของการ พัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และ ดำเนินชีวิตด้วยวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ คือ วิธีคิดแบบ อริยสังและวิธีคิดแบบสืบสาว เหตุปัจจัยหรือการพัฒนาจิต ตามแนวทางของศาสนาที่ตน นับถือ</p>	<p>3. วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 2 วิธี คือ วิธีคิดแบบอริยสัง และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุ ปัจจัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุ ปัจจัย คือ คิดแบบมีเหตุผล เช่น พิจารณาว่าที่เป็นสุข หรือเป็นทุกข์นี้ เกิดขึ้นโดยมี อะไรเป็นปัจจัย ต้นเหตุของ ปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากอะไร - วิธีคิดแบบอริยสัง คือ การพิจารณาปัญหาว่าคือ อะไร (ทุกข์) มีอะไรเป็น สาเหตุ (สมุทัย) เป้าหมายของ การแก้ปัญหาคืออะไร (นิโรธ) หนทางเพื่อบรรลุเป้าหมาย เป็นอย่างไร (มรรค)
<p>หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ศาสนากับการอยู่ร่วมกันใน สังคมพหุวัฒนธรรม</p>	<p>ม.3/10 วิเคราะห์ ความ แตกต่างและยอมรับวิถีการ ดำเนินชีวิตของศาสนิกชนใน ศาสนาอื่นๆ</p>	<p>4. การยอมรับในความ แตกต่างทางความเชื่อและ หลักธรรมของศาสนาอื่น ย่อม ทำให้เกิดการยอมรับในวิถี การดำเนินชีวิตที่ต่างกััน ของศาสนิกชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - วิถีการดำเนินชีวิตของศา สนิกชนศาสนาอื่นๆ

จากความสัมพันธ์ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้กับตัวชี้วัดสาระการเรียนรู้แกนกลางที่ใช้ในการวิจัยสามารถสรุปเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยได้คือ 4 ตัวชี้วัด 4 สาระการเรียนรู้แกนกลาง ดังตารางที่ 3

4. ตัวแปรที่ศึกษา

4.1 ตัวแปรต้น

การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

4.2 ตัวแปรตาม

4.2.1 การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

4.2.2 ความใฝ่รู้

4.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โดยใช้เวลาในการทดลองจำนวน 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบเรียน คาบเรียนละ 50 นาที รวมจำนวน 12 คาบเรียน

5. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.1 แผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

แผนการจัดการเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 3 ชั้นของไตรสิกขา ได้แก่ ชั้นศีล ชั้นสมาธิ และชั้นปัญญา ครอบคลุม 3 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ (1) หลักธรรมนำชีวิต (2) เจริญปัญญา และการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหา และ (3) ศาสนากับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ใช้เวลาเรียน 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบ รวม 12 คาบ โดยมีขั้นตอนพัฒนาและตรวจสอบแผนการสอนดังนี้

5.1.1 ศึกษารายละเอียดหลักสูตรแกนกลาง พ.ศ. 2551 และหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อกำหนดมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้

5.1.2 ศึกษาหลักการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ชั้นศีล ชั้นสมาธิ และชั้นปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านกาย วาจา จิตใจ และสติปัญญา

5.1.3 ศึกษาเนื้อหาศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรมที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมตามรูปแบบไตรสิกขา

5.1.4 ศึกษาความหมายและองค์ประกอบของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา และความไม่ผู้รู้ รวมทั้งแนวทางการวัดและประเมิน

5.1.5 บูรณาการมาตรฐาน ตัวชี้วัด สารการเรียนรู้ และกระบวนการไตรสิกขาเพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 หน่วย

5.1.6 ส่งแผนให้ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความสอดคล้องของจุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรม พร้อมข้อเสนอแนะ

5.1.7 ปรับปรุงแผนตามข้อเสนอแนะให้สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ทดลองสอน

ตารางที่ 4 การปรับแก้ไขแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

ข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา	การปรับแก้ไขของผู้วิจัย
1.ควรระบุจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมให้ชัดเจนและสอดคล้องกับตัวชี้วัด	1. ปรับแก้จุดประสงค์การเรียนรู้ โดยระบุพฤติกรรมและกำหนดเกณฑ์การวัดที่สะท้อนว่าผู้เรียนสามารถบรรลุตามที่ตัวชี้วัดกำหนด
2. ควรปรับแก้ไขขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาให้บ่งบอกถึงการจัดการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ในวิชาสังคมศึกษา	2. ปรับแก้ไขขั้นตอนให้บ่งบอกถึงสิ่งที่นักเรียนต้องปฏิบัติในขั้นตอน ดังนี้ ชั้นที่ 1 ชั้นศีล ชั้นที่ 2 ชั้นสมาธิ ชั้นที่ 3 ชั้นปัญญา
3.ควรจัดทำกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	3.ศึกษารายละเอียดกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้แล้วนำมาออกแบบให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา
4.ควรปรับการใช้กิจกรรมร่วมกันให้ชัดเจน เช่น จับกลุ่ม เปลี่ยนเป็นแบ่งกลุ่ม	4. ปรับแก้กิจกรรมที่ไม่ชัดเจน โดยสอบถามจากอาจารย์ที่ปรึกษา และข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบการจัดการเรียนรู้
5.ควรออกแบบใบกิจกรรมให้สอดคล้องกับขั้นตอนตามรูปการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา	5. จัดทำกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อให้สอดคล้องกับขั้นตอนตามรูปการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

5.1.8 หลังจากปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา จำนวน 3 หน่วย การเรียนรู้แล้ว ผู้วิจัยได้นำแผนดังกล่าวเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้าน เนื้อหาและการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ตรวจสอบความถูกต้องและความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้แบบประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ ระบุ ประเด็นการประเมินดังนี้

1. ความครบถ้วนขององค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย
  2. ความถูกต้องของสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย
  3. ความเหมาะสมและความชัดเจนของจุดประสงค์การเรียนรู้
  4. ความสอดคล้องของกิจกรรมการเรียนรู้กับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
  5. ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้กับช่วงวัยของผู้เรียน
  6. ความชัดเจนของรายละเอียดกิจกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้
  7. ความเหมาะสมของเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้กับเวลาที่กำหนด
  8. ความถูกต้องของเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้
  9. ความเหมาะสมของสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้
  - 10 ความสอดคล้องของการวัดและประเมินผลกับตัวชี้วัด สาระสำคัญ และจุดประสงค์การเรียนรู้
- ผู้เชี่ยวชาญใช้เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้
- +1 หมายถึง องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องกันระหว่างสาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจในความสอดคล้องขององค์ประกอบดังกล่าว
- 1 หมายถึง องค์ประกอบไม่มีความสอดคล้องกันระหว่างสาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล

5.1.9 ภายหลังจากได้รับความคิดเห็นและผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (IOC) เป็นรายองค์ประกอบ พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้จริง (ดังภาคผนวก ง)

ตารางที่ 5 การปรับแก้ไขแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ	การปรับแก้ไขของผู้วิจัย
1. ควรปรับสาระสำคัญให้เห็นประเด็น เช่น ทำอย่างไร เรื่องอะไร อธิบายให้ชัดเจน	1. ปรับสาระสำคัญให้เห็นประเด็นที่ชัดเจนมากขึ้น นำเอาเนื้อหาหลักลงมาเขียนให้ได้ใจความ
2. ควรปรับเกณฑ์การประเมินผลงานนักเรียน เพื่อให้สามารถใช้วัดและประเมินได้กับทุกรูปแบบกิจกรรม	2. ปรับแก้เกณฑ์การประเมินผลงานนักเรียน เพื่อให้สามารถใช้วัดและประเมินได้กับทุกรูปแบบกิจกรรม
3. ควรอธิบายกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจนปรับข้อความให้เหมาะกับนักเรียน	3. นำข้อมูลมาอธิบายเพิ่มเติมว่าแต่ละขั้นมีกระบวนการสอนที่ชัดเจน
4. แบบประเมินไม่ชัดเจนให้ไปเพิ่มเติมแบบประเมินประเมินชิ้นงาน	4. ปรับแก้แบบประเมิน Rubric ให้ครอบคลุมเพื่อสะท้อนถึงพฤติกรรม การเรียนรู้ตามจุดประสงค์โดยเฉพาะแผนที่ 1 และ 3
5. ควรเพิ่มสื่อการเรียนรู้/ทำใบงานให้มีความน่าสนใจ	5. เพิ่มสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจจากแหล่งข้อมูลออนไลน์/ปรับแก้ใบงานให้มีความน่าสนใจ

5.1.10 นำแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาไปทดลองใช้ (try-out) กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จากนั้นนำมาปรับปรุงเพื่อแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนการสอน

5.1.11 นำแผนหน่วยการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยทดลองกับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

5.2 แบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างขึ้นผ่านขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาตำราและงานวิจัยด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาและการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำมาใช้กำหนดกรอบ แนวคิด และโครงสร้างของแบบวัด รวมทั้งหารือกับอาจารย์ที่ปรึกษา

5.2.2 ศึกษาหลักการสร้างแบบวัดและเกณฑ์ประเมินเพื่อให้แบบวัดมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการสร้างแบบวัดที่ใช้ประเมินการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

5.2.3 สร้างแบบวัดในรูปแบบสถานการณ์ ผู้วิจัยสร้างสถานการณ์จำนวน 3 สถานการณ์ โดยแต่ละสถานการณ์ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด 4 ข้อ เพื่อวัดองค์ประกอบของการคิดเชิงเหตุผล ได้แก่ 1) การกำหนดปัญหา 2) การหาสาเหตุของปัญหา 3) การตั้งเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหา 4) การวางแนวทางแก้ไขปัญหา การให้คะแนนใช้เกณฑ์รูบริก (Rubric) (ปรากฏในภาคผนวก ค)

5.2.4 ตรวจสอบความเหมาะสมโดยอาจารย์ที่ปรึกษาผู้วิจัยนำแบบวัดเสนอต่อที่ปรึกษาให้พิจารณาความถูกต้อง ความเหมาะสม และข้อเสนอแนะ ก่อนปรับปรุงแก้ไข

5.2.5 นำแบบวัดฉบับที่ปรับปรุงแล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนที่มีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาตรวจสอบความถูกต้องและความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตามกรอบประเด็นการประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความชัดเจนและความครอบคลุมของเกณฑ์การให้คะแนนครอบคลุมองค์ประกอบของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา 2) ความสอดคล้องของเกณฑ์การให้คะแนนกับนิยามศัพท์เฉพาะของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา 3) ความเหมาะสมของเกณฑ์การให้คะแนนต่อการนำไปใช้ตรวจและให้คะแนนจริง

การให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญเป็นไปตามเกณฑ์

+1 หมายถึง ข้อคำถามสอดคล้องกับความสามารถที่ต้องการวัด

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามสอดคล้องกับความสามารถที่ต้องการวัด

-1 หมายถึง ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับความสามารถที่ต้องการวัด

5.2.6 ผลการประเมินค่า IOC แบบวัดทั้ง 3 สถานการณ์มีค่า IOC ระหว่าง 0.67 – 1.00 อยู่ในเกณฑ์เหมาะสม จึงได้รับอนุมัติให้นำไปทดลองใช้กับนักเรียน 30 คน

5.2.7 ภายหลังจากทดลองใช้ ผู้วิจัยได้นำแบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาหาวิเคราะห์คุณภาพของข้อคำถาม โดยค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.23 – 0.65 และค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20 – 0.40 ซึ่งอยู่ในระดับที่จำแนกได้ดีมากสำหรับ ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด ได้คำนวณโดยใช้สูตรคูเดอร์ – ริชาร์ดสัน (Kuder – Richardson : KR-20) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538: 197-199) พบว่าแบบวัดมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.73 ซึ่งอยู่ในระดับสูง โดยเทียบตามเกณฑ์ที่กำหนดว่า ค่า 0.60 ขึ้นไปถือว่ามีความเชื่อมั่นสูง (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543: 162)

5.2.8 นำแบบวัดที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพไปใช้เก็บข้อมูลจริงแบบวัดฉบับสมบูรณ์ถูกจัดพิมพ์และนำไปใช้เก็บข้อมูลจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

5.3 แบบประเมินความใฝ่รู้

ในการวัดความใฝ่รู้ของนักเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดจำนวน 1 ฉบับ คือ แบบวัดความใฝ่รู้ของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษา ซึ่งใช้วัดระดับความใฝ่รู้ของนักเรียนทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เครื่องมือนี้ดังกล่าวได้รับการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพตามขั้นตอนต่อไปนี้

5.3.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความใฝ่รู้ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการออกแบบแบบวัดให้ครอบคลุมตามกรอบแนวคิดทางทฤษฎี

5.3.2 กำหนดโครงสร้างเนื้อหาของแบบวัดความใฝ่รู้ให้ครอบคลุมองค์ประกอบของความใฝ่รู้จำนวน 6 ด้าน ได้แก่

- 1) การแสวงหาความรู้อยู่เสมอ
- 2) ความกระตือรือร้นและอยากรู้อยากเห็น
- 3) ความกล้าคิดริเริ่มและกล้าตัดสินใจ
- 4) ความเพียรพยายาม
- 5) ความมุ่งมั่นในการเรียน
- 6) ความมีเหตุผล

5.3.3 สร้างแบบวัดความใฝ่รู้ มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีคะแนนตั้งแต่ 1 – 5 คะแนน กำหนดความหมายของคะแนน ดังนี้

- 1 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นน้อยที่สุด
- 2 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นน้อย

3 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นปานกลาง

4 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นมาก

5 คะแนน หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเป็นมากที่สุด

ลักษณะของแบบสอบถามมีทั้งรายการข้อคำถามที่เป็นเชิงบวกและเชิงลบ ข้อคำถามวัดองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) การแสวงหาความรู้อยู่เสมอ 2) ความกระตือรือร้นอยากรู้ อยากเห็น 3) กล้าคิดริเริ่มและตัดสินใจ 4) ความเพียรพยายาม 5) ความมุ่งมั่นในการเรียน และ 6) ความมีเหตุผล ด้านละ 5 ข้อ รวมทั้งหมด 30 ข้อ ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยปรับจากงานวิจัยการพัฒนาคำถามวัดความรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้แนวคิดวงจรไฟฟู: การวิเคราะห์ตัวแปรพหุนาม (กณิการ์ เกื้อรุ่ง, 2553) รายละเอียดดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 องค์ประกอบการวัดความรู้

องค์ประกอบ	ข้อที่
1. การแสวงหาความรู้อยู่เสมอ	1 - 5
2. ความกระตือรือร้นอยากรู้ อยากเห็น	6 - 10
3. กล้าคิดริเริ่มและตัดสินใจ	11 - 15
4. ความเพียรพยายาม	16 - 20
5. ความมุ่งมั่นในการเรียน	21 - 25
6. ความมีเหตุผล	26 - 30
รวม	30 ข้อ

เกณฑ์การประเมินคะแนนความรู้ มีดังนี้

	ข้อความนิมาน	ข้อความนิเสธ
จริงมาก	ได้ 5 คะแนน	1 คะแนน
จริงค่อนข้างมาก	ได้ 4 คะแนน	2 คะแนน
จริงปานกลาง	ได้ 3 คะแนน	3 คะแนน
จริงค่อนข้างน้อย	ได้ 2 คะแนน	4 คะแนน
จริงน้อย	ได้ 1 คะแนน	5 คะแนน

5.3.4 นำแบบวัดความใฝ่รู้ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาในเบื้องต้น

5.3.5 นำแบบวัดความใฝ่รู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามพฤติกรรมที่ต้องการวัดและการให้คำแนะนำซึ่งใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขข้อบกพร่องของแบบวัดความใฝ่รู้ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

+1 ข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับการวัดความใฝ่รู้

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าแบบสอบถามนั้นวัดได้ตรงกับกรวัดความใฝ่รู้

-1 เมื่อแน่ใจว่าแบบสอบถามนั้นวัดได้ไม่ตรงกับกรวัดความใฝ่รู้

5.2.6 นำแบบวัดความใฝ่รู้ที่มีค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ตามลำดับ และค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.91 มาปรับปรุงแก้ไขแล้วมาจัดพิมพ์เพื่อนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน

5.2.7 นำแบบวัดความใฝ่รู้ที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน

6. การดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 30 คน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการทดลองดังนี้

6.1 ขั้นเตรียมการทดลอง

6.1.1 ผู้วิจัยเตรียมการจัดการเรียนการสอนโดยพัฒนาแผนหน่วยการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาจำนวน 3 หน่วย ให้สอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัด และจุดประสงค์ของรายวิชา สังคมศึกษา

6.1.2 จัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ แบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา และแบบวัดความใฝ่รู้ เพื่อใช้เก็บข้อมูลก่อนและหลังการทดลอง

6.2 ขั้นตอนการทดลอง

6.2.1 ผู้วิจัยให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดวัดความคิดเชิงเหตุผลและแบบวัดความใฝ่รู้ในวิชาสังคมศึกษา ก่อนเรียน (Pre-test) เพื่อวัดความรู้พื้นฐานและเก็บผลการทดสอบไปเปรียบเทียบกับผลการเรียนรู้หลังเรียน

6.2.2 ผู้วิจัยดำเนินการสอนตามแผนหน่วยการจัดการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาได้สร้างไว้ทั้ง 3 หน่วยการเรียนรู้ และเริ่มทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 รวม 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 คาบเรียน รวมทั้งสิ้น 12 คาบเรียน

6.2.3 ผู้วิจัยให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและแบบประเมินความใฝ่รู้ในวิชาสังคมศึกษาหลังเรียน (Post-test)

6.3 ชั้นหลังการทดลอง

ผู้วิจัยเปรียบเทียบผลการทดสอบความคิดเชิงเหตุผลและความใฝ่รู้ในวิชาสังคมศึกษาก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อตรวจสอบว่าการจัดการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาส่งเสริมความคิดเชิงเหตุผลและแบบวัดความใฝ่รู้ในวิชาสังคมศึกษาหรือไม่จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับ

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

7.1 ตรวจสอบคุณภาพแผนหน่วยการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผ่านค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

7.2 ตรวจสอบคุณภาพแบบวัดการคิดเชิงเหตุผล โดยดำเนินการดังนี้

7.2.1 ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่า IOC

7.2.2 ตรวจสอบความยาก-ง่าย (p)

7.2.3 ตรวจสอบอำนาจจำแนก (r)

7.3 ตรวจสอบคุณภาพแบบวัดความใฝ่รู้ในวิชาสังคมศึกษา โดยดำเนินการดังนี้

7.3.1 ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่า IOC

7.3.2 ตรวจสอบอำนาจจำแนก (r)

7.3.3 ตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha)

8. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติพื้นฐานและสถิติอนุมาน โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

8.1 เพื่อเปรียบเทียบคะแนนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกข โดยมีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

8.1.1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เพื่อแสดงระดับคะแนนเฉลี่ยของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา ทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน

8.1.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) เพื่อแสดงการกระจายของคะแนนในแต่ละช่วงการวัด

8.1.3 การทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent หรือ Paired Sample t-test) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

8.2 เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความใฝ่รู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

8.2.1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เพื่อหาค่าคะแนนเฉลี่ยของความใฝ่รู้ก่อนและหลังการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้

8.2.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation, S.D.) เพื่อแสดงการกระจายของคะแนนความใฝ่รู้

8.2.3 การทดสอบค่าทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent หรือ Paired Sample t-test) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนความใฝ่รู้ก่อนและหลังเรียน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร มีประชากรจากนักเรียนที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 รายวิชา ส 32102 สังคมศึกษา 5 โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คนจากชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) จำนวน 1 ห้องเรียน การทดลองในการวิจัยครั้งนี้อาศัยแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา รวมทั้งหมด 3 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหา หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ศาสนากับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 2) แบบประเมินการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา 3) แบบวัดความใฝ่รู้ ผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์โดยนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาก่อนเรียนและหลังเรียน

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาก่อนเรียนและหลังเรียน

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาก่อนเรียนและหลังเรียน

ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาก่อนเรียนและหลังเรียน

การคิดเชิงเหตุผลทาง พระพุทธศาสนา	จำนวน นักเรียน	คะแนน เต็ม	$\bar{X}$	S.D.	ΣD	t	p
ก่อนเรียน	30	30	14.80	2.65	8.83	29.47*	0.001
หลังเรียน	30	30	23.63	2.70			

* $p < .05$ $df=30$

จากตารางที่ 7 พบว่า คะแนนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามีค่าเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 14.80 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.65 และมีค่าเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 23.6 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.70 ตามลำดับและเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า คะแนนการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาหลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาก่อนเรียนและหลังเรียน

ตารางที่ 8 ผลการเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาก่อนเรียนและหลังเรียน

ความใฝ่รู้	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	ΣD	t	p
ก่อนเรียน	30	5	2.45	0.50	1.13	9.22*	0.001
หลังเรียน	30	5	3.58	0.47			

* $p < .05 = df30$

จากตารางที่ 8 พบว่า ความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามีค่าเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 2.45 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.50 และมีค่าเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 3.58 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47 ตามลำดับและเมื่อเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า ความใฝ่รู้หลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบแผนการวิจัยก่อนทดลอง (Pre-Experimental Design) แบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนการทดลองและทดสอบหลังการทดลอง (The One-Group Pretest-Posttest Design) โดยมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน เป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการดังนี้ 1) เพื่อเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 2) เพื่อเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สังกัดสำนักงานกรุงเทพมหานคร ที่เรียนรายวิชา ส 32103 สังคมศึกษา หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาโดยหลักไตรสิกขา จำนวน 3 หน่วยย่อยการเรียนรู้ ที่ผ่านการตรวจหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 0.67-1.00 2) แบบประเมินความสามารถการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาจำนวน 1 ฉบับ เป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 3 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.67-1.00 มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.23 – 0.65 มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง 0.20 – 0.40 มีระดับที่จำแนกได้ดีมากและมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.73 มีระดับความเชื่อมั่นสูง และ 3) แบบวัดความใฝ่รู้ จำนวน 1 ฉบับ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) การแสวงหาความรู้อยู่เสมอ 2) ความกระตือรือร้นอยากรู้ อยากเห็น 3) กล้าคิดริเริ่มและตัดสินใจ 4) ความเพียรพยายาม 5) ความมุ่งมั่นในการเรียน 6) ความมีเหตุผล มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.67-1.00 ค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.91 สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที่แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test dependent) สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถอภิปรายผลโดยจำแนกตามตัวแปรตามใน 2 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. ความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถอภิปรายผล โดยจำแนกตามตัวแปรตามใน 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. ด้านการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า การคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 1 แสดงว่าการจัดกิจกรรมตามหลักไตรสิกขามีประสิทธิภาพในการส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลโดยเฉพาะในบริบทของการคิดแบบพุทธซึ่งเน้นการมองปัญหาตามความเป็นจริงและสืบสาวเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายอย่างมีระบบตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศิล การจัดกิจกรรมในชั้นศิลปศึกษามุ่งให้นักเรียนฝึกอบรมพฤติกรรมและเจตคติที่ถูกต้อง โดยเริ่มจากการรู้จักพิจารณาผลของการกระทำและสาเหตุที่ทำให้เกิดผลนั้น กิจกรรมในหน่วยที่ 1 “หลักธรรมนำชีวิตสู่การคิดอย่างมีเหตุผล” เช่น การอภิปรายกรณีศึกษาทางศีลธรรมและการวิเคราะห์ขั้นที่ 5 และปัญหาธรรม 3 ทำให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะใช้เหตุผลก่อนการตัดสินใจไม่ใช่อารมณ์หรือความเชื่อส่วนตัวเป็นตัวกำหนดนักเรียนจึงเกิดการคิดเชิงเหตุผลในระดับจริยธรรม โดยสามารถแยกแยะ “สิ่งที่ควรและไม่ควรทำ” บนพื้นฐานของเหตุและผลทางศีลธรรม เข้าใจว่าการ

กระทำใดก่อให้เกิดทุกข์หรือความสงบ และสามารถเชื่อมโยงการกระทำกับผลที่ตามมาได้อย่างมีตรรกะ ซึ่งเป็นรากฐานของการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาในมิติของพฤติกรรม

ขั้นที่ 2 สมานิ สมานิสึกขาเป็นการฝึกอบรมจิตใจให้มั่นคงและมีสติ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการคิดอย่างมีเหตุผล กิจกรรมในขั้นนี้ เช่น การฝึกสมาธิ การหายใจรู้ลม และการวิเคราะห์กรณีศึกษาโดยใช้หลักอรรถะ 3 และมรรคมืองค์ 8 ในหน่วยที่ 1 และ 2 ช่วยให้นักเรียนเกิดความสงบทางจิตลดความฟุ้งซ่าน และมองเห็นปัญหาอย่างเป็นกลางจิตที่มีสมาธิทำให้นักเรียนสามารถพิจารณาเหตุและผลได้ชัดเจน ไม่รีบด่วนตัดสินใจ และสามารถแยกแยะข้อมูลอย่างมีตรรกะ ก่อให้เกิด “การคิดเชิงเหตุผลที่ตั้งอยู่บนสติ” ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ว่า “จิตที่ตั้งมั่นเป็นฐานของปัญญา” เพราะจิตที่สงบย่อมทำให้เห็นความจริงตามเหตุปัจจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 3 ปัญญา ปัญญาสิกขาเป็นขั้นสูงสุดของการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขา เน้นการคิดอย่างแยกแยะและรู้เท่าทันสาเหตุแห่งปัญหา กิจกรรมในขั้นนี้ เช่น การวิเคราะห์ปัญหาชีวิตโดยใช้หลักอริยสัจ 4 การอภิปรายกลุ่ม การออกแบบแนวทางปฏิบัติตามมรรคมืองค์ 8 และสังฆคุณ 9 รวมถึงการสร้าง “ชุมชนในฝัน” ที่สะท้อนการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมกิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนฝึกคิดเชิงเหตุผลโดยสามารถสืบสาวเหตุปัจจัยของปัญหาอย่างเป็นระบบมองปัญหาอย่างรอบด้าน และเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริง นักเรียนสามารถใช้เหตุผลในการวิเคราะห์และตัดสินใจบนพื้นฐานของความเข้าใจในเหตุและผล ไม่เพียงในเชิงตรรกะ แต่ยังครอบคลุมถึงเหตุปัจจัยทางจิตใจและสังคมซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการคิดเชิงเหตุผลตามแนวพุทธ

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาทั้งสามขั้นช่วยให้นักเรียนพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบเริ่มจากการคิดบนฐานจริยธรรม (ศีล) การคิดอย่างมีสติ และสมาธิ (สมานิ) และการคิดอย่างมีปัญญา (ปัญญา) พร้อมทั้งส่งเสริมความใฝ่รู้ในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ นักเรียนจึงมีพัฒนาการทั้งด้านความคิดและจิตใจเกิดความสุขในการเรียนรู้และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีเหตุผลและสมดุลซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต, 2557) การนำหลักไตรสิกขามาใช้ในการเรียนการสอนจึงเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความเป็นระบบ มีลำดับขั้น และสอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้ที่พัฒนาไปจากพฤติกรรมภายนอกสู่ความเข้าใจภายในของจิตใจและยังสัมพันธ์กับงานวิจัยของ พระมหาศุภชัย แซ่เถียร (2559) พบว่า ความคิดเชิงพระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จและเป็นไปในทางบวกหลังจากที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาตามรูปแบบหรือโปรแกรมซึ่งความคิดเชิงพระพุทธศาสนาช่วยให้เกิดการแยกแยะ และตัดสินใจในการใช้ชีวิตได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นในการพัฒนารูปแบบการโค้ชแบบพหุวิธี เพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้โดยใช้อริยสัจเป็นฐานในการเสริมสร้างความสามารถการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนระดับการศึกษา

ขั้นพื้นฐานจะเป็นการช่วยส่งเสริมให้นักเรียนให้เกิดความคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาเป็น ภูมิคุ้มกันหรือวัคซีนให้กับนักเรียนในการใช้ชีวิตยุคปัจจุบัน

2. ด้านความไม่รู้

ความไม่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ 2 แสดงว่าการ จัดการเรียนรู้ในรูปแบบนี้สามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ มีแรงจูงใจ ภายใน และมีความสุขในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ การเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกระบวนการที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ โดย ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกมากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้ส่งผลให้นักเรียนได้พัฒนาองค์ความรู้ ด้วยตนเองผ่านการคิด การตั้งคำถาม และการค้นคว้าอย่างมีระบบ การจัดกิจกรรมในหน่วยที่ 1 หลักธรรมนำชีวิตสู่การคิดอย่างมีเหตุผล เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับ ชีวิตประจำวันผ่านการอภิปรายกรณีศึกษาทางศีลธรรม การวิเคราะห์ชั้น 5 และปัญญาธรรม 3 เพื่อเข้าใจความทุกข์และสาเหตุของปัญหากิจกรรมเหล่านี้กระตุ้นให้นักเรียนตั้งคำถามด้วยความอยากรู้อย่างยิ่ง เช่น “ทำไมการคิดและการกระทำบางอย่างจึงนำไปสู่ทุกข์” หรือ “จะปฏิบัติอย่างไรจึงจะเกิด ความสุขอย่างยั่งยืน” เมื่อนักเรียนพยายามหาคำตอบด้วยตนเองโดยใช้หลักธรรมเป็นแนวทาง จึงเกิดความเพียรและความสุขในการค้นคว้า ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้มีความไม่รู้

นอกจากนี้ในชั้นที่นักเรียนได้ฝึกสมาธิและพิจารณาแนวทางแก้ปัญหาด้วยหลักอรรถ 3 และมรรคมีองค์ 8 นักเรียนเกิดความสนใจใคร่รู้ในธรรมชาติของจิตใจตนเองว่าความสงบของจิตมีผล ต่อการคิดและการตัดสินใจอย่างไร ความสงสัยนี้ผลักดันให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกโดยสมัครใจ ไม่ใช่เพียงการทำกิจกรรมตามคำสั่งของครู สุดท้ายในชั้นของปัญญา นักเรียนได้ออกแบบแนวทางการ ปฏิบัติตนตามมรรคมีองค์ 8 และสังฆคุณ 9 เพื่อใช้ในชีวิตจริง กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียน คิดสร้างสรรค์ และเชื่อมโยงความรู้กับการดำเนินชีวิต ทำให้นักเรียนรู้สึกภูมิใจและเกิดความต้องการ เรียนรู้ต่อเนื่องอย่างแท้จริงต่อเนื่องด้วยในหน่วยที่ 2 “เจริญปัญญาพัฒนาการคิดเชิงเหตุผล ทางพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหา” การจัดกิจกรรมใช้แนวคติโยนิโสมนสิการเป็นหลัก เพื่อฝึกให้ นักเรียนคิดอย่างแยกคางและเป็นเหตุปัจจัยของปัญหาอย่างเป็นระบบ นักเรียนเริ่มจากการศึกษา หลักอริยสัจ 4 และโยนิโสมนสิการซึ่งเปิดประสบการณ์ทางความคิดใหม่ ๆ ทำให้เกิดความสนใจใคร่รู้ ว่าหลักธรรมเหล่านี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับปัญหาชีวิตจริงได้อย่างไร ในกระบวนการฝึกวิเคราะห์ กรณีศึกษาด้วยหลักธรรม นักเรียนต้องร่วมกันสืบค้นข้อมูล อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ เพื่อน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีชีวิตชีวา การค้นพบแนวคิดใหม่จากการแลกเปลี่ยนจึงทำให้

นักเรียนรู้สึกสนุกและอยากรู้มากขึ้น ส่วนในกิจกรรมที่นักเรียนได้ออกแบบแนวทางการแก้ปัญหาชีวิตจริงและสะท้อนผลการเรียนรู้ นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและสามารถใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาได้จริง สิ่งนี้สร้างแรงจูงใจใฝ่รู้อย่างยั่งยืนและปิดท้ายสำหรับหน่วยที่ 3 “ศาสนากับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม” เป็นหน่วยที่ส่งเสริมความใฝ่รู้ในเชิงสังคมและอารมณ์ นักเรียนได้เรียนรู้หลักศีลธรรมและวิถีชีวิตของศาสนาต่าง ๆ ผ่านการศึกษาข้อมูล การอภิปราย และการแสดงบทบาทสมมติ กิจกรรมเหล่านี้เปิดมุมมองใหม่ให้นักเรียนได้เข้าใจความแตกต่างของศาสนาและวัฒนธรรม จึงเกิดความอยากรู้เกี่ยวกับหลักความเชื่อของผู้อื่นและวิธีอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมื่อนักเรียนต้องแสดงบทบาทสมมติของศาสนาอื่นจิตใจจะจดจ่อและเปิดรับมุมมองใหม่ ทำให้เกิดการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง ในตอนท้ายของหน่วย นักเรียนได้ออกแบบ “ชุมชนในฝัน” ที่มีความหลากหลายทางศาสนาซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง และต้องอาศัยการค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักศาสนาอื่น ๆ เพื่อสร้างผลงานให้สมบูรณ์ กิจกรรมนี้จึงเป็นจุดที่แสดงให้เห็นว่าความใฝ่รู้ของนักเรียนได้เติบโตจากความต้องการเข้าใจโลกและผู้อื่นอย่างแท้จริง

โดยภาพรวมการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาทั้งสามหน่วยทำให้นักเรียนเกิดความใฝ่รู้ตลอดกระบวนการเรียนรู้ ความใฝ่รู้นั้นเริ่มจากความสงสัยใคร่รู้ในการตั้งคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมและชีวิตจริงพัฒนาเป็นความเพียรในการค้นคว้าหาคำตอบผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและจบลงด้วยความสุขในการค้นพบคำตอบด้วยตนเองลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Litman & Spielberger (2003) ที่อธิบายว่าความใฝ่รู้เกิดจากความสุขและความพึงพอใจเมื่อได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาณรงค์ราช ครองเชื้อ (2564) ที่ระบุว่ากระบวนการเรียนรู้แบบไตรสิกขาช่วยให้นักเรียนเกิดความเพียรพยายาม แสวงหาความรู้และพัฒนาปัญญาเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักธรรม

ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้ยืนยันว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพยังช่วยพัฒนาความใฝ่รู้ของนักเรียนให้เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่คิดและรู้จักแสวงหาความจริงด้วยปัญญาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2559) ที่อธิบายว่า ความใฝ่รู้เกิดขึ้นได้เมื่อจิตตั้งมั่นและเปิดรับสิ่งใหม่ด้วยปัญญา การเรียนรู้ที่ทำให้นักเรียนได้ใช้ปัญญาอย่างแยบคายจะสร้าง “ความอึดเอิบใจทางปัญญา” หรือความสุขจากการรู้ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้แสวงหาความรู้ต่อเนื่อง สอดคล้องกับการฝึกในชั้นสมาธิและปัญญาของไตรสิกขาอย่างชัดเจนนอกจากนี้ผลการวิจัยยัง สอดคล้องกับงานของ วัฒนา พาผล (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมาเขต 7 ในปี 2551 พบว่า นักเรียนมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนในระดับค่อนข้างมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

จากผลการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1. ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้กำหนดประเด็นการเรียนรู้ด้วยตนเองแทนการกำหนดหัวข้อการเรียนรู้จากผู้สอนเพียงฝ่ายเดียวเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์อย่างอิสระและมีความสนใจในเรื่องราวที่ตนเลือกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “ปัญญา” ที่มุ่งให้นักเรียนเกิดปัญญาจากการคิดและค้นคว้าด้วยตนเองการเปิดโอกาสเช่นนี้จะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) คิดอย่างกระตือรือร้นตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรม เกิดดวงจรแห่งการใฝ่รู้ที่นำไปสู่การคิดหาคำตอบอย่างลุ่มลึก และสามารถนำหลักธรรมที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีเหตุผล

2. ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการตั้งคำถามเชิงพุทธเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิดและตอบได้ตรงประเด็นตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ทั้งในขั้นตอนการวางแผนและขณะดำเนินกิจกรรมคำถามควรมุ่งให้นักเรียนคิดเชิงเหตุและผล เช่น “เพราะเหตุใดสิ่งนี้จึงเกิดขึ้น” หรือ “ผลของการกระทำนั้นคืออะไร” เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักสืบสาวเหตุปัจจัยของปัญหาซึ่งสอดคล้องกับการฝึก “โยนิโสมนสิการ” ในหลักพุทธศาสตร์ การตั้งคำถามเช่นนี้ช่วยให้นักเรียนเกิดการคิดเชิงเหตุผลเชิงลึกและเกิดการเรียนรู้ด้วยปัญญาแท้จริง

3. ผู้สอนควรวางแผนและเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาอย่างเป็นระบบเนื่องจากการจัดกิจกรรมตามหลักศีล สมาธิ และปัญญาอาจใช้เวลาในแต่ละขั้นตอนค่อนข้างมาก ผู้สอนจึงจำเป็นต้องเตรียมเนื้อหา ปัญหา และคำถามให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียน โดยเฉพาะกิจกรรมฝึกสมาธิและการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ต้องอาศัยเวลาในการทำความเข้าใจและ

ไตร่ตรอง ผู้สอนควรวางลำดับกิจกรรมให้กระชับและต่อเนื่อง เพื่อให้นักเรียนเห็นความเชื่อมโยงของเหตุและผลในแต่ละขั้นตอนของการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายมากขึ้นการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพียงกลุ่มเดียว ในการวิจัยครั้งต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมระดับชั้นอื่น ๆ หรือโรงเรียนต่างบริบท เช่น โรงเรียนในเมืองและชนบทเพื่อเปรียบเทียบผลของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในบริบทที่หลากหลายอื่นจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่มีความครอบคลุมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น

2. ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในระยะยาวเนื่องจากกระบวนการพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลและความใฝ่รู้ต้องอาศัยเวลาในการฝึกฝน การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาผลในระยะยาวเพื่อดูการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนทั้งในด้านความคิด พฤติกรรม และเจตคติว่ามีความมั่นคงและต่อเนื่องเพียงใดเพื่อให้เข้าใจผลของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เช่น เจตคติของนักเรียนต่อพระพุทธศาสนาความสามารถในการควบคุมอารมณ์หรือบรรยากาศในชั้นเรียน ปัจจัยเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการจัดกิจกรรมตามหลักไตรสิกขาการศึกษาปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้การออกแบบการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับนักเรียนแต่ละกลุ่มมากขึ้น

4. ควรพัฒนาและทดสอบเครื่องมือวัดการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมในการวิจัยครั้งต่อไปควรสร้างหรือปรับปรุงเครื่องมือวัดให้มีความละเอียดและครอบคลุมมิติของการคิดเชิงเหตุผลตามหลักพุทธศาสนา เช่น การคิดเชิงเหตุปัจจัย การคิดเชิงจริยธรรม และการคิดเชิงสติปัญญา เพื่อให้สามารถสะท้อนผลลัพธ์ของการเรียนรู้ได้อย่างแม่นยำมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กณิการ์ เกื้อรุ่ง. (2556). “การพัฒนาความใฝ่รู้ ความคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้แนวคิดวงจรใฝ่รู้: การวิเคราะห์ตัวแปรพหุนาม.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมการศาสนา. (2548). แผนปฏิบัติการ โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประชาชน ประจำปี 2548. กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- ก่องแก้ว เจริญอักษร. ความรู้เรื่องธรรมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป.
- ชวนชัย เชื้อสาธุชน. (2552). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง ปัจจัยเชิงเหตุและผลที่เกี่ยวกับการใฝ่เรียนรู้คู่มือนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ณัฐภรณ์ หลาวทอง. (2554). รายงานการพัฒนาเครื่องมือวัดจิตพิสัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดุขฎี สีสลวรงค์. (2524) การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขาและธรรมสภาจกณาในการสอนเบญจศีล และฆราวาสธรรม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 . มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร/กรุงเทพฯ.
- ทิตนา แคมมณี. (2545). 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2557). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวลจิตต์ เขาวีรติพงศ์. (2554). การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา.
- น้อยทิพย์ ลิมย์เจริญ. (2558). “การพัฒนาความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาเคมี เรื่องกรด-เบส ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน.” วารสารศึกษาศาสตร์, 5(4), 12 - 17.
- นันทวัน พัวพันธ์. (2557). ผลของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ต่อการพัฒนาการคิดแบบอภิปัญญา เรื่อง ระบบนิเวศและมนุษย์กับความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- นิภาพรรณ แดงโรจน์. (2530). การศึกษาความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองและผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบไตรสิกขา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. (2528). จริยธรรมทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญชิต มณีโชติ. (2555). “ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมกับพฤติกรรมใฝ่รู้ของนักศึกษาพยาบาล.” วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปล้นญา วงศ์บุญ. (2550). การศึกษาคุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนย่อแซพอุปถัมภ์.สารนิพนธ์ กศ.ม. (สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พรธณี ชูทัยเจนจิต. (2538). จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : ตนอ.
- พร้อมพรรณ อุดมสิน. (2545). การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนคณิตศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูอุทัยปริยัติโกศล (เสถียร ยอดสังวาลย์). (2561). รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักไตรสิกขาของศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในจังหวัดภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (มปป.). ที่ฌนิกาย มหาวรรค เล่ม 13: มหาปรินิพพานสูตร. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). การศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตหรือการศึกษาเพื่อเพิ่มผลผลิต. (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2548). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 10).กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550) สามไตร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิธัมม์
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตธรรม
- พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. (2544). ธรรมทรรศน์ปฎิบัติการศึกษา. กรุงเทพฯ : ประชาธรรม.
- พระมหาณรงค์ราช ครองเชื้อ. (2564) . “การพัฒนา รูปแบบการโค้ชแบบพหุวิธีเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสัจเป็นฐานของพระสอนศีลธรรมในการเสริมสร้างความสามารถการคิด

- เชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอนบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2551). คนสาราญงานสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์.
พระมหาสายันต์ ผงพิลา. (2554). ศึกษาผลการสอนเรื่องชีวิตกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้
แบบโยนิโสมนสิการ และแบบปกติที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบ
ทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
พิชาติ แก้วพวง. (2554) ผลของจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการใช้ชีวิตแบบพอเพียงของ
นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศา
สตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2544). แนวทางการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ บทบาทครูกับการวิจัยในชั้นเรียน.
กรุงเทพฯ: พริกหวาน กราฟฟิค.
พุทธทาสภิกขุ. (2530). ความกลัว : พุทธศาสนา ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช.
พุทธทาสภิกขุ. (2549). คู่มือมนุษย์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
แพรวนภา แพงวาปี. (2557). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาบูรณาการกับ DLP
(ทักษะ 7 ส.) เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและ
เจตคติต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สารเศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเชียงราย.
ไพศาล หวังพานิช. การวัดผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2536
ภัทรา นิคมานนท์. (2557). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรอาชีพพัฒนา.
ภัทรา นิคมานนท์. ผลและการสร้างการประเมินแบบทดสอบ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์
ภูมิพรรณ ทวีชาติ. (2549). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและปรีชาเชิงอารมณ์ของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขา
กับการสอนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาการมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
มาลินี ระถี . (2557). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเขียนสื่อความ และเสริมสร้างคุณลักษณะใฝ่

- เรียนรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษา. ปริญญาโท ค.ด. (หลักสูตรและการเรียนการสอน).
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- มาสริน จันทงาม. (2554). ผลของการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นวิจัยต่อการใฝ่รู้และความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รมิดา ศรีมันตะ. (2560). การพัฒนารูปแบบไตรสิกขาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาสารคาม. ราชบัณฑิตยสถาน. 2556. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.
- ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. (2538). เทคนิควิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สุวีริสาสน์การพิมพ์.
- วนิช สุธารัตน์. (2544). ความคิดและความคิดสร้างสรรค์. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วันเพ็ญ วรรณโสม (2544). การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- วาสนา กิมเท็ง. (2553). “ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem – Based Learning) ที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ และความใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.” ปริญญาโทปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิชัย ต้นศิริ. (2550). อุดมการณ์ทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดตา.
- วิโรจน์ วัฒนานิมิตกุล. (2555). “การพัฒนารูปแบบการสอน โดยใช้สาระอิงบริบท เพื่อส่งเสริม ความใฝ่รู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีณา ประชูล และประสาท เนื่องเฉลิม. (2559). รูปแบบการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 3. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา.
- ศรัณย์พร ยินดีสุข. (2558). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามแนวคิดอินเทอร์เน็ต แอ็กทีฟคอนสตรัคติวิสต์ และการกำกับตนเองเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความใฝ่รู้ของผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2566). PISA. เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 กันยายน เข้าถึงได้จาก <https://pisathailand.ipst.ac.th/>
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2022). ผลการประเมินด้านความคิดสร้างสรรค์ของ PISA 2022. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-22/>
- สมบุญ ภู่นวล. (2525). การประเมินผลและการสร้างแบบทดสอบ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมประสงค์ น่วมบุญลือ. (2555). การคิดวิจารณ์ญาณ การใช้หลักตรรกะเพื่อการตัดสินใจทางเลือก.

นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2542). การจัดการเรียนรู้. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
ชวนพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรการศึกษาขั้น
พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). การพัฒนาด้านจิตพิสัยของผู้เรียน. กรุงเทพฯ :
พริกหวานกราฟฟิค

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551). คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองศีลธรรม
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ครุสภา.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น
พื้นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สุนทรีย์ เมฆบุญส่งลาภ. (2540). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ครอบครัวของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เน้นทักษะกระบวนการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุนีย์ ผจญศิลป์. (2546). ผลการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและ
การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
นครสวรรค์.

สุนน อมรวีวัฒน์. (2513). พุทธวิธีสอน. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

สุนน อมรวีวัฒน์. (2528). การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ตรีธรรมสาร.

สุนน อมรวีวัฒน์. (2542). การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์:ทักษะกระบวนการเผชิญ
สถานการณ์. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุนน อมรวีวัฒน์. (2542). หลักการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ทักษะการเผชิญสถานการณ์. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุนน อมรวีวัฒน์. (2544). หลักบูรณาการทางการศึกษาตายนัยแห่งพุทธธรรม. นนทบุรี: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2552). อภิธานพุทธราชาชาตินิยม วิพากษ์แนวคิดชาตินิยมแบบพุทธของสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต).

สุรางค์ ไคว้ตระกูล. (2559). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรินทร์ ยิ่งนิก. (2548). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขา เอกสารเผยแพร่กลุ่ม
สาระการเรียนรู้ภาษาไทย. พระนครศรีอยุธยา: โรงเรียนบางซ้ายวิทยา.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2545). 20 วิธีจัดการเรียนรู้: เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม

- และการเรียนรู้การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- สุหัชชา พิมพ์เนาว์. (2561). การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนกลุ่มสาระสังคม ศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนศรีกระนวนวิทยาคม จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2540). พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- เสาวนีย์ กานต์เดชารักษ์. (2555). “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบเน้นวิจัยทางการศึกษา พยาบาล.” วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุชฎีบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และคณะ. (2537). พระพุทธศาสนาฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และคณะ. (2537). พระพุทธศาสนาฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- อำนวยการ เลิศขันธ์ดี. (2533). การทดสอบและวัดผลทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: อำนวยการพิมพ์.
- อุทุมพร จามรมาน. (2535). การสอนชุดการพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภาษาอังกฤษ

- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). A taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of educational objectives. Complete edition. New York : Longman.
- Berlyne, D. E. (1960). *Conflict, arousal, and curiosity*. McGraw-Hill Book Company. <https://doi.org/10.1037/11164-000>
- Eggen, P.D. and Kauchak, D.P. (1997). Educational psychology: Windows onclassrooms. Upper Saddle River, NJ : Prentice hall. “Erikson's Stage Theory in Its Final Version.” Erik Erikson| Developmental Psychologist and Psychoanalyst <https://sites.google.com/site/erikeriksondl825/home/stages-of-psychosocial-development>. Accessed 16 Nov. 2023
- Good, C.V. (1973). Dictionary of Education. New York : McGraw-Hill Book.
- Hergenhahn, B.R. & M.H. Olson. (1993). An Introduction to Theories of Learning. Englewood Cliffs, N J : Prentice Hall.
- John W.Brubacher, Charles W. Case, Timethy G. Rogan. (1994). Becoming Reflective Educator: How to build Culture of Inquiry in the Schools. United State of America
- Kashdan TB, Steger MF. (2007).Curiosity and pathways to well-being and meaning in life:

- Traits, states, and everyday behaviors. *Motivation and Emotion*.
- Kashdan TB, Steger MF. Curiosity and pathways to well-being and meaning in life: Traits, states, and everyday behaviors. *Motivation and Emotion*. 2007;31:159–173.
- Kearney, M. (2004). “Classroom use of multimedia-supported Predict–Observe–Explain tasks in a social constructivist learning environment.” *Research in Science Education*.
- Litman, J. A. (2005). Curiosity and the pleasures of learning: Wanting and liking new information. *Cognition & Emotion*, 19(6), 793–814.
- Litman, J. A. (2008). Interest and deprivation factors of epistemic curiosity. *Personality and Individual Differences*, 44(7), 1585–1595.
- Litman, J. A. (2012) Theory and assessment of epistemic curiosity: The development of an experimental epistemic curiosity scale. Unpublished master’s thesis, University of South Florida, Tampa
- Litman, J. A., & Spielberger, C. D. (2003). Measuring epistemic curiosity and its diversive and specific components. *Journal of Personality Assessment*, 80(1), 75–86.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper and Row.
- Shirlene Wade & Celeste Kidd (2019) The role of prior knowledge and curiosity in . learning The Psychonomic Society, Inc. 2019 Published online: 11 May 2019
- Spence and Helmritck. (1983). *Achievement and achievement motives : psychological and sociological approaches*. San Francisco : W.H. Freeman.

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. อาจารย์ ดร.ปวีณาพัฒน์ วรพันธ์	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร
2. อาจารย์ศิริพร พุทธิไธสงค์	อาจารย์ประจำสาขาวิจัยและพัฒนการสอน สังคมศึกษา สถาบันวิจัย พัฒนา และสาธิต การศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร
3. อาจารย์สุนทร อ่อนฤทธิ	อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและ
ความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3

แผนหน่วยการเรียนรู้ที่ 3

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

รายวิชา สังคมศึกษา 5

รหัสวิชา ส 32102

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ศาสนากับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

ภาคเรียนที่ 1

จำนวน 4 ชั่วโมง

*****

1. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

มาตรฐานการเรียนรู้ ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด ม.3/10 วิเคราะห์ความแตกต่างและยอมรับวิถีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในศาสนาอื่น ๆ

2. สาระสำคัญ

ความเคารพในความหลากหลายทางศาสนาโดยเรียนรู้จากมุมมองที่ต่างกันไป ยอมรับวิถีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในศาสนาอื่น ๆ สร้างทัศนคติที่ดีต่อกัน และหลีกเลี่ยงอคติหรือความขัดแย้งที่เกิดจากความไม่เข้าใจยอมส่งผลให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

2.1 นักเรียนอธิบายแนวคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในศาสนาอื่น ๆ ได้

2.2 นักเรียนวิเคราะห์ความแตกต่างทางความเชื่อและวิถีปฏิบัติของศาสนาต่าง ๆ โดยใช้เหตุผลเป็นที่ตั้ง

2.3 นักเรียนแสดงออกถึงการเปิดใจยอมรับและเคารพความแตกต่างทางศาสนาอย่างเหมาะสม

2.4 นักเรียนสะท้อนถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในสังคมที่มีความหลากหลายทางศาสนา

4. สารการเรียนรู้

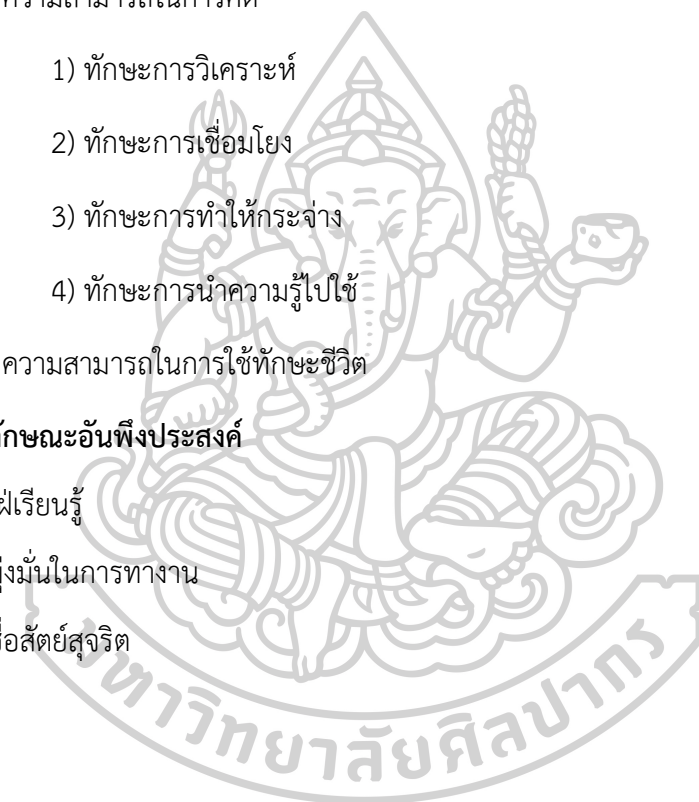
- 4.1 วัฒนธรรม ความเชื่อ และแนวทางการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันในแต่ละศาสนา
- 4.2 การตระหนักถึงคุณค่าของความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย
- 4.3 แนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

5. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

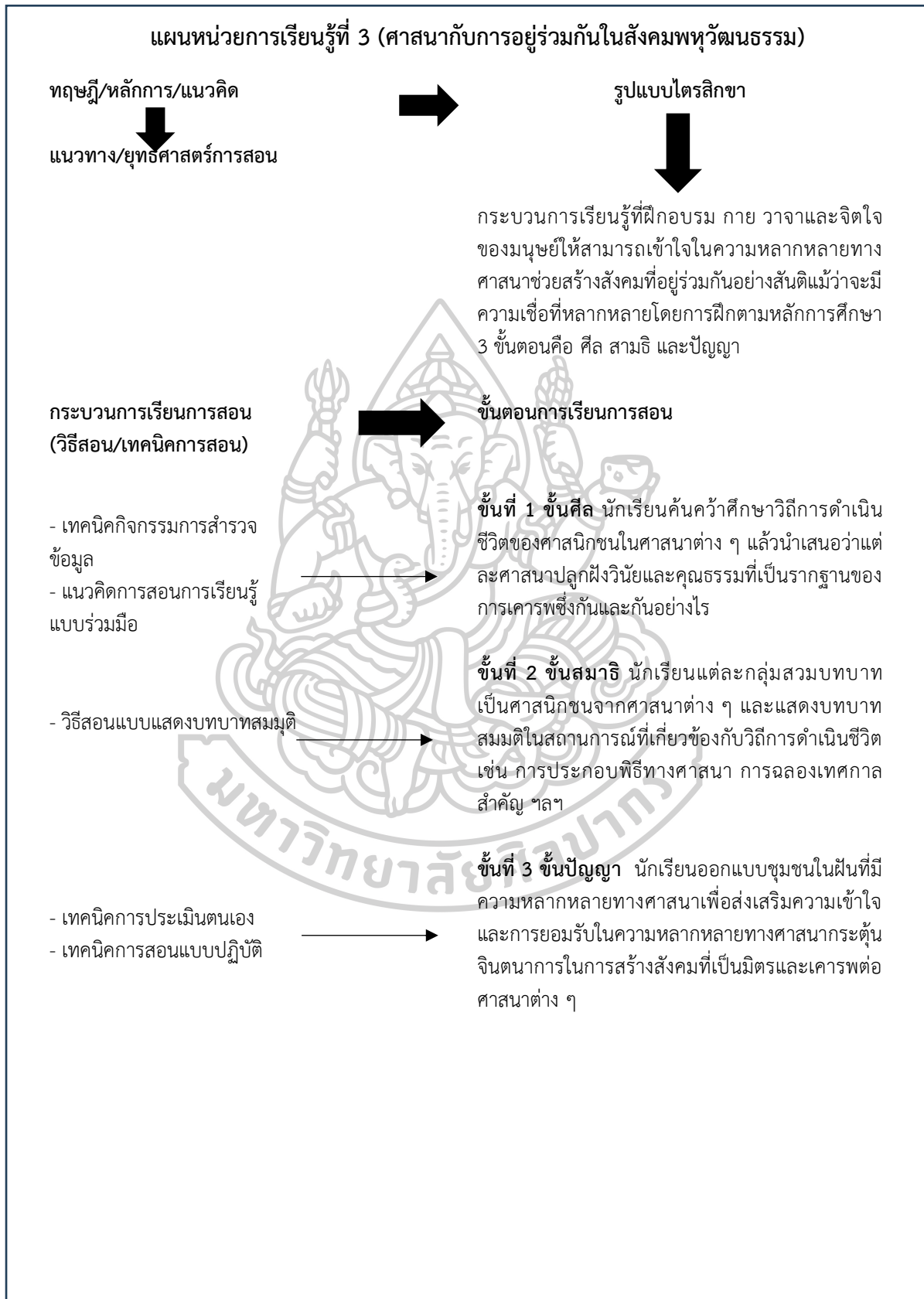
- 4.1 ความสามารถในการสื่อสาร
- 4.2 ความสามารถในการคิด
  - 1) ทักษะการวิเคราะห์
  - 2) ทักษะการเชื่อมโยง
  - 3) ทักษะการทำให้กระจ่าง
  - 4) ทักษะการนำความรู้ไปใช้
- 4.3 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต

6. นักเรียนลักษณะอันพึงประสงค์

1. ใฝ่เรียนรู้
2. มุ่งมั่นในการทำงาน
3. ซื่อสัตย์สุจริต

7. กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

8. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นที่ 1 ขั้นศีล (ชั่วโมงที่ 1)

1.1 ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 4-5 คน และให้แต่ละกลุ่มค้นคว้าเกี่ยวกับหลักศีลธรรมความเชื่อพิธีกรรมของศาสนาต่าง ๆ

- หลักความเชื่อ: หลักคำสอนสำคัญของศาสนา
- พิธีกรรมและประเพณี: พิธีกรรมที่สำคัญ เช่น การประกอบพิธีทางศาสนา การเฉลิมฉลองเทศกาลศาสนา

- วิธีการดำเนินชีวิต: การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของศาสนิกชน
- สัญลักษณ์และสถานที่สำคัญ: สัญลักษณ์ทางศาสนาและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

1.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มอภิปรายร่วมกันภายในกลุ่มเกี่ยวกับหลักศีลธรรมของศาสนาต่าง ๆ แล้วช่วยกันสร้าง "กติกาการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม" โดยเน้นความเคารพ ความเมตตา และขันติ

1.3 หลังจากการนำเสนอของแต่ละกลุ่มครูเปิดโอกาสให้นักเรียนกลุ่มอื่น ๆ ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขาสงสัยหรือสนใจเกี่ยวกับสิ่งที่นำเสนอ

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ (ชั่วโมงที่ 2-3)

2.1 นักเรียนจากกลุ่มเดิมจับฉลากเลือกศาสนา เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ จากนั้นร่วมกันวางแผนและซักซ้อมการแสดงบทบาทสมมติ โดยต้องแสดงออกถึงลักษณะสำคัญของวิถีชีวิตและพิธีกรรมของศาสนาที่ตนรับผิดชอบ เช่น การแต่งกาย พฤติกรรมและบทสนทนาในกลุ่มควรแบ่งหน้าที่ให้สมาชิกแต่ละคนมีบทบาทที่ชัดเจน เช่น ผู้นำพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี หรือผู้บรรยายนักเรียนสามารถใช้สื่อประกอบการแสดง เช่น อุปกรณ์สำหรับการแสดง เครื่องแต่งกาย หรือภาพประกอบ เพื่อให้การแสดงสมจริงยิ่งขึ้น

ตัวอย่างการจัดฉากสำหรับบทบาทสมมติ:

- พุทธศาสนา: แสดงการไหว้พระ สวดมนต์ และปฏิบัติสมาธิในวัด
- คริสต์ศาสนา: แสดงพิธีทางศาสนาในโบสถ์ การสวดมนต์หรือการทำมิสซา

- อิสลาม: แสดงการละหมาดและการอ่านคำสอนจากอัลกุรอาน
- ฮินดู: แสดงการบูชาพระเจ้าหลายองค์ การสวดมนต์ และการฉลองเทศกาลเช่นดีปาวลี

2.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติเป็นศาสนิกชนในศาสนาที่ได้รับ ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาฮินดู แต่ละกลุ่มจะได้รับ สถานการณ์จำลองที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของศาสนิกชนในศาสนา นั้น เช่น:

- การสะท้อนถึงความเชื่อในศาสนา นั้น

- วิถีชีวิตการเป็นอยู่ของศาสนานั้น
- พิธีกรรมสำคัญที่ต้องปฏิบัติของศาสนา

นักเรียนแสดงบทบาทสมมติสื่อสารความรู้สึก ความเชื่อ และวิถีชีวิตของศาสนิกชนอย่างถูกต้องและให้ความเคารพ

2.3 ให้นักเรียนสนทนาความแตกต่างเกี่ยวกับความเชื่อ และวิถีชีวิตของศาสนาต่าง ๆ โดยให้แนวคำถาม ดังนี้

"จากการสวมบทบาทศาสนิกชน นักเรียนเข้าใจความเชื่อหรือวิถีชีวิตของศาสนานี้มากขึ้นอย่างไร"

"นักเรียนพบความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างอะไรบ้างระหว่างศาสนาของนักเรียนกับศาสนาที่แสดง"

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา (ชั่วโมง 4)

3.1 ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย 6 กลุ่ม กลุ่มละ 3-4 คนโดยให้แต่ละกลุ่มจะต้องออกแบบ "ชุมชนในฝัน" ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างผู้คนจากศาสนาต่าง ๆ โดยให้ช่วยกันวางแผนแนวคิดของชุมชนที่พวกเขาต้องการสร้าง เช่น ลักษณะของอาคาร สถานที่สำหรับการประกอบศาสนกิจ สวนสาธารณะ ร้านค้า ฯลฯ กระตุ้นให้แต่ละกลุ่มคิดถึงสิ่งที่จะทำให้ผู้คนจากศาสนาต่าง ๆ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน เช่น การมีสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาของศาสนาต่าง ๆ ใกล้เคียงกัน หรือพื้นที่ส่วนกลางที่ส่งเสริมการพบปะและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

3.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานการออกแบบของตนเองและอธิบายชุมชนในฝันของพวกเขาที่มีความหลากหลายทางศาสนาอย่างไรบ้างความตั้งใจในการออกแบบแต่ละส่วนของชุมชน เหตุผลในการวางตำแหน่งศาสนสถานหรือพื้นที่ที่ใช้สำหรับการพบปะสังสรรค์ในชุมชน

3.3 นักเรียนแต่ละคนเขียน Reflection สั้น ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขาได้เรียนรู้จากกิจกรรมนี้โดยใช้คำถามดังต่อไปนี้

- นักเรียนคิดว่าความหลากหลายทางศาสนาส่งผลอย่างไรต่อการสร้างชุมชนที่เป็นมิตร
- ทำไมการเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอื่นจึงสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

8. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

8.1 สื่อการเรียนรู้

- 1) หนังสือเรียน พระพุทธศาสนา ม.3
- 2) แบบวัดและบันทึกผลการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ม.3
- 3) แบบฝึกหัดที่ 4

8.2 แหล่งการเรียนรู้

- 1) ห้องสมุด
- 2) ห้องจริยธรรม หรือห้องพุทธศาสน์
- 3) แหล่งข้อมูลสารสนเทศ

8. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ขอบเขตการวัด	วิธีการวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. ความรู้ 1.1 นักเรียนสามารถอธิบายและกำหนดปัญหาตามแนวพุทธวิธีได้อย่างถูกต้อง	- การตอบคำถาม - กิจกรรมการเรียนรู้	- ประเด็นคำถาม - แบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้	ตามเกณฑ์การประเมินชิ้นงาน
1.2 นักเรียนสามารถวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นได้	- การตอบคำถาม - กิจกรรมการเรียนรู้	- ประเด็นคำถาม - แบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้	ตามเกณฑ์การประเมินชิ้นงาน
1.3 นักเรียนสามารถอภิปรายตั้งเป้าหมายแก้ไขสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีเหตุผล	- การตอบคำถาม - กิจกรรมการเรียนรู้	- ประเด็นคำถาม - แบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้	ตามเกณฑ์การประเมินชิ้นงาน
1.4 นักเรียนวางแผนและหาแนวทางแก้ไขสาเหตุ สะท้อนความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นได้	- การตอบคำถาม - กิจกรรมการเรียนรู้	- ประเด็นคำถาม - แบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ - แบบประเมินการนำเสนอผลงาน	ตามเกณฑ์การประเมินชิ้นงาน
2. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 2.1 ความสามารถในการสื่อสาร 2.2 ความสามารถในการคิด 1) ทักษะการวิเคราะห์ 2) ทักษะการเชื่อมโยง 3) ทักษะการทำให้กระจ่าง 4) ทักษะการนำความรู้ไปใช้ 4.3 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต	- การตอบคำถาม - กิจกรรมการเรียนรู้	- ประเด็นคำถาม - แบบประเมินกิจกรรมการเรียนรู้	นักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
3. นักเรียนลักษณะอันพึงประสงค์ 1. ใฝ่เรียนรู้ 2. มุ่งมั่นในการทำงาน 3. มีจิตสาธารณะ	- การสังเกตพฤติกรรม	- แบบสังเกตพฤติกรรม	นักเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

แบบประเมินแบบประเมินกิจกรรมศาสนากับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

รายการประเมิน	คำอธิบายระดับนักเรียนภาพ / ระดับคะแนน			
	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)
1. การอธิบายวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ	อธิบายวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ ได้ถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์	อธิบายวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ ได้ถูกต้อง เป็นส่วนใหญ่	อธิบายวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ ได้ถูกต้อง เป็นบางส่วน	อธิบายวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ ไม่ถูกต้อง
2. การเปรียบเทียบความแตกต่างของวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนา	เปรียบเทียบความแตกต่างของวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนา ได้ถูกต้อง 4 ประเด็น	เปรียบเทียบความแตกต่างของวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนาได้ถูกต้อง 3 ประเด็น	เปรียบเทียบความแตกต่างของวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนาได้ถูกต้อง 2 ประเด็น	เปรียบเทียบความแตกต่างของวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนาได้ถูกต้อง 1 ประเด็น
3. การเปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันในวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนา	เปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันในวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนาได้ถูกต้อง 4 ประเด็น	เปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันในวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนาได้ถูกต้อง 3 ประเด็น	เปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันในวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนาได้ถูกต้อง 2 ประเด็น	เปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันในวิธีการดำเนินชีวิตของผู้ที่นับถือแต่ละศาสนาได้ถูกต้อง 1 ประเด็น
4. การเสนอแนวทางการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	เสนอแนวทางการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้อย่างเหมาะสม	เสนอแนวทางการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้อย่างเหมาะสม เป็นส่วนใหญ่	เสนอแนวทางการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้อย่างเหมาะสมเป็นบางส่วน	เสนอแนวทางการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่ถูกต้อง

เกณฑ์การตัดสินนักเรียนภาพ

ช่วงคะแนน

14 - 16

11 - 13

8 - 10

ต่ำกว่า 8

ระดับนักเรียนภาพ

ดีมาก

ดี

พอใช้

ปรับปรุง

แบบประเมินการนำเสนอผลงาน

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน ประเมินการนำเสนอผลงานของนักเรียนตามรายการที่กำหนด แล้วขีด

✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล ของผู้รับการประเมิน	นำเสนอ เนื้อหาได้ ถูกต้อง				การลำดับ ขั้นตอนของ เนื้อเรื่อง				การนำเสนอ มีความ น่าสนใจ				ภาษาที่ใช้ เข้าใจง่าย				การตรงต่อ เวลา				รวม 20 คะแนน	
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1		

ลงชื่อ ..... ผู้ประเมิน

..... / ..... / .....

เกณฑ์การให้คะแนน

ผลงานหรือพฤติกรรมสมบูรณ์ชัดเจน	ให้	4	คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องบางส่วน	ให้	3	คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องเป็นส่วนใหญ่	ให้	2	คะแนน
ผลงานหรือพฤติกรรมมีข้อบกพร่องมาก	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์การตัดสินนักเรียนภาพ

ช่วงคะแนน

18 - 20

14 - 17

10 - 13

ต่ำกว่า 10

ระดับนักเรียนภาพ

ดีมาก

ดี

พอใช้

ปรับปรุง

แบบสังเกตพฤติกรรม

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน ประเมินการนำเสนอผลงานของนักเรียนตามรายการที่กำหนด แล้วขีด

✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล ของผู้รับการประเมิน	ใฝ่เรียนรู้				มีวินัย				มีจิตสาธารณะ				รวม 12 คะแนน
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1	

ลงชื่อ ..... ผู้ประเมิน
..... / ..... / .....

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ	ให้	4	คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง	ให้	3	คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้ง	ให้	2	คะแนน
ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมน้อยครั้ง	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน

11 - 12

9- 10

7 - 8

ต่ำกว่า 6

ระดับคุณภาพ

ดีมาก

ดี

พอใช้

ปรับปรุง

บันทึกหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

รหัสวิชา ส 32102 รายวิชา สังคมศึกษา 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2567

ห้อง..... วันที่..... เวลา..... น.

*****

1. ด้านการทบทวนความรู้/ทักษะพื้นฐานเดิมเพื่อการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

.....

.....

.....

3. ด้านการวัดผล ประเมินผลการเรียน (ความรู้ ทักษะ นักเรียนลักษณะ)

.....

.....

.....

4. สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

.....

.....

.....

5. ปัญหา / อุปสรรค

.....

.....

.....

6. ข้อเสนอแนะ / แนวทางแก้ไข/แนวทางในการพัฒนาต่อไป

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สอน

(พระนิพัฑฒพงษ์ ตุ่นคำน้อย)

3. พิธีกรรมและประเพณี: พิธีกรรมที่สำคัญ เช่น การประกอบพิธีทางศาสนา การเฉลิมฉลองเทศกาลศาสนา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. วิธีการดำเนินชีวิต: การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของศาสนิกชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. สัญลักษณ์และสถานที่สำคัญ: สัญลักษณ์ทางศาสนาและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

.....

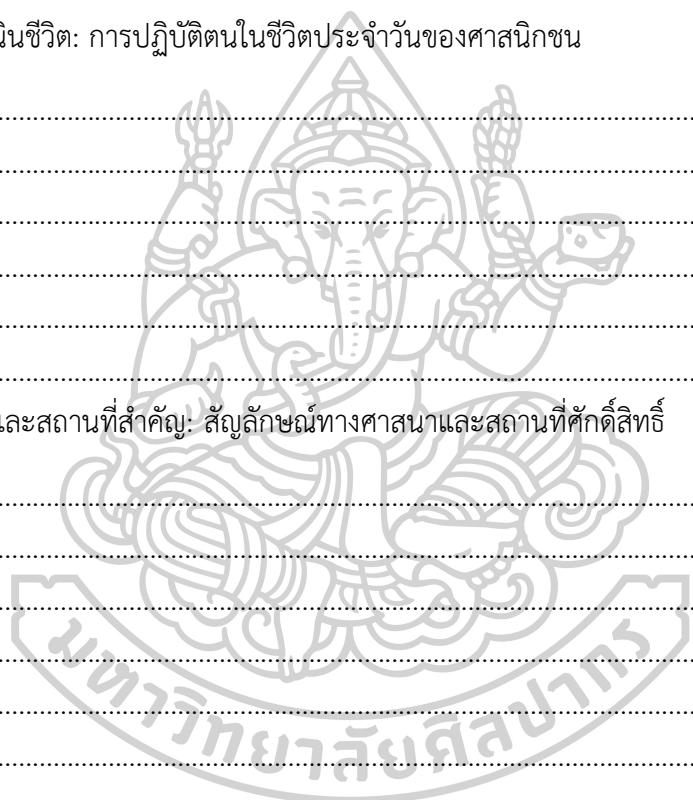
.....

.....

.....

.....

.....

(ตัวอย่าง)

แบบประเมินการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง : แบบประเมินชุดนี้เป็นแบบประเมินการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาซึ่งประกอบด้วย โจทย์สถานการณ์และชุดคำถามที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์โดยให้นักเรียนตอบคำถามผ่านการเขียนลงในช่องว่างที่กำหนด

สถานการณ์ที่ 3 ใช้สถานการณ์ต่อไปนี้ตอบคำถามข้อ 1- 4

ต้นและแบงค์เป็นเพื่อนสนิทกัน และทั้งคู่ชอบเล่นเกมออนไลน์ด้วยกัน วันหนึ่ง พวกเขาแข่งขันในเกมสำคัญ แต่ต้นพลาดทำให้ทีมแพ้ แบงค์โมโหมาก เริ่มตะโกนด่าต้นผ่านไมโครโฟน ทั้งยังพิมพ์ข้อความต่อว่าแรง ๆ ในแชทกลุ่ม

หลังจากนั้น ต้นรู้สึกเสียใจและโกรธที่โดนต่อว่า ต้นเริ่มโต้กลับโดยใช้คำหยาบและขู่ว่าจะเลิกคบกับแบงค์ เมื่อกลับไปโรงเรียน บรรยากาศระหว่างทั้งสองคนเปลี่ยนไป แบงค์ยังโกรธและเริ่มพูดจาเสียดสีตื้นต่อหน้าคนอื่น จนกระทั่งเกิดการทะเลาะกันรุนแรง และเกือบจะลงไม้ลงมือ

เหตุการณ์นี้ทำให้ทั้งสองคนเสียเพื่อนและบรรยากาศในห้องเรียนตึงเครียด จนครูต้องเข้ามาไกล่เกลี่ย

คำถาม

1. ให้นักเรียนระบุปัญหาที่แท้จริงของเรื่องนี้ว่าคืออะไร
2. ให้นักเรียนระบุสาเหตุหลักที่ส่งผลให้เกิดปัญหาในข้อ 1
3. ให้นักเรียนกำหนดเป้าหมายที่ต้องหรือพฤติกรรมด้านบวกให้สอดคล้องกับปัญหาที่แท้จริงที่นักเรียนระบุในข้อ 1
4. หากนักเรียนต้องเจอสถานการณ์ดังกล่าว นักเรียนมีแนวทางแก้ไขปัญหาหรือวิธีการอย่างไรบ้าง

เกณฑ์การประเมินการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

รายการประเมิน	คำอธิบายระดับคุณภาพ / ระดับคะแนน					
	ดีมาก/4	ดี/3	พอใช้/2	ปรับปรุง/1	น้ำหนักคะแนน	คะแนนจริง
1. การกำหนดปัญหา	ระบุปัญหาจากเรื่องราวหรือสถานการณ์ที่ศึกษาได้ถูกต้องชัดเจน	ระบุปัญหาจากเรื่องราวหรือสถานการณ์ที่ศึกษาได้ถูกต้องแต่ยังขาดความชัดเจน	ระบุปัญหาจากรายการหรือสถานการณ์ที่ศึกษาได้	ไม่สามารถระบุปัญหาจากรายการหรือสถานการณ์ที่ศึกษาได้	0.62	2.5
2. การหาสาเหตุของปัญหา	ระบุสาเหตุหรือปัจจัยของการเกิดปัญหาได้พร้อมอธิบายเหตุผลหรือระบุหลักฐานที่ทำให้เกิดปัญหาได้อย่างชัดเจนและมีเหตุผล	ระบุสาเหตุหรือปัจจัยของการเกิดปัญหาได้พร้อมอธิบายเหตุผล	ระบุสาเหตุหรือปัจจัยของการเกิดปัญหาได้	ไม่สามารถระบุสาเหตุหรือปัจจัยของการเกิดปัญหาได้	0.62	2.5
3. การตั้งเป้าหมายแก้ไขสาเหตุปัญหา	ระบุเป้าหมายที่ต้องการจะเข้าถึงให้สอดคล้องกับปัญหาได้ชัดเจนและเป็นเหตุเป็นผล	ระบุเป้าหมายที่ต้องการจะเข้าถึงให้สอดคล้องกับปัญหาได้ชัดเจน	ระบุเป้าหมายที่ต้องการจะเข้าถึงได้บางส่วน	ไม่สามารถระบุเป้าหมายที่ต้องการจะเข้าถึงได้	0.62	2.5
4. การวางแผนและหาแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่ทางออกของปัญหาที่สอดคล้องและสมเหตุสมผลกับปัญหา	วางแผนและหาแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่ทางออกของปัญหาที่สอดคล้องและสมเหตุสมผลกับปัญหา	วางแผนและหาแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่ทางออกของปัญหาได้	วางแผนและหาแนวทางการปฏิบัติตนได้บางส่วน	ไม่สามารถวางแผนและหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้	0.62	2.5
รวม					2.5	10

(ตัวอย่าง)

แบบประเมินความใฝ่รู้

คำชี้แจง โปรดประเมินพฤติกรรมของตนเองโดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็น
ของนักเรียนมากที่สุด โดยมีเกณฑ์คะแนนดังนี้

ข้อที่	พฤติกรรมบ่งชี้	ระดับคะแนน				
		5	4	3	2	1
2	นักเรียนหาข้อมูลข่าวสารและความรู้จากแหล่งต่าง ๆ					
9	นักเรียนกระตือรือร้นเมื่อครูสอนเรื่องที่เป็นความรู้ใหม่ ๆ					
15	หากข้อมูลที่นักเรียนหามาได้ต่างจากเพื่อน ๆ นักเรียนจะไม่แสดงความคิดเห็นในกลุ่มเพื่อน					
19	นักเรียนมีความพยายามในการแสวงหาคำตอบจนกว่าจะได้คำตอบที่ถูกต้อง					
23	นักเรียนรู้หน้าที่และรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ					
29	นักเรียนยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีข้อมูลและหลักฐานอย่างเป็นเหตุเป็นผล					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ผลการวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบประเมินความสามารถการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา

1. ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (พรรณี ลีกิจวัฒน์, 2559: 199) ได้ค่าเท่ากับ 0.73 ระดับความเชื่อถือ สูง

2. ค่าดัชนีความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก โดยใช้สูตรของ Whitney and Sabers (1970) ข้อคำถามแต่ละข้อจะต้องมีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง 0.20 - 0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) มีค่า 0.20 ขึ้นไป (พรรณี ลีกิจวัฒน์, 2559: 199)

1.3 สถานการณ์ที่ 3 ได้ค่าความยากง่ายระหว่าง 0.43 – 0.65
ได้ค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.20 – 0.40

ตารางที่ 9 ค่าดัชนีความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก จำแนกรายข้อ สถานการณ์ที่ 3

ข้อที่	p	แปลผล	r	แปลผล	การนำไปใช้
1	0.47	ปานกลาง	0.27	ปานกลาง	ใช้ได้
2	0.47	ปานกลาง	0.27	ปานกลาง	ใช้ได้
3	0.65	ง่าย	0.40	สูงมาก	ใช้ได้
4	0.48	ปานกลาง	0.35	สูง	ใช้ได้

ผลการประเมินความสอดคล้องแบบประเมินความใฝ่รู้

1. ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) = α 0.91 จาก

2 ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับความใฝ่รู้ (IOC) ดังตารางดังต่อไปนี้
 ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์การประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินความสอดคล้องเหมาะสมของแบบประเมินความใฝ่รู้

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			$\sum r$	IOC	แปลผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
1	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
2	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
3	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
4	0	+1	+1	2	0.67	เหมาะสม
5	+1	0	+1	2	0.67	เหมาะสม
6	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
7	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
8	0	+1	+1	2	0.67	เหมาะสม
9	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
10	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
11	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
12	0	+1	+1	2	0.67	เหมาะสม
13	+1	+1	0	2	0.67	เหมาะสม
14	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
15	+1	+1	0	2	0.67	เหมาะสม
16	0	+1	+1	2	0.67	เหมาะสม
17	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
18	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
19	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
20	+1	+1	0	2	0.67	เหมาะสม
21	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
22	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
23	0	+1	+1	2	0.67	เหมาะสม
24	+1	0	+1	2	0.67	เหมาะสม
25	0	+1	+1	2	0.67	เหมาะสม
26	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
27	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
28	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
29	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม
30	+1	+1	+1	3	1.00	เหมาะสม

ตารางที่ 11 ผลการเปรียบเทียบการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ก่อนเรียนและหลังเรียน

การคิดเชิงเหตุผล	คะแนนเต็มแต่ละข้อ	ก่อนเรียน (N=30)			หลังเรียน (N=30)			t	p
		$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ		
1. การกำหนดปัญหา	2.5	1.17	0.28	พอใช้	2.26	0.19	ดีมาก	9.55	0.001
2. การหาสาเหตุของปัญหา	2.5	1.59	0.27	พอใช้	2.10	0.20	ดีมาก	10.19	0.001
3. การตั้งเป้าหมายแก้ไขสาเหตุปัญหา	2.5	1.67	0.26	พอใช้	2.14	0.21	ดีมาก	8.90	0.001
4. การวางแผนและหาแนวทางแก้ไขสาเหตุ	2.5	1.37	0.33	พอใช้	2.07	0.22	ดีมาก	15.46	0.001
เฉลี่ยรวมทั้งหมด		1.45	0.28	พอใช้	2.14	0.20	ดีมาก	11.25	0.001

ตารางที่ 12 ผลการเปรียบเทียบความใฝ่รู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ก่อนเรียนและหลังเรียน

องค์ประกอบ ของความใฝ่รู้	คะแนนเต็ม แต่ละองค์ประกอบ	ก่อนเรียน (N=30)			หลังเรียน (N=30)			t	p
		$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ		
1. การแสวงหา ความรู้อยู่เสมอ	5	2.63	0.49	น้อย	3.51	0.42	มาก	7.73	.000
2. ความ กระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น	5	2.43	0.55	น้อย	3.68	0.48	มาก	9.24	.000
3. กล้าคิดริเริ่มและ ตัดสินใจ	5	2.33	0.46	น้อย	3.58	0.49	มาก	10.48	.000
4. ความเพียร พยายาม	5	2.42	0.55	น้อย	3.66	0.54	มาก	10.48	.000
5. ความมุ่งมั่นใน การเรียน	5	2.42	0.47	น้อย	3.36	0.41	มาก	8.38	.000
6. ความมีเหตุผล	5	2.48	0.42	น้อย	3.70	0.51	มาก	9.06	.000
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	5	2.45	0.50	น้อย	3.58	0.47	มาก	9.22	.000

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พระนิพัทธ์พนธ์ ตุ่นค้ำน้อย
วุฒิการศึกษา	- ปีการศึกษา 2552 สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษา โรงเรียนบ้านป่าจิว - ปีการศึกษา 2555 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบาลี สาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - ปีการศึกษา 2558 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบาลี เตรียมอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - ปีการศึกษา 2563 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมศึกษา ครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผลงานตีพิมพ์	นิพัทธ์พนธ์ ตุ่นค้ำน้อยและชัยรัตน์ โตศิลา. (2568) “ผลการจัดการเรียนรู้ตาม หลักไตรสิกขาที่มีต่อการคิดเชิงเหตุผลทางพระพุทธศาสนาและความไม่รู้ของ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3” วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2569).

